

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

WIADOMOSCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

TREŚĆ NUMERU

I. DZIAŁ ARTYKUŁOWY:	
Projekt Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej	81
Niektóre zadania Narodowego Banku Polskiego na rok 1952	83
System klasyfikacji budżetowej w roku 1952 — <i>Jan Konopka</i>	87
Modyfikacja systemu kontroli bankowej w świetle Instr. Służb. VI na rok 1952 — <i>Roman Michejda</i>	93
Bilans dochodów i wydatków ludności a plan kasowy — <i>Stanisław Michalski</i>	104
II. ORGANIZACJA I TECHNIKA FINANSOWA:	
W jaki sposób można zwiększyć wydajność pracy — <i>Roman Konwiński</i>	113
Artykuł szkoleniowy. — Tryb zasilania kasy obrotowej z zapasu emisyjnego	118
III. DZIAŁ INSTRUKCYJNY:	
Wyciągi z pism Generalnego Sekretariatu	123
Wyciągi z komunikatów wewnętrznych ZSS	126
DZIAŁ RACJONALIZACJI	
Projekt ob. M. Rajczyka	126
Komunikaty Głównej Komisji Projektów Usprawnienia Administracji w NBP	130
IV. WSPÓLZAWODNICTWO:	
O roli i znaczeniu narad pracy — <i>Kazimierz Bursztyński</i>	136
O/W w Katowicach — Oddziałem przodującym w III kw. 1951 r	142
Komunikaty	144

PROJEKT KONSTYTUCJI POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ

W przemówieniu w dniu 23 stycznia 1952 r. na posiedzeniu Komisji Konstytucyjnej Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Bolesław Bierut stwierdził:

„Nowa Konstytucja ma być ujęta w formę powszechnego prawa Wielką Kartą zwycięskich osiągnięć i utrwalonych na zawsze zdobyczy społecznych polskiego ludu pracującego, który stał się rzeczywistym gospodarzem swego kraju, jedynym i wolnym twórcą losów narodu, gwarantem jego rosnącej siły, niezawodną ostoją jego wielkiej przyszłości. W suchych na pozór artykułach projektu Konstytucji zawarty jest w istocie ogólny wynik i bilans wiekowej historii walk klasowych i wyzwolenicznych polskich mas ludowych, którym na przestrzeni ostatnich 70 lat przodowała polska klasa robotnicza, walk długich i ciężkich, ale uwieńczonych zwycięstwem“.

„Nowa Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej stanowić będzie dla narodu Wielką Kartę zwycięstwa w tej walce o wyzwolenie narodowe i społeczne, o zrzucenie kajdan obcej niewoli, o zrzucenie kajdan kapitalizmu, o sprawiedliwość społeczną, o socjalizm“.

Ogłoszony w dniu 27 stycznia 1952 r. projekt Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej zawiera w art. 8 następujące postanowienia:

„Mienie ogólnonarodowe: złoża mineralne, wody, lasy państwowe, kopalnie, drogi, transport kolejowy, wodny i powietrzny, środki łączności, banki, państwowe zakłady przemysłowe, państwowe gospodarstwa rolne i państwowe ośrodki maszynowe, państwowe przedsiębiorstwa handlowe, przedsiębiorstwa i urządzenia komunalne — podlega szczególnej trosce i opiece państwa oraz wszystkich obywateli“.

W powyższym sformułowaniu widzimy zupełnie nowe ujęcie charakteru i roli podstawowych elementów gospodarki narodowej. Projekt Konstytucji określa ramy ustrojowe państwa demokracji ludowej, państwa nowego typu. W związku z tym i wspomniane sformułowanie określa stosunki wytwórcze nowego typu, w Polsce dawnej niespotykane. Nic dziwnego, że również i banki zostały postawione w omiawianym projekcie jako zasadnicze ogniwa gospodarki socjalistycznej, na równi z takimi, jak złoża mineralne, kopalnie, państwowe przedsiębiorstwa przemysłowe, a więc jako ogniwa decydujące o rozwoju ekonomicznym kraju.

Przez podkreślenie, iż banki stanowią mienie ogólnonarodowe projekt Konstytucji nie tylko stwierdza fakt unarodowienia banków w Polsce Ludowej, ale podkreśla również, że stanowią one dobro ogólnonarodowe, a więc służące całemu gospodarstwu, całemu społeczeństwu, całemu krajowi.

Tylko bowiem w socjalizmie możliwe jest zrealizowanie tego wielkiego zadania, a z drugiej strony, jak powiada Lenin,

„bez wielkich banków socjalizm byłby nie do urzeczywistnienia. Wielkie banki są tym „aparatem państwowym“, jaki nam jest potrzebny dla urzeczywistnienia socjalizmu i który my bierzemy gotowy z kapitalizmu, przy czym naszym zadaniem jest tu odciąć to, co kapitalistycznie szpeci ten wspaniały aparat, zrobić z niego jeszcze większy, jeszcze demokratyczniejszy, jeszcze bardziej wszechobejmujący. Ilość przechodzi w jakość. Jeden, największy z największych, bank państwa, z oddziałami w każdej gminie, w każdej fabryce — oto już dziewięć dziesiątych socjalistycznego aparatu. Oto ogólnopaństwowa ewidencja, ogólnopaństwowa ewidencja produkcji i dystrybucji produktów to, można powiedzieć, coś w rodzaju szkieletu socjalistycznego społeczeństwa“.¹⁾

¹⁾ Lenin — Dzieła t. XXVI, str. 82, wyd. 4. radz.

Jak widzimy więc sformułowanie zawarte w art. 8 projektu Konstytucji realizuje właściwie genialne wskazania Lenina w zakresie właściwej roli i znaczenia banków w socjalizmie.

Jakże odmienna jest rola banków w kapitalizmie! Tam banki nie są „mieniem ogólnonarodowym“, przeciwnie są one „mieniem“ poszczególnych grup kapitału monopolistycznego, stanowiąc w jego rękach narzędzie wzmożonej eksploatacji mas pracujących, narzędzie ujarzmięcia tych klas w zakresie wewnątrz krajowym oraz narzędzie ujarzmięcia słabych ekonomicznie krajów prze silniejsze w zakresie stosunków międzynarodowych. W epoce kapitalizmu monopolistycznego nowa rola banków współczesnych wzmaga zaostrzenie sprzeczności między społecznym charakterem wytwórczości a prywatną formą przywłaszczenia. Kapitalistyczny bowiem system kredytowy przyspiesza proces koncentracji i centralizacji kapitałów, sprzyja wzmocnieniu wielkich przedsiębiorstw, likwidowaniu i ruinie drobnych producentów. System kredytowy daje kapitalistom możliwość rozporządzania się cudzą własnością i cudzą pracą. Kredyt i banki czynią kapitał bardziej ruchliwym, zdolnym do bardziej elastycznego i szybkiego przenoszenia się go do gałęzi przemysłu przynoszących największy zysk. Przyspieszając proces obiegu kapitałów, będąc dźwignią nadprodukcji towarów i nadzwyczajnej spekulacji w handlu, kapitalistyczny system bankowy przyspiesza kryzysy, zaostrza, jak podkreślaliśmy, sprzeczności kapitalistycznego sposobu wytwarzania, wzmacnia elementy jego rozkładu.

Natomiast w socjalizmie zasadniczym zadaniem banków jest planowe i pełne wykorzystanie w interesie rozwoju gospodarki narodowej czasowo wolnych środków przedsiębiorstw socjalistycznych, budżetu i ludności, a także kontrola przy pomocy pieniądza produkcji i obrotu towarów. Banki socjalistyczne są jedną z potężnych dźwigni wzmocnienia rozrachunku gospodarczego i rozwoju gospodarstwa narodowego, które finansują i kredytuują, w szczególności banki są aparatem organizacji rozrachunków w gospodarce socjalistycznej oraz aparatem planowego tworzenia i ruchu środków obrotowych. Dlatego właśnie są one mieniem ogólnonarodowym i dobrem całego narodu.

Niemniej niesłychanie ważnym sformułowaniem w cytowanym art. 8, jest powierzenie banków jak i pozostałego mienia ogólnonarodowego szczególnej trosce i opiece każdego obywatela. To drugie sformułowanie jest konsekwencją pierwszego. Skoro bowiem banki stanowią mienie ogólnonarodowe zrozumiałe jest, że są one poddane opiece każdego obywatela, gdyż stanowią wspólne dobro wszystkich obywateli.

Zastanówmy się co to znaczy? Jaka treść kryje się za tym sformułowaniem?

Oddanie banków pod opiekę obywateli oznacza, że powinni oni dbać o banki i ich działalność. Dotyczy to przede wszystkim pracowników bankowych, którzy ze szczególną troską mają obowiązek opiekować się powierzonym im aparatem, w którym sami pracują, są jego gospodarzem i współtwórcą. W tym celu, ażeby mogli być właśnie tymi dobrymi gospodarzami, muszą oni stale i jak najusilniej podwyższać swoje kwalifikacje i w ten sposób podnosić jakość i poziom pracy bankowej. O ile chodzi o pozostałych obywateli, powyższa dbałość powinna wyrażać się w socjalistycznym stosunku obywatela do banków, w trosce o jak najlepsze wykonywanie przez banki ich doniosłych funkcji gospodarczych.

Obywatele powinni pomagać bankom w ich pracy, przez aktywne współdziałanie na wszystkich odcinkach pracy bankowej, przy lustracjach, kontrolach, na wspólnych naradach pracy organizowanych przez pracowników bankowych z klientami, naradach pracy, w czasie których każdy obywatel powinien wskazywać błędy i trudności na odcinku pracy finansowej i kredytowej, powinien wskazywać drogi wyjścia z tych błędów, powinien przejawiać aktywną postawę, brać czynny udział w ulepszaniu, umacnianiu naszych czynności kasowych, rozliczeniowych, kredytowych.

Oto droga, oto widnokreśli, jakie wyznacza nam na tym odcinku projekt Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Jesteśmy przekonani, że w toku wielkiej ogólnonarodowej dyskusji nad projektem Konstytucji również i najszerze masy pracowników bankowych wezmą aktywny udział w tej dyskusji i wyjaśnią wszystkie te doniosłe problemy, jakie projekt Konstytucji przed nami stawia.

NIEKTÓRE ZADANIA NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO NA R. 1952

Rok bieżący, rok trzeci planu sześcioltniego jest okresem dalszego rozkwitu naszej gospodarki narodowej, jest okresem dalszych, wielkich postępów w zakresie przemysłowienia kraju, w zakresie realizacji wielkich naszych budów socjalizmu. Z drugiej jednak strony rok obecny, jak o tym świadczy zarówno budżet państwowy oraz plan inwestycyjny na 1952 r., wymaga wielkiego wysiłku finansowego w postaci konieczności dodatkowej poważnej akumulacji pieniężnej na cele rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej i obronności kraju.

Zastanówmy się nad potencjalnymi źródłami tej akumulacji oraz nad metodami jej gromadzenia. Jak wiemy, głównymi jej źródłami są: nieustanne podwyższanie wydajności pracy oraz oszczędność środków produkcji w ramach planowego systemu oszczędności.

Czy i w jakim zakresie aparat bankowy może przyczynić się do powiększenia tej akumulacji? Aparat bankowy, w szczególności jego działy kredytowe, mają bezpośredni i pośredni wpływ na gospodarkę przedsiębiorstw, mogą jak najbardziej aktywnie oddziaływać na planowe wprowadzenie średnioprogresywnych norm wykorzystania surowca, materiałów, instrumentów. Pracownicy kredytowi mogą w bardzo dużym stopniu przyczynić się do ujawniania wewnętrznych rezerw przedsiębiorstw i innych jednostek gospodarczych, do przyspieszenia obiegu środków obrotowych w postaci likwidacji zbędnych, gospodarczo nieuzasadnionych remanentów, skrócenia cyklu produkcji lub obrotu itd.

Widzimy więc, że nawet na odcinku akumulacji rzeczowej, aparat bankowy może być potężną dźwignią wzmożonej akumulacji. Zastanówmy się samokrytycznie, czy aparat Narodowego Banku Polskiego spełnia to zadanie? Powiedzmy sobie szczerze, że, jak dotychczas, w niewystarczającym zakresie. Czas więc naj-

wyższy uświadomić sobie ten stan rzeczy i zmobilizować cały aktyw bankowy do pracy na tym odcinku. Pamiętajmy, że również w tej dziedzinie pracownicy bankowi, zwłaszcza kredytowi, muszą być przodującym oddziałem, czołówką szturmową w walce o wzmożoną akumulację, walce prowadzonej wspólnie z klasą robotniczą, pracownikami techniczno-inżynierskimi, księgowymi i pracownikami finansowymi przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych.

Tyle, jeżeli chodzi o akumulację rzeczową. O ile większa, właściwie decydująca jest rola aparatu bankowego w akumulacji pieniężnej. Akumulacja pieniężna dokonywana jest w socjalizmie metodą budżetową i metodą bankowo-kredytową.

W zakresie pierwszej metody mogłoby się na pozór wydawać, że rola socjalistycznego bankowca w akumulacji pieniężnej metodą budżetową jest bardzo ograniczona.

Pogląd ten jest niesłuszny. Przypomnijmy, że oddziały NBP przyjmują dochody budżetowe i zaliczają je według właściwości na odpowiednie rachunki. Dzielą według ustalonych zasad otrzymywane wpływy między budżet centralny i budżety terenowe. Pokrywają wydatki budżetu centralnego w granicach otwartych kredytów, wydatki zaś budżetów terenowych w granicach pozostałości środków na rachunkach bieżących dysponentów kredytów. Prowadzą ewidencję i sperzadzają sprawozdania okresowe z kasowego wykonania budżetu. Wreszcie, i to trzeba podkreślić, Narodowy Bank Polski przeprowadza kontrolę wydatków jednostek budżetowych na płace oraz kontrolę celowości wydatków.

Widzimy więc, że rola aparatu bankowego w zakresie akumulacji metodą budżetową jest bardzo poważna.

Oczywiste jest, że decydującym czynnikiem jest aparat bankowy w zakresie akumulacji metodą bankowo-kredytową.

Pamiętajmy, że bank może skutecznie współdziałać w walce o jak najszerze stosowanie norm średnioprogresywnych w wykorzystywaniu surowców, energii, narzędzi, bank może skutecznie współdziałać w walce o przestrzeganie systemu planowej oszczędności, o przestrzeganie dyscypliny finansowej.

„Wytepienie niegospodarności, mobilizacja wewnętrznych zasobów przemysłu, wdrażanie i umacnianie rozrachunku gospodarczego we wszystkich naszych przedsiębiorstwach, systematyczne obniżanie kosztów własnych, zwiększanie wewnętrzno-przemysłowej akumulacji we wszystkich bez wyjątku gałęziach przemysłu¹⁾ — oto droga stałego podnoszenia poziomu gospodarki socjalistycznej, jaką wskazuje Stalin.

Pamiętajmy, że rozrachunek gospodarczy ujawnia istotny obraz przedsiębiorstwa, przyspiesza racjonalizację produkcji, sprzyja prawidłowej organizacji zbytu i zaopatrzenia, przeciwdziała biurokratyzowaniu się administracji gospodarczej Państwa.

Rozrachunek gospodarczy w socjalizmie stał się potężnym narzędziem walki o ochronę i umocnienie własności socjalistycznej, stał się wypróbowanym środkiem likwidacji rozrzutności i niegospodarności.

W powyższej walce o umocnienie i pogłębienie rozrachunku gospodarczego, jako potężnego mechanizmu akumulacji socjalistycznej, ogromną rolę odgrywa kontrola systemu kredytowego, kontrola nad gospodarczą i pieniężną działalnością przedsiębiorstw, nad prawidłowością wykorzystywania przez nie zasobów materiałowych i pieniężnych.

Klasyki marksizmu-leninizmu wielokrotnie wskazywali na konieczność systematycznej kontroli.

„Rachunkowość i kontrola oto głównie, czego nam potrzeba dla prawidłowego funkcjonowania pierwszej fazy komunistycznego społeczeństwa²⁾ — pisał Lenin. „Kierować — to jeszcze nie znaczy pisać dekretacje i rozsyłać dyrektywy. Kierować — to znaczy sprawdzać wykonywanie dyrektyw i nie tylko wykonywanie dyrektyw, ale same dyrektywy, ich prawidłowość lub ich błędność. Śmiesznym byłoby sądzić, że wszystkie nasze dyrektywy są wła-

ściwe w pełnych 100%. Tak nie bywa i być nie może“³⁾ — powiada Stalin.

Kontrola bankowa jest odrębną, specjalną gałęzią kontroli państwowej, przeprowadzaną za pośrednictwem czynności banku socjalistycznego. Bank okazując czynne oddziaływanie na kształtowanie się planów finansowych wszystkich gałęzi gospodarki narodowej, tworzy właściwie, kształtuje określony dla nich system finansowy odnośnej gałęzi gospodarki.

Centralny bank biletowy państwa socjalistycznego powołany jest, jak wiemy, do kontroli przy pomocy pieniądza, przebiegu wykonania planów produkcji i obrotu towarowego, kontroli wykonania planów finansowych i planowego przebiegu akumulacji w gospodarce socjalistycznej. Dlatego też oddziały Narodowego Banku Polskiego muszą zwrócić jak najbardziej uwagę na stałą i ścisłą kontrolę działalności przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych, zwłaszcza naruszających dyscyplinę kredytową i płatniczą. Oddziały NBP muszą dokładnie wyjaśniać przyczyny zaistnienia zaległości w płaceniu przez każde przedsiębiorstwo i, w zależności od tych przyczyn, stosować odpowiednie, będące w ich dyspozycji środki, w szczególności sankcje.

Narodowy Bank Polski rozporządza, jak wiemy, dużym arsenałem środków oddziaływania na jednostki gospodarcze, naruszające zasady rozrachunku gospodarczego. Skala tych środków jest bardzo rozległa: od zwykłego zwracania uwagi kierownikom przedsiębiorstw, aż do interwencji u władz nadzorczych przedsiębiorstwa i zdjęcia z kredytowania w zakresie sankcji bankowych.

Samokrytycznie trzeba stwierdzić, że w ostatnim kwartale 1951 r. praca oddziałów NBP na tym właśnie odcinku wyraźnie osłabła. Osłabła zwłaszcza praca w zakresie oddziaływania w kierunku przyspieszenia obiegu środków obrotowych przedsiębiorstw, a przecież właśnie we wskaźnikach szybkości obiegu środków obrotowych wyrażają się, praktycznie rzecz biorąc, wszystkie niemal strony działalności gospodarczej przedsiębiorstwa: zaopatrzeniowa, produkcyjna i zbytu.

W roku 1952 muszą wszystkie oddziały NBP kontynuować jak najenergiczniejszą akcję przyspieszenia obiegu i lepszego wykorzystywania

¹⁾ J. Stalin: Zagadnienia leninizmu, wyd. II radz., str. 347.

²⁾ Lenin: Dzieła, t. XXI, wyd. 3 radz., str. 440.

³⁾ Stalin: Dzieła, t. XI, wyd. radz., str. 61.

środków obrotowych. W tym celu należy uważnie śledzić wykonywanie przez przedsiębiorstwo wszystkich zarządzeń organizacyjno-technicznych w zakresie przyspieszenia obiegu środków obrotowych.

Pamiętajmy, że przyspieszenie obiegu środków obrotowych jest nieodzownym warunkiem przestrzegania przez przedsiębiorstwa zasad rozrachunku gospodarczego oraz dyscypliny płatniczej. Rozrachunek gospodarczy i dyscyplina płatnicza są bowiem nieodłącznie związane ze sobą.

Dalszym, niemniej ważnym zadaniem, jakie staje przed Narodowym Bankiem Polskim, jest praca na odcinku planu kasowego. Zorganizowanie kas obrotowych i zapasów emisyjnych oraz limitowanie niektórych rozchodów planu kasowego stworzyło warunki pełnego funkcjonowania planowania kasowego. Dotychczasowy stan rzeczy był jedynie sprawozdawczością z planowania kasowego i opierającą się na tej sprawozdawczości prognozą, a wiemy przecież, że prognoza nie jest planem. Skoro jednak mamy już właściwe planowanie kasowe musimy zwrócić jak największą uwagę na jego wykonywanie. Pracownicy planowania kasowego muszą w 1952 r. wyraźnie postawić, jako swoje zadania, pilnowanie, ażeby plan kasowy Narodowego Banku Polskiego był wykonywany również i we wszystkich pozycjach przychodowych. Dlatego też oddziały Narodowego Banku Polskiego muszą przeprowadzać stałą kontrolę wykonywania planów produkcji i dystrybucji artykułów masowej konsumpcji, kontrolę terminowego przesuwania towaru z baz hurtu i półhurtu do handlu detalicznego, kontrolę prawidłowości organizacji handlu. Ta bowiem kontrola daje bankowi możliwość wykrywania w swoim czasie wszelkich niedociągnięć i błędów w pracy organizacji handlowych, które mogą odbić się jak najbardziej ujemnie na utargach, a więc na wykonaniu strony przychodowej planu kasowego.

Przykładem mogą tu być oddziały Banku Państwa ZSRR (Gosbanku). Np. moskiewski kantor Banku Państwa ZSRR zorganizował ostatnio systematyczne sprawdzanie przez oddziały stanu zabezpieczenia przedsiębiorstw handlowych w towary powszechnej konsumpcji, sprawdzanie przestrzegania minimum asortymentowości i stanu organizacji handlu.

Ten sam kantor, po przeanalizowaniu obiegu pieniężnego w poszczególnych rejonach, zakreślił drogę przejścia szeregu podległych mu oddziałów Banku Państwa na pracę bezemisyjną.

Samokrytycznie możemy stwierdzić, że w ostatnio omawianym zakresie praca dotychczasowa oddziałów NBP jest absolutnie nie wystarczająca.

Ten stan rzeczy w roku 1952 nie może być tolerowany. Pracownicy oddziałów wojewódzkich i terenowych muszą poprawić swoją pracę i zapewnić bezwarunkowe wykonywanie planu kasowego. Niezbędna jest w tym celu stała, systematyczna, codzienna kontrola przez oddziały obrotów kasowych zarówno po stronie przychodowej jak i rozchodowej. Materiał do takiej kontroli posiadają oddziały w specjalnych arkuszach kontroli (planu), zaprowadzonych w związku z organizacją kas obrotowych, w których to arkuszach znajdują swój wyraz ogólne wpływy i wydatki pieniądza gotówkowego całego okręgu. Zestawiając dane faktyczne z planowanymi pracownicy NBP powinni ujawniać i analizować ewentualne odchylenia od planu w poszczególnych, podstawowych pozycjach planu kasowego. Dane NBP o obrotach kasowych wskazane jest porównywać z danymi przedsiębiorstw handlu detalicznego. Powyższe porównywanie bowiem daje dopiero możliwość określenia faktycznego przebiegu wykonania planu obrotu towarowego nie tylko w skali całego okręgu bankowego, ale również odnośnie każdego poszczególnego przedsiębiorstwa.

Na podstawie zestawionych powyższych danych oddział może i powinien przedsięwziąć środki mające zapewnić wykonanie planu kasowego w drodze stawiania odpowiednich wniosków do organizacji nadrzędnych nad odnośnymi przedsiębiorstwami handlowymi. Właściwe stosowanie powyżej wskazanego grafiku przychodowo-rozchodowego umożliwia już w pierwszej połowie miesiąca ocenę możliwości wykonania miesięcznego planu kasowego, umożliwia ujawnienie zawezasu faktu pozostawiania w tyle wykonania planu w tych lub innych pozycjach, umożliwia przedsięwzięcie środków zmierzających do likwidacji pod koniec miesiąca zaległości w wykonaniu planu. Brak bowiem takiej oceny powoduje, że kierownicy oddziałów NBP często dowiadują się o zaległościach w wykonywaniu planu kasowego dopiero

w końcu miesiąca lub nawet po upływie miesiąca.

Oddziały wojewódzkie powinny wykorzystać wszystkie możliwości, jakie im stworzyło zorganizowanie komisji do spraw planu kasowego, w których reprezentowane są wszystkie instytucje, których działalność ma istotne znaczenie dla kształtowania się obiegu pieniężnego.

Wiele oddziałów NBP niedostatecznie wykorzystuje w swej pracy kontroli wykonania planu kasowego materiały sprawozdawcze przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych, chociaż właśnie korzystanie z tych materiałów pozwala na znacznie pełniejsze analizowanie wykonania planu kasowego. Do takich materiałów sprawozdawczych w pierwszym rzędzie należą: dane o obrocie towarowym hurtowym, o pracy przedsiębiorstw widowiskowych, usługowych i innych.

Praca w zakresie planu kasowego w oddziałach NBP zaczyna się przed rozpoczęciem kwartału.

Otrzymałszy wniosek kasowy oddział powinien zbadać wszystkie jego pozycje przychodowe i rozchodowe; zbadanie polega na tym, że w każdej pozycji planu wszystkie sumy zaplanowane po stronie przychodowej i rozchodowej powinny być zestawione z planami odnośnych przedsiębiorstw, od których wykonania będzie zależeć wykonanie planu kasowego. Dlatego też pracownicy tego działu pracy NBP powinni szczegółowo zapoznać się z tym, w jaki sposób zapewnione jest wykonanie planu detalicznego obrotu towarowego. Trzeba tu wespół z pracownikami aparatu handlowego czy usługowego badać, z jakich źródeł i w jakie towary aparat handlowy będzie zaopatrywany, trzeba badać, czy dystrybucja dokonuje się prawidłowo, czy przy ustalaniu masy towarowej dla poszczególnych okręgów uwzględniono bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności tego okręgu, jego specyfikę, która może mieć wpływ, chociażby ze względów specjalnego asortymentu, na przebieg wykonania planu obrotu towarowego.

Od prawidłowego przecież rozstrzygnięcia tych zagadnień zależy pomyślne wykonanie planu detalicznego obrotu towarowego i w konsekwencji planu kasowego na odcinku utargu handlowego.

Niemniej ważne jest zapewnienie wykonania planu kasowego w jego pozycjach nietowarowych.

Niektóre oddziały NBP lekceważą tę pracę, nie zdając sobie sprawy, że przecież w miarę wzrostu dochodów ludności wzrasta jej zapotrzebowanie na usługi kulturalno-bytowe, znacznie wzrastają wydatki ludności na usługi komunalne i transportowe.

Następnie, wiemy, że jedną z ważniejszych przesłanek dalszego umacniania pieniądza socjalistycznego jest przyspieszanie obiegu pieniądza gotówkowego, a osiągnąć to można w szczególności w drodze terminowego inkasa utargu pieniężnego w kasach przedsiębiorstw handlowych, widowiskowych i innych.

Dla zapewnienia pełnego i terminowego utargu duże znaczenie mają limity pogotowia kasowego przedsiębiorstw, a także normy wydatkowania z utargów na potrzeby nie cierpiące zwłoki. Niektóre oddziały NBP podeszły do tej sprawy niestety formalnie, ustalając powyższe limity i normy w rozmiarach przekraczających faktyczne potrzeby przedsiębiorstw. Trzeba podjąć ostrą walkę z tymi przerostami, których zlikwidowanie pozwoli powiększyć wpływy do kas NBP.

Z planowaniem kasowym łączy się zagadnienie dyscypliny płac. Wiemy, że główny ciężar kontroli funduszu płac spoczywa właśnie na aparacie bankowym. Powyższa kontrola musi być w 1952 r. specjalnie wzmocniona, gdyż przecieki pieniądza gotówkowego na tym odcinku są nadal bardzo poważne. Walka z tymi przeciekami, walka o bezwzględne przestrzeganie dyscypliny płac — oto jedno z zadań pracowników NBP na 1952 r.

Wreszcie w związku z przejęciem w roku 1952 szeregu funkcji z Banku Rolnego i Banku Komunalnego pracownicy Narodowego Banku Polskiego muszą zapoznać się i opanować nowy dla nich typ czynności bankowych. Dyrektorzy oddziałów wojewódzkich i kierownicy oddziałów terenowych muszą zwrócić jak największą uwagę na szybkie i sprawne zorganizowanie tych nowych w NBP działów pracy, muszą zadbać o staranne przygotowanie personelu do tych nowych zadań, zadbać o pogłębienie znajomości tego nowego typu czynności bankowych przede wszystkim w ramach szkolenia bieżącego. Trzeba pamiętać, że zwłaszcza w zakresie kredytowania handlu uspołecznionego na

wsi, mamy do czynienia z bardzo trudnym typem procesów kredytowych o zupełnie odrębnej specyfice, procesów kredytowych, wymagających jak największej uwagi i jak najbardziej wnikliwej kontroli. Również i na tym odcinku możemy i musimy wzmocnić akumulację pieniądza metodą kredytową.

Jak z powyższego widzimy, od nas, pracowników bankowych, zależy w dużej mierze, bezpośrednio lub pośrednio, zrealizowanie podstawowego zadania bieżącego roku, zadania zapewnienia wzmożonej akumulacji niezbędnej dla przedterminowego wykonania planu sześcioletniego oraz dla obronności kraju.

Jan Konopka

SYSTEM KLASYFIKACJI BUDŻETOWEJ W ROKU 1952

Dla sprawnego wykonywania zadań budżetu, znajomość systemu klasyfikacji budżetowej przez organy wykonujące budżet państwa oraz przez aparat NBP, przeprowadzający jego kasową obsługę jest szczególnie ważnym zagadnieniem.

Budżet państwa wykonywany jest w roku 1952 zgodnie z klasyfikacją dochodów i wydatków, ustaloną zarządzeniem ministra finansów i przewodniczącego PKPG z dnia 26 czerwca 1951 r. Zarządzenie to wprowadza pewne zmiany do klasyfikacji budżetowej obowiązującej w roku 1951.

W związku z powyższym omówimy w niniejszym artykule: 1. ogólne zasady klasyfikacji w socjalistycznym systemie budżetowym, 2. klasyfikację budżetową obowiązującą w roku 1952, 3. rolę klasyfikacji w wykonywaniu przez system budżetowy nałożonych nań zadań.

I

Klasyfikacja budżetowa polega na ujęciu dochodów i wydatków w odpowiednie podziały, które systematyzują materiał liczbowy i wyrażający zadania budżetu w zakresie dochodów i wydatków.

Zasady klasyfikacji wynikają z charakteru i zadań socjalistycznego systemu budżetowego.

Budżet państwa jest bazą finansową narodowego planu gospodarczego. Oznacza to konieczność pełnego powiązania budżetu z narodowym planem gospodarczym. Zasada zgodności budżetu z planem gospodarczym jest realizowana przy pomocy klasyfikacji budżetowej, której

podziały umożliwiają dostosowanie zadań budżetowych do zadań planu.

Z uwagi na to, że budżet państwa wykonywany jest przez wszystkie ogniwa władzy państwowej, centralnej i terenowej, podziały klasyfikacyjne pozwalają ustalić jednostki organizacyjnie odpowiedzialne za wykonanie poszczególnych zadań budżetu w zakresie dochodów i wydatków.

Klasyfikacja budżetowa, która zapewnia powiązanie budżetu z narodowym planem gospodarczym i która zapewnia operatywność budżetu łączy w sobie dwie cechy: przedmiotową (rzeczową) i podmiotową (resortową).*)

Klasyfikacja przedmiotowa wydatków określa ich przeznaczenie na poszczególne przedmioty (cele) finansowania. Przy pomocy podziałek klasyfikacji zostają wyszczególnione w ogólnych wydatkach budżetu, wydatki przeznaczone na finansowanie poszczególnych zadań narodowego planu gospodarczego w zakresie rozwoju gospodarki narodowej, usług socjalno-kulturalnych, obronności kraju, administracji, wymiaru sprawiedliwości itp. (na przykład zadaniem w zakresie usług socjalno-kulturalnych będą szkoły, przedszkola, szpitale itp.).

Finansowanie powyższych zadań z budżetu następuje w różny sposób. Na przykład zadanie budżetu dotyczące finansowania zadań planu gospodarczego w zakresie zdrowia i kultury fizycznej na odcinku szpitali, polegać będzie na wypłacie poborów lekarzom, pielęgniarkom, personelowi administracyjnemu szpitala itp., na dokonywaniu wydatków na wyżywienie, le-

*) Porównaj N. N. Rowiński — „Budżet Państwowy ZSRR“.

ki, opał, itp. Sposób finansowania z budżetu poszczególnych zadań narodowego planu gospodarczego powinien znaleźć wyraz w specjalnej podziałce klasyfikacyjnej. W ten sposób umożliwione zostaje kalkulowanie kosztu wykonania poszczególnych zadań, co posiada duże znaczenie dla oszczędnego i racjonalnego dysponowania środkami pieniężnymi na poszczególne cele, które są finansowane z budżetu państwa.

Klasyfikacja przedmiotowa wydatków wiąże się z realizacją funkcji redystrybucyjnej budżetu państwa. Wydatki budżetu na finansowanie zadań narodowego planu gospodarczego wyrażają kierunki (np. gospodarka narodowa, oświata i wychowanie itp.) oraz konkretne cele przeznaczenia dochodu narodowego, a podział rodzajowy wydatków wyraża m. in. rozdział dochodu narodowego na akumulację i konsumpcję.

W zakresie dochodów klasyfikacja przedmiotowa polega na powiązaniu dochodów budżetu z ich podstawą materialną.

W Związku Radzieckim gdzie podstawą ekonomiczną państwa jest własność socjalistyczna, własność ta stanowi podstawę dochodów budżetu. Na naszym etapie budowy podstaw socjalizmu obok własności socjalistycznej, która stanowi zasadniczą podstawę dochodów budżetu państwa, własność niesocjalistyczna (kapitalistyczna i drobnotowarowa) jest również pewnym elementem tej podstawy (w szczególności z uwagi na stosunkowo szeroki zakres gospodarki nieuspołecznionej na wsi).

Zaznaczyć jednak należy, że budżet nie ogranicza się do przejmowania dochodów, które dotyczą wytworzonego dochodu narodowego w zakresie własności socjalistycznej przez przedsiębiorstwa socjalistyczne (państwowe i spółdzielcze) oraz w zakresie własności kapitalistycznej i drobnotowarowej. Z roli budżetu państwa w zakresie podziału dochodu narodowego wynika jego rola jako systemu mobilizacji środków pieniężnych na cele finansowania narodowego planu gospodarczego. W związku z tym w budżecie gromadzone są również środki pochodzące od ludności, przeznaczone na finansowanie potrzeb zbiorowego spożycia, środki pieniężne uzyskane z tytułu obrotów z zagranicą (realizacja kredytów zagranicznych) itp.

Przejmowanie przez budżet wymienionych wyżej środków pieniężnych służących na sfinansowanie zadań wydatkowych budżetu następuje w określonych formach (np. podatki, opłaty, wypłaty z zysku itp.), które stanowią z operatywnego punktu widzenia bezpośredni przedmiot działalności finansów w zakresie redystrybuowania przez budżet dochodu narodowego jak również w zakresie kontroli wykonywania zadań objętych narodowym planem gospodarczym.

W związku z powyższym podstawowym kryterium klasyfikacji przedmiotowej dochodów są rodzaje (formy) dochodów, których pojęcie z punktu widzenia systemu budżetowego jest zbieżne z pojęciem źródeł dochodów budżetowych. Równocześnie klasyfikacja powinna zapewniać powiązanie poszczególnych rodzajów dochodów z elementami podstawy ekonomicznej budżetu państwa.

II

Zatwierdzona na rok 1952 klasyfikacja budżetowa ustala podział w y d a t k ó w na następujące działy, który odpowiada w zasadzie podziałowi na działy narodowego planu gospodarczego :

- Dział 1 — Gospodarka narodowa
- Dział 2 — Oświata i wychowanie
- Dział 3 — Szkolnictwo zawodowe
- Dział 4 — Szkolnictwo wyższe i nauka
- Dział 5 — Kultura i Sztuka
- Dział 6 — Zdrowie i kultura fizyczna
- Dział 7 — Pomoc społeczna
- Dział 8 — Ubezpieczenia społeczne
- Dział 9 — Obrona narodowa
- Dział 10 — Administracja
- Dział 11 — Wymiar sprawiedliwości i bezpieczeństwa
- Dział 12 — Długi wewnętrzne
- Dział 13 — Długi zagraniczne
- Dział 14 — Społeczny Fundusz Oszczędnościowy i inne lokaty
- Dział 15 — Rezerwy
- Dział 16 — Udziały w dochodach budżetu centralnego
- Dział 17 — Dotacje i odprowadzenia porównawcze.

Klasyfikacja działów jest jednolita t.zn., że numeracja i oznaczenia działów są jednakowe we wszystkich ogniwach budżetu państwa (budżet centralny i budżety terenowe). Zwró-

cić należy uwagę na działy 16 i 17, które nie reprezentują wydatków budżetu państwa jako całości, gdyż dotycząc regulowania budżetów terenowych mają charakter wewnętrznych rozliczeń w systemie budżetowym. Wydatki budżetu centralnego na pokrycie udziałów budżetów terenowych w dochodach budżetu centralnego oraz wydatki na dotacje wyrównawcze zostają skompensowane dochodami budżetów terenowych z powyższych tytułów.

Natomiast odprowadzenia wyrównawcze (objęte działem 17) mają wyłącznie zastosowanie w budżetach terenowych: dotyczą one odprowadzenia nadwyżek budżetów niższych szczebli na rzecz budżetów wyższych szczebli, celem zbilansowania planów regulowania budżetów terenowych.

Celem jak najbardziej syntetycznego ujęcia wydatków budżetu, wydatki objęte wymienionymi wyżej działami zostają zgrupowane jak następuje:

- Grupa I — Gospodarka narodowa
- Grupa II — Usługi socjalno - kulturalne (działy 2 — 8)
- Grupa III — Obrona narodowa
- Grupa IV — Administracja (działy 10 i 11)
- Grupa V — Długi państwowe (działy 12 — 14)
- Grupa VI — Środki rezerwowe
- Grupa VII — Środki wyrównawcze (działy 16 i 17).

Podział wydatków na grupy daje ogólny pogląd na strukturę budżetu, na jego kierunki rozwojowe. Podkreślić jednak należy, że podział ten ma analityczno-statystyczny charakter i nie odgrywa roli w operatywnym wykonywaniu budżetu.

Poszczególne działy dzielą się na rozdziały, które odpowiadają jednostkom i zadaniom budżetowym. Rozdziały wyrażają zatem konkretny cel finansowania i są ściśle oparte o zadania narodowego planu gospodarczego (np. w zakresie usług socjalno-kulturalnych — szkoły, szpitale itp., lub też są ściśle powiązane z zadaniami planu gospodarczego (w zakresie przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym).

W zakresie działów objętych grupą usług socjalno-kulturalnych, klasyfikacja rozdziałów jest jednolita dla całego budżetu państwa. Poszczególne rozdziały obejmują wydatki jedno-

rodnych jednostek względnie akcji. I tak na przykład wydatki na przedszkola przewidziane są zawsze w Rozdziale 1 — Przedszkola, bez względu na przynależność resortową oraz bez względu na to czy przedszkole jest finansowane z budżetu centralnego, czy też z budżetów terenowych.

W zakresie działu 1 — gospodarka narodowa — rozdziały od 1 do 50 dotyczą finansowania przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym a dalsze rozdziały przewidziane zostały dla przedsiębiorstw, jednostek i zadań budżetowych. Klasyfikacja rozdziałów nie jest jednolita z uwagi na różny przedmiot działalności poszczególnych ministerstw i wydziałów prezydiów rad narodowych (na przykład: w Ministerstwie Rolnictwa: Rozdział 1 — Techniczna Obsługa Rolnictwa, Rozdział 51 — Państwowe Ośrodki Maszynowe, Rozdział 62 — Państwowa Komisja Oceny Nasion, Rozdział 66 — Zwalczanie Szkodników i Chorób Zwierzęcych itp.; w Ministerstwie Leśnictwa — Rozdział 1 — Centralny Zarząd Przemysłu Leśnego, Rozdział 61 — Urządzenia Lasów itp.).

W pozostałych grupach budżetu rozdziały bieżą kolejno w ramach poszczególnych działów.

Warunkiem utworzenia rozdziałów jest możliwość przedstawienia objętych nim wydatków w układzie paragrafowym, który odpowiada rodzajom wydatków i wyraża sposób finansowania zadań narodowego planu gospodarczego (np. § 1 — płace, § 2 — świadczenia osobowe itp.). Wszystkie zatem rozdziały budżetowe dzielą się na paragrafy. Klasyfikacja paragrafowa wydatków jest jednolita dla całego budżetu państwa i obejmuje wszelkiego rodzaju wydatki, które mogą wystąpić przy finansowaniu poszczególnych zadań z budżetu.

Klasyfikacja podmiotowa wydatków jest przeprowadzona przy pomocy podziału na „części“, które odpowiadają w budżecie centralnym ministerstwom i innym władzom nacelnym a w budżecie terenowym wydziałom prezydiów rad narodowych (na przykład w budżecie centralnym — część 1 — Kancelaria Prezydenta, część 12 — Ministerstwo Finansów, część 35 — Centralny Urząd Szkolenia Zawodowego; w budżetach terenowych; część 1 — Wydział Przemysłu, część 13 — Wydział Finansowy itp.). Podział finansów na części ma zastosowanie przy wykonywaniu budżetu wy-

kazując zadania wydatkowe organów władzy państwowej w zakresie finansowania zadań narodowego planu gospodarczego, ujętych w działach, rozdziałach i paragrafach.

Na tle ustalonej na rok 1952 klasyfikacji wydatków podkreślić należy w szczególności następujące zmiany w porównaniu z obowiązującą klasyfikacją z roku 1951.

Dotychczasowa nazwa „tytuł“ została zastąpiona nazwą „rozdział“, a to z uwagi na to, że nazwa „tytuł“ została zarezerwowana wyłącznie dla podziału limitów państwowego planu inwestycyjnego.

W związku z tym w budżetach terenowych dotychczasowa nazwa „rozdział“ przeznaczona dla oznaczenia wydziałów prezydów rad narodowych została zastąpiona nową nazwą „część“.

W wyniku szczegółowej analizy treści dotychczasowych tytułów (w klasyfikacji 1952 r. — rozdziałów) mającej na celu pogłębienie synchronizacji z zadaniami narodowego planu gospodarczego dokonano ich aktualizacji, łącząc jedne z nich, a wyodrębniając inne.

Na skutek zmian w układzie zadań narodowego planu gospodarczego uległ zmianie zakres poszczególnych działów objętych grupą usług socjalno-kulturalnych.

Ponadto na szczególne podkreślenie zasługuje bardziej ściśle powiązanie budżetu państwa z planami finansowymi przedsiębiorstw na rozrachunku. Podczas gdy w roku 1951 przedsiębiorstwa na rozrachunku podlegające jednemu ministerstwu objęte były jednym tytułem (tytuł 1 — Finansowanie przedsiębiorstw na rozrachunku), w roku 1952 dotacje dla poszczególnych centralnych zarządów oraz przedsiębiorstw bezpośrednio podległych ministerstwu ujęte zostają w odrębnych rozdziałach (Rozdziały 1 — 50 w dziale 1 — Gospodarka narodowa, porównaj wyżej). Równie istotna zmiana klasyfikacji następuje na odcinku dotacji budżetu na inwestycje. W roku 1951 dotacje na inwestycje ujęte były sumami łącznymi dla poszczególnych ministerstw i były ewidencjonowane w tytule O. W roku 1952 dotacje na inwestycje zostają uwzględnione w poszczególnych rozdziałach jako oddzielny paragraf.

Jak widzimy wprowadzone zmiany do klasyfikacji wydatków, nie zmieniając charakteru klasyfikacji, realizują bardziej ściśle powiąza-

nia budżetu z zadaniami rzeczowymi w zakresie wydatków bieżących i inwestycyjnych.

Podstawową podziałką klasyfikacyjną do c h o d ó w budżetu centralnego w roku 1952 są rozdziały, które odpowiadają rodzajom (formom) dochodów. Powiązanie poszczególnych rodzajów dochodów z ich podstawą ekonomiczną następuje w budżecie centralnym przez zgrupowanie rozdziałów w następujące działy:

- Dział 1 — Dochody z gospodarki uspołecznionej
- Dział 2 — Dochody z gospodarki nieuspołecznionej i wpłaty ludności
- Dział 3 — Ubezpieczenia społeczne
- Dział 4 — Pożyczki państwowe i lokaty
- Dział 5 — Inne dochody
- Dział 6 — Przelewy.

Numeracja rozdziałów biegnie kolejno w ramach poszczególnych działów. Rozdziały w działach 1 i 2 odpowiadają rodzajom dochodów z gospodarki uspołecznionej (na przykład Rozdział 1 — Podatek obrotowy od przedsiębiorstw państwowych, Rozdział 3 — Wpłaty z zysku itp.) oraz dochodów z gospodarki nieuspołecznionej i wpłat ludności (np. Rozdział 1 — Podatek obrotowy, Rozdział 3 — Podatek gruntowy, Rozdział 6 — Podatek od wynagrodzeń).

Składki tytułem ubezpieczeń społecznych (składki ZUS) zostają — z uwagi na swój charakter*) — wprowadzone do budżetu państwa jako odrębny dział, który nie podlega dalszemu podziałowi na rozdziały.

W dziale „Pożyczki i Lokaty“ rozdziały odpowiadają poszczególnym rodzajom dochodów o charakterze zwrotnym (np. Rozdział 1 — Pożyczki państwowe krajowe, Rozdział 2 — Pożyczki państwowe zagraniczne itp.).

Działem „Inne dochody“ objęte zostają pozostałe dochody budżetu centralnego, pochodzące od różnych podmiotów (zarówno z gospodarki uspołecznionej jak i nieuspołecznionej oraz ludności), które w porównaniu z przedstawionymi już elementami dochodów budżetu mają stosunkowo małe znaczenie finansowe. Dla poszczególnych rodzajów tych dochodów przewidziane zostały oddzielne rozdziały, jednolite w całym budżecie. Na „inne dochody“ składają się w szczególności:

*) por. J. Konopka. W sprawie klasyfikacji dochodów budżetu państwa, *Finanse* Nr 3/51 r.

- a) wpływy tytułem odpłatności za korzystanie z urządzeń socjalno-kulturalnych (np. Rozdział 1 — Odpłatność w przedszkolach, Rozdział 5 — Odpłatność w zakładach lecznictwa zamkniętego itp.),
- b) wpływy z tytułu różnych opłat o charakterze administracyjnym (np. Rozdział 10 — Opłaty sądowe i arbitrażowe, Rozdział 11 — Opłaty konsularne, Rozdział 15 — Opłaty za legalizację narzędzi itp.),
- c) wpływy o charakterze likwidacyjnym (Rozdział 23 — Wpływy majątkowe), dotyczące sprzedaży ruchomości, nieruchomości itp.,
- d) wpływy z tytułu zwrotu poniesionych wydatków z budżetu (Rozdział 24) — jak na przykład wpływy tytułem częściowego zwrotu kosztów umundurowania, zwrotu świadczeń mieszkaniowych, wpływy ze sprzedaży druków itp.,
- e) wpływy z grzywien, kar pieniężnych i dodatków za zwłokę,
- f) nadwyżki środków specjalnych i gospodarstw pomocniczych.

Uwzględnienie w klasyfikacji działu „Przelewy“ ma na celu wodrębnić takie dochody, które nie zostają faktycznie zakumulowane w bieżącym roku budżetowym. Dotyczy to w szczególności nadwyżki budżetu z roku ubiegłego (Rozdział 1), uruchomionych, a nie wydatkowanych środków z budżetów lat ubiegłych na wydatki inwestycyjne i nieinwestycyjne (Rozdział 2 — Zwroty wydatków).

Klasyfikacja dochodów budżetu centralnego uwzględnia również podział rozdziałów na paragrafy, który w zakresie dochodów z gospodarki społecznej odpowiada poszczególnym podmiotom zobowiązanym do dokonania wpłat do budżetu w oparciu o ich plany finansowe. W zakresie pozostałych dochodów podział według paragrafów ma na celu bliżej określić rodzajową treść dochodów objętych poszczególnymi rozdziałami (np.: Rozdział 8 — Opłaty sądowe, § 1 — opłaty sądowe w postępowaniu cywilnym, § 2 — opłaty sądowe w postępowaniu karnym).

Podkreślenie obowiązków poszczególnych organów władzy państwowej w dziedzinie realizacji dochodów znajduje wyraz — tak jak w zakresie wydatków — w drodze klasyfika-

cji dochodów według „części“. Częścią 12 — Ministerstwo Finansów, objęte zostają dochody realizowane przez organy finansowe. Dotyczy to zatem znakomitej większości dochodów budżetu centralnego (wpłaty przedsiębiorstw uspołecznionych, podatki od gospodarki nieuspołecznionej).

W porównaniu z rokiem 1951 podkreślić należy — niezależnie od zmiany nazwy „tytuł“ na „rozdział“ oraz ujęcia w odrębnym dziale dochodów z ubezpieczeń społecznych oraz przelewów — istotną zmianę w klasyfikacji „innych dochodów“. W roku 1951 dochody te objęte były 10 tytułami (w działach „opłaty“ i „wpływy różne“, których treść była ogólnikowa (np. „opłaty administracyjne i należności za usługi“ lub też „dochody finansowe i inne“), co utrudniało i stwarzało dowolność w zarachowywaniu dochodów na poszczególne tytuły. Natomiast klasyfikacja rozdziałów obowiązująca w roku 1952 określa wyraźnie rodzaj dochodów, co stanowi niewątpliwie poważne ułatwienie w prawidłowym zarachowywaniu dochodów.

Dział „Inne dochody“ ulega rozszerzeniu w porównaniu z rokiem 1951. W wyniku włączenia brutto, pełnymi sumami dochodów i wydatków do budżetu szeregu urządzeń socjalno-kulturalnych, które prowadzone były w roku ubiegłym w ramach środków specjalnych (tzw. „akcja socjalna“) pojawiają się w roku bieżącym rozdziały dochodowe dla wpłat ludności z tytułu korzystania z urządzeń socjalno-kulturalnych (przedszkoli itp.).

W porównaniu z rokiem 1951 znacznie poważniejsze zmiany nastąpiły w klasyfikacji dochodów budżetów terenowych, uległa bowiem zasadniczej przebudowie struktura klasyfikacji. Klasyfikacja w roku 1951 była podmiotowa. Doświadczenia nabyte w toku wykonywania budżetu w roku 1951 wykazały szereg wad tego systemu: utrudniał on powiązanie w całość dochodów budżetu państwa z uwagi na to, że dochody budżetu centralnego były zestawiane w klasyfikacji przedmiotowej, a dochody budżetów terenowych ujmowane były podmiotowo. Po drugie system ten stwarzał trudności w wyodrębnieniu dochodów na dotyczące poszczególnych elementów podstawy ekonomicznej budżetu, z uwagi na to, że podziałki klasyfikacyjne ujmowały dochody według przynależności podmiotowej.

W związku z powyższym przyjęta została na rok 1952 zasada klasyfikacji przedmiotowej, która wykazuje dochody według ich rodzajów z tym, że w zakresie dochodów z gospodarki narodowej podstawowa podziałka klasyfikacyjna odpowiada poszczególnym kierunkom działalności gospodarczej prezydiów rad narodowych *).

III

Na tle klasyfikacji budżetowej ustalonej na rok 1952, a opartej na zasadach klasyfikacji w socjalistycznym budżecie państwa łatwo dostrzec rolę, jaką ona spełnia w wykonywaniu zadań systemu budżetowego.

Klasyfikacja daje pogładowe, dostępne dla każdego pojęcie o strukturze budżetu, o jego kierunkach rozwojowych. Jest to szczególnie ważne jeśli zważyć, że w wykonywaniu budżetu państwa, w szczególności na odcinku budżetów terenowych, biorą udział, obok organów władzy państwowej, szerokie masy społeczeństwa.

Przy pomocy klasyfikacji budżetowej umożliwione zostaje osiągnięcie w sposób operatywny powiązania budżetu państwa z narodowym planem gospodarczym. Dostosowanie, przy pomocy podziałek klasyfikacyjnych, dochodów i wydatków do zadań rzeczowych umożliwia analizę finansowo-ekonomiczną poszczególnych elementów budżetu oraz kontrolę przez system budżetowy wykonania tych zadań.

Poprzez przedmiotową klasyfikację osiągnięte zostaje w dużym zakresie jednolite zgrupowanie dochodów i wydatków, co pozwala na łączenie jednorodnych dochodów i jednorodnych wydatków z różnych ogniw systemu budżetowego. Fakt ten ma decydujące znaczenie dla kalkulowania dochodów i wydatków, w szczególności dla normowania wydatków, co stanowi podstawowy środek walki o oszczędności oraz o wykrywanie istniejących rezerw w gospodarstwie narodowym.

*) Nie omawiamy szczegółowo klasyfikacji budżetów terenowych, z uwagi na to, że kasowa obsługa NBP budżetów terenowych polegać będzie w r. 1952 na prowadzeniu rachunków bieżących dla poszczególnych budżetów i jednostek, na które będą wpływać dochody i z których będą dokonywane wydatki, a nie będzie polegać, jak to miało miejsce w roku 1951, na inkasowaniu i wypłacaniu środków pieniężnych według podziałek klasyfikacji NBP, nie będzie zatem sporządzać sprawozdań z kasowego wykonania dochodów budżetów terenowych.

Klasyfikacja budżetowa jest narzędziem zapewniającym dyrektywność budżetu. Budżet państwa jest zatwierdzany nie tylko w ogólnych sumach dochodów i wydatków budżetu centralnego i budżetów terenowych, lecz również dzieląc — zgodnie z klasyfikacją — dochody według ich źródeł, a wydatki według ich przeznaczenia, przy równoczesnym wskazaniu zadań dochodowych i wydatkowych poszczególnych organów wykonawczych.

Nakłada to obowiązek na organy wykonawcze wypełnienia ustalonych zadań dla każdego określonego klasyfikacją źródła dochodowego oraz zapewnia wydatkowanie środków budżetowych w rozmiarach i w kierunkach zgodnych z dyrektywami organów zatwierdzających budżet.

Jak widzimy klasyfikacja ma duże znaczenie dla prawidłowego ustalenia budżetu oraz dla wykonania budżetu zgodnie z zatwierdzonymi zadaniami.

Klasyfikacja budżetowa jest również jednym z istotnych warunków zapewniających kontrolę wykonywania budżetu zarówno przez organy finansowe jak i przez organy ustawodawcze przy rozpatrywaniu sprawozdań o wykonaniu budżetu. System klasyfikacji budżetowej zabezpiecza przed nadużyciami, ułatwia walkę o utrzymanie dyscypliny finansowo-budżetowej we wszystkich ogniwach systemu budżetowego i we wszystkich dziedzinach gospodarki narodowej.

W związku z powyższymi uwagami podkreślić należy, że wykonywanie budżetu zgodnie z klasyfikacją jest jedną z elementarnych zasad wykonywania budżetu.

Zasada przestrzegania klasyfikacji odnosi się również do aparatu Narodowego Banku Polskiego w zakresie wykonywanej przezeń kasowej obsługi budżetu. Zarachowywanie zainkasowanych środków pieniężnych z tytułu dochodów budżetowych oraz wypłaconych środków pieniężnych na dokonanie wydatków w sposób odmienny od wskazanego przez wykonawców budżetu, bądź też w sposób sprzeczny z klasyfikacją daje fałszywy obraz odnośnie wykonania budżetu. Sprawa ta jest również dlatego szczególnie istotna, że sporządzane przez Narodowy Bank Polski sprawozdania z kasowego wykonania budżetu centralnego dostarczają pierwszych informacji o wykonaniu przez poszczególne organy zadań planowych w zakresie dochodów i wydatków.

Roman Michejda

MODYFIKACJA SYSTEMU KONTROLI BANKOWEJ W ŚWIETLE INSTRUKCJI SŁUŻBOWEJ VI NA ROK 1952

Cechą charakterystyczną linii rozwojowej dotychczasowych form kontroli bankowej było stopniowe przechodzenie od formy kontroli ewidencyjnej do formy kontroli analitycznej. Równie wyraźną ewolucję przechodził zakres kontroli bankowej, który jednocześnie ze zmianą form kontroli stopniowo ulegał rozszerzeniu, od kontroli przestrzegania przez przedsiębiorstwo podstawowych zasad gospodarki pieniężnej, do kontroli całokształtu działalności gospodarczej przedsiębiorstwa, poprzez jej wyraz finansowy. System kontroli bankowej wprowadzony Instrukcją Służbową Dział VI na rok 1952 jest nowym etapem rozwoju metod i zakresu kontroli bankowej.

Istota zmian jakie wprowadza nowy system kontroli bankowej sprowadza się do zmiany i przesunięcia dotychczasowego zakresu kontroli i zmodyfikowania dotychczasowych metod kontroli.

Zakres kontroli według systemu obowiązującego w roku 1951 obejmował kontrolę finansowego wyrazu całokształtu działalności gospodarczej przedsiębiorstwa oraz silnie jeszcze podkreśloną kontrolę dyspozycji płatniczych przedsiębiorstwa, wykonywaną z punktu widzenia ich zgodności z ogólnymi zasadami gospodarki pieniężnej jak też zgodności z określonymi wymogami Banku. Powyższy zakres kontroli bankowej ustalony został już w roku 1950 i był logicznym odpowiednikiem ówczesnego systemu finansowania przedsiębiorstwa. Zakres kontroli obowiązujący w roku 1950 przetrwał, w zasadzie niezmienny, przez rok 1951.

W wyniku przeobrażeń systemu kredytowania, jakie nastąpiły w roku ubiegłym, stało się oczywiste, że równoległe do nich musi ulec zmianie zakres kontroli bankowej. W roku 1950 Bank finansował kredytem bankowym nie tylko określone środki obrotowe, ale także — w przypadku braku na rachunku operacyjnym środków płatniczych — wszystkie wymagalne zo-

bowiązania a więc i wydatki. Przejście w roku 1951 z powyższego systemu finansowania przedsiębiorstwa na system kredytowania, — w którym Bank udostępnia przedsiębiorstwu kredyt bankowy wyłącznie niemal na ściśle określonej wartości środków obrotowych, abstrahując od chwilowych lub trwałych trudności płatniczych kredytobiorcy — to przejście, wysunęło siłą faktu na pierwszy plan zagadnienie ścisłego powiązania kredytu z określonym przedmiotem kredytowania — zarówno w chwili udzielania kredytu jak i w okresie jego wykorzystywania.

Pełna realizacja tej podstawowej zasady kredytowania natrafiła jednak w roku 1951 na szereg trudności, z których zasadniczą stanowiła klasyfikacja kredytów, oparta na kryteriach charakteru a nie rodzaju środków ponadnormatywnych. W tych warunkach nie mógł Bank w sposób precyzyjny ustalić w oparciu o księgowość przedsiębiorstwa określonego przedmiotu kredytowania — gdyż przedmiot ten ujmowany był w przedsiębiorstwie i w Banku w różnych przekrojach.

Uchwała Nr 878 Prezydium Rządu z dnia 12.XII.1951 r., wprowadzająca nową klasyfikację kredytów bankowych, usunęła dotychczasowe trudności i umożliwiła Bankowi pełną realizację postulatu ścisłego powiązania kredytu z przedmiotem kredytowania.

Powiązanie kredytu z przedmiotem kredytowania, polega na uzależnieniu kredytu — zarówno w rodzaju jak i wysokości — od posiadania przez przedsiębiorstwo nadających się do kredytowania określonych wartości zarówno w momencie ubiegania się przedsiębiorstwa o kredyt jak też w całym okresie jego wykorzystywania — aż do zupełnego spłacenia kredytu. Realizacja tej zasady wymaga zatem od Banku permanentnego obserwowania kształtowania się przedmiotu kredytowania i odpowiedniego do zmian przedmiotu — modyfikowania kredytu bankowego. Czynności tego typu są zdecydowa-

nie czynnościami kontrolnymi i w związku z tym musiały wejść w zakres kontroli bankowej.

Jedną zatem z istotnych zmian w systemie kontroli bankowej wprowadzonym na rok 1952 jest rozszerzenie zakresu kontroli bankowej o nową rozbudowaną w koniecznych rozmiarach i bardzo doniosłą grupę czynności tzw. kontroli zabezpieczenia kredytów.

Drugą istotną zmianą w systemie kontroli jest zmodyfikowanie, zwężenie i uproszczenie metody kontroli i zakresu kontroli finansowego wyrazu całokształtu działalności przedsiębiorstwa.

Dotychczasowa kontrola działalności przedsiębiorstwa składała się niejako z trzech członów: kontroli wstępnej, bieżącej i następnej.

Kontrola wstępna w formie analizy planu finansowego miała umożliwić Bankowi wywarcie wpływu na realność i prawidłowość tego planu a jednocześnie ułatwić oddziałowi gruntowne zapoznanie się z zadaniami, jakie tym planem zostały przedsiębiorstwu zakreślone.

Kontrola bieżąca zakładała permanentną obserwację sytuacji finansowej przedsiębiorstwa, która wyrażała się w różnych elementach stanu finansowego jak: stan zadłużenia z tytułu kredytów, stan rachunku rozliczeniowego, stan należności i zobowiązań, stan rozliczeń z budżetem itd. Sytuacja finansowa rekonstruowana każdego czasu z powyższych elementów miała orientować czy przedsiębiorstwo wykonuje zadania zgodnie z rocznym planem finansowym, czy i w jakim kierunku działalność jego odchyła się od planu i co jest tego przyczyną. Jeśli przyczyną były nieprawidłowości — kontrola bieżąca miała je ustalić i dążyć wszelkimi środkami do ich likwidacji.

Niezależnie od bezustannego obserwowania kształtującej się sytuacji finansowej kontrola bieżąca obejmowała okresowe, w przekroju miesięcznym, ustalenia aktywów i pasywów, dla dokładnego zanalizowania w sprawozdaniu miesięcznym uchwyconej na koniec miesiąca sytuacji finansowej.

Kontrola następna wreszcie — polegała na wtórnym, niejako retrospektywnym analizowaniu sytuacji finansowej jaka istniała według sprawozdań finansowych w minionym okresie czasu, wtórnym ustalaniu odchyłek działalności i jej wyników — od zadań rocznego planu

finansowego, wykazywaniu istniejących w owym czasie nieprawidłowości i stosowaniu akcji zaradczej.

Kontrola następna stanowiła niejako korekturę i rozbudowę zagadnień uwzględnionych przez kontrolę bieżącą.

Wspólnym mianownikiem kontroli wstępnej, bieżącej i następnej była niewątpliwie zawsze sytuacja finansowa, która powinna być logiczną konsekwencją gospodarczej działalności przedsiębiorstwa. Bank rozpatrywał tę sytuację w trzech aspektach, w formie kontroli założeń, kontroli przebiegu i kontroli wyników — zawsze jednak stosując właściwie jedną skalę porównawczą, mianowicie: sytuacja finansowa a roczny plan finansowy.

Praktyka minionego okresu wskazała na celowość pewnego zmodyfikowania i zwężenia naszkiecowanej wyżej metody kontroli działalności przedsiębiorstw.

Stosunek nakładu pracy, ponoszonego przez oddziały przy wielokrotnym w praktyce opiniowaniu planów finansowych, do rezultatów jaki ten nakład pracy dawał — okazał się niekorzystny. Decyzją zatem właściwych władz, Bank zwolniony został w roku 1952 od oficjalnego, na zewnątrz, opiniowania rocznych planów finansowych.

Zatwierdzony przez właściwe jednostki plan przyjmuje Bank jako wiążącą dla przedsiębiorstwa dyrektywę i w swej działalności kontrolnej traktuje ten plan jako miernik prawidłowości pracy przedsiębiorstwa. Oddział analizuje zatwierdzony już plan, ale tylko dla wewnętrznych celów kontroli bankowej w sensie gruntownego zaznajomienia się z nałożonymi na przedsiębiorstwo zadaniami i potrzebami finansowymi przedsiębiorstwa. W konsekwencji takiego ustawienia sprawy zlikwidowane zostały: pojęcie, zakres i metoda kontroli wstępnej.

Dotychczasowa kontrola bieżąca i następna została w pewnym sensie zmodyfikowana i uproszczona.

Wspólnym i istotnym celem obu rodzajów kontroli jest ustalenie ewentualnych nieprawidłowości w pracy przedsiębiorstwa i możliwie szybkie przeciwdziałanie im. Bank nie może śledzić nieprawidłowości w samym przedsiębiorstwie: w magazynach, w hali fabrycznej itd. O istnieniu lub braku nieprawidłowości do-

wiaduje się Bank przede wszystkim z sytuacji finansowej w jakiej się przedsiębiorstwo znajduje, a która jest zawsze bezpośrednim lub pośrednim odzwierciedleniem prawidłowości pracy przedsiębiorstwa. Sytuację finansową określa w sposób konkretny i szczegółowy bilans i inne sprawozdania finansowe przedsiębiorstwa. Ograniczenie jednak analizy stanu finansowego i ustalanie a tym samym przeciwdziałanie nieprawidłowości, w oparciu wyłącznie o sprawozdania finansowe przedsiębiorstwa — nie jest jeszcze w obecnym etapie możliwe — już choćby z uwagi na opóźnioną na ogół sprawozdawczość finansową. Z tej przyczyny a także w związku z koniecznością posiadania przez Bank własnej i szybkiej sprawozdawczości dotyczącej przebiegu wykonania planu kredytowego, kontrola bankowa w konsekwencji musi wyprzedzać bilans i przed jego sporządzeniem konstruować i analizować sytuację finansową w jakiej znalazło się przedsiębiorstwo na koniec miesiąca.

W pewnym sensie zatem Bank wykonuje dwukrotnie czynności analizowania sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. To dublowanie jest jednak sensowne i potrzebne.

Nowa instrukcja opiera celowość tych czynności na następujących założeniach.

Roczny plan finansowy przedsiębiorstwa określa całość jego zadań, które w okresie rocznym powinny być wykonywane. Zadania te jednak mogą być i są rozkładane na okresy kwartalne i ujmowane w kwartalnych planach operatywnych, których celem jest ewentualne zmodyfikowanie, urealnienie lub dokładniejsze rozłożenie w czasie zadań planu rocznego. Bank przy montowaniu kwartalnego planu kredytowego nie może brać za podstawę arytmetycznie wyprowadzonej czwartej części planu rocznego — musi natomiast przyjąć założenia kwartalnych planów operatywnych, które są jak gdyby bardziej szczegółowym i zaktualizowanym programem działalności przedsiębiorstwa, konstruowanym w ramach planu rocznego. W dostosowaniu do dyrektyw planów operatywnych plan kredytowy przewiduje ukształtowanie się w konsekwencji na koniec kwartału określonej sytuacji finansowej, która będzie odzwierciedleniem wykonania szczegółowych zadań kwartalnych, a nie koniecznie arytmetycznego wycinka planu rocznego.

W tym stanie rzeczy kontrola bankowa polegająca na konstruowaniu — przed bilansem — orientacyjnej sytuacji finansowej i jej analizowaniu czyli t.zw. bieżąca kontrola stanu finansowego musi się posługiwać jako miernikiem nie rocznym planem finansowym, a jedynie t.zw. wnioskiem do planu kredytowego i przyjętymi w nim założeniami. Roczny plan finansowy natomiast i zadania w nim zawarte stanowią dla Banku kryterium prawidłowości i podstawę analizy sytuacji finansowej ustalonych sprawozdaniami finansowymi przedsiębiorstwa.

Podwójna czynność analizowania sytuacji finansowej znajduje swoje uzasadnienie w tym, że pierwszą analizę sytuacji finansowej, orientacyjnie ustalonej przez Bank przed bilansem, dokonuje Bank natychmiast po zakończeniu miesiąca i pod kątem widzenia prawidłowości jej ukształtowania się w stosunku do założeń przyjętych do planu kredytowego — a więc pod kątem widzenia realizacji, zmodyfikowanych w zakresie i zlokalizowanych w czasie, wycinków zadań rocznych — a wtórną analizę tej samej w zasadzie sytuacji finansowej wykonuje Bank tylko na podstawie sprawozdań finansowych i pod kątem widzenia stopnia realizacji zadań rocznych przewidzianych rocznym planem finansowym.

Odpowiednio do powyższych założeń nowa instrukcja wprowadza określenie bieżąca kontrola stanu finansowego i następna kontrola stanu finansowego. W zakres bieżącej kontroli stanu finansowego wchodzi analiza orientacyjnie ustalonej przez oddział sytuacji finansowej na koniec miesiąca — a w zakres następnej kontroli stanu finansowego wchodzi analiza sytuacji finansowej ustalonej na koniec tego samego miesiąca przez sprawozdania finansowe.

Modyfikacja kontroli działalności przedsiębiorstwa znalazła zatem swój wyraz w odmiennych nieco funkcjach bieżącej i następnej kontroli stanu finansowego. Zmianie uległ również zakres bieżącej kontroli stanu finansowego gdyż kontrola ta w zasadzie przestała być wykonywana stale i w sposób ciągły przez codzienną obserwację i analizę poszczególnych elementów stanu finansowego i reasumpcję tych obserwacji w miesięcznym sprawozdaniu z kontroli stanu finansowego. Bieżąca kontrola stanu finansowego nabrała charakteru kontroli statystyczno-analitycznej przez ustalenie stanu finansowego

jedynie na koniec miesiąca. W zakresie bieżącej kontroli stanu finansowego pozostały wprawdzie nadal obserwacje elementów stanu finansowego ale zmniejszył się wydatnie cel, częstotliwość i zakres tych obserwacji. Oddział według przepisów nowej instrukcji dokonuje przeglądu niektórych tylko ważniejszych i przez Bank, w wyniku jego operacji bankowych, ewidencjonowanych elementów stanu finansowego jak: stanu rachunków kredytów, stanu rachunku rozliczeniowego, stanu należności i zobowiązań inkasowych oraz podaży i wykupu faktur. Częstotliwość przeglądu jest mniejsza gdyż zamiast codziennego zakłada się przegląd raz na pięć dni, a co najmniej raz na dekadę. Celem przeglądu nie jest rekonstrukcja stanu finansowego na dany dzień — ale obserwacja czy na tych odcinkach pracy przedsiębiorstwa, których wyrazem są obserwowane elementy finansowe — nie pojawiają się poważniejsze uchybienia, które mogłyby świadczyć o powstawaniu lub istnieniu nieprawidłowości.

Podobnym, aczkolwiek może mniej widocznym zmianom uległa t.zw. następną kontrola stanu finansowego czyli dotychczasowa kontrola wyników działalności.

Nowa instrukcja kładzie silniejszy może niż dotąd akcent na analizę przede wszystkim struktury normowanych i nienormowanych środków obrotowych, kształtowania się źródeł ich pokrycia oraz kształtowania się rentowności. Powyższe zagadnienia stają się głównym przedmiotem analizy natomiast zagadnienia tego rodzaju, jak wykonanie planu nakładów i kosztów, planu obniżki kosztów, planu przyśpieszenia obiegu środków obrotowych itd. stają się dla Banku przedmiotem dociekań zasadniczo tylko w sensie niezbędnego uzupełnienia lub naświetlenia zagadnień głównych. Motywem takiego ustawienia zasięgu prac kontrolno-analitycznych Banku jest coraz wyraźniej zarysowujący się podział pracy między aparatem bankowym a aparatem finansowym, który z natury rzeczy — wchodzi coraz głębiej w kontrolę kosztów, jako elementu wywołującego bezpośrednio reperkusje fiskalne.

Zwężona nieco w ten sposób następną kontrola stanu finansowego nabiera ponadto według przepisów nowej instrukcji charakteru sprawdzianu wyników lub założeń kontroli zabezpieczenia kredytów oraz bieżącej kontroli stanu finansowego.

W zakres następnej kontroli stanu finansowego w sensie szczegółowego przestudiowania zadań przedsiębiorstwa i wynikających z tych zadań rozwiązań finansowych, co oczywiście jest dla oddziału niezbędnym warunkiem prawidłowego przeprowadzania analizy sytuacji finansowej, wynikającej ze sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstwa.

Naszkiecowane wyżej modyfikacje metod i zwężanie względnie przesunięcie zakresów bieżącej i następnej kontroli stanu finansowego — dokonane zostało na skutek konieczności: rozszerzenia problematyki kontroli kredytowej o pracochłonną, ale dla Banku niezmiernie ważną i istotną kontrolę zabezpieczenia kredytów, przystosowania bieżącej kontroli do potrzeb Banku w zakresie obserwacji wykonywania przez przedsiębiorstwo założeń przyjętych do planu kredytowego oraz pełniejszego przystosowania następnej kontroli stanu finansowego do obserwacji przebiegu założeń rocznego planu finansowego.

Jeszcze wyraźniejsze zmiany nastąpiły w strukturze t.zw. kontroli dyscypliny płatniczej — odpowiadającej dotychczasowej kontroli dyspozycji pieniężnych przedsiębiorstwa. Zmieniona została w sposób zasadniczy metoda tej kontroli i bardzo zwężony został jej zakres.

W miejsce obowiązującej dotychczas zasady uprzedniego kontrolowania wszystkich dyspozycji płatniczych każdego przedsiębiorstwa wprowadzona została odmienna zasada kontrolowania dyspozycji płatniczych w zasadzie ex post, a więc z reguły po wykonaniu przez komórkę rachunków bankowych zlecenia płatniczego, a ponadto metodą wrywkową. Taka kontrola wrywkowa ex post przeprowadzana może być w formie przeglądania załączników do wyciągu z rachunku bankowego, lub też przy sposobności przeprowadzanej w przedsiębiorstwie inspekcji.

Taka jest zasada. Oddział jednak ma zawsze prawo zastosować uprzednią kontrolę wszystkich dyspozycji płatniczych w takim zakresie w jakim uzna to za konieczne wobec stwierdzonego łamania przez przedsiębiorstwo zasad dyscypliny płatniczej.

Zakres tej kontroli został wydatnie zredukowany. Wrywkowa, ex post przeprowadzona kontrola dyspozycji płatniczych może mieć na celu jedynie sprawdzenie czy przedsiębiorstwo

przestrzega ważniejszych zasad gospodarki pieniężnej, a to szczególnie zasady rozgraniczenia działalności eksploatacyjnej od inwestycyjnej i zasad rozliczeń za dostawy, roboty i usługi.

W zakres kontroli dyscypliny płatniczej wykonywanej przez aparat kredytowy nie wchodzi natomiast kontrola dyspozycji płatniczej z punktu widzenia istniejącego w danym dniu pokrycia na rachunku rozliczeniowym i kolejności płacenia w przypadku niedostatecznego pokrycia lub jego braku.

Kontrola dyspozycji płatniczych z tego punktu widzenia jest oczywiście wykonywana przez Bank — ale przez odrębne komórki organizacyjne (rachunków bankowych i dysponenta rozliczeń).

Ograniczone zostały również przypadki regulowania płatności przez Bank z urzędu — w przypadku braku dyspozycji przedsiębiorstwa do płatności dotyczących: 1) rat amortyzacyjnych, 2) wprowadzenia do budżetu nadwyżki funduszy własnych w obrocie oraz 3) rozliczeń z rachunkami kredytów. Płatności dotyczące zobowiązań inkasowych reguluje Bank zawsze z urzędu — bez dyspozycji przedsiębiorstwa — ale obowiązek terminowego regulowania tych płatności spoczywa na komórkach inkasowych — a nie na aparacie kredytowym.

W związku ze zmianą metody i poważnym zwężeniem zakresu kontroli dyscypliny płatniczej straciła ona swój charakter dominujący — jeśli chodzi o pracochłonność — a rola jej wobec kontroli zabezpieczenia kredytu i kontroli (bieżącej i następnej) stanu finansowego zeszała na plan dalszy — co nie znaczy oczywiście, aby mogła być przez oddział zaniechana lub bardziej jeszcze zwężona.

Jeśliby zatem ogólnie scharakteryzować nową konstrukcję systemu kontroli bankowej, to trzeba stwierdzić, że cały system kontroli bankowej przesunął się zdecydowanie w kierunku najistotniejszych dla Banku zagadnień kredytowania.

Nowy — (nie tyle w zagadnieniu ile w procedurze i technice) rodzaj kontroli, mianowicie kontrola zabezpieczenia kredytu i wyraźne skierowanie bieżącej kontroli stanu finansowego na badanie wykonywania założeń przejętych do planu kredytowego — świadczą dobitnie

o przesunięciu punktu ciężkości kontroli bankowej na zagadnienia kredytowania. Pozostaje wprowadzić poważny zakres kontroli działalności przedsiębiorstwa, ale i ta kontrola nie może być wykonywana w oderwaniu od zagadnień kredytowania, a ma być właśnie i przede wszystkim źródłem informacyjnym o przyczynach nieprawidłowego korzystania przez przedsiębiorstwo z kredytu. Badanie i ustalenie nieprawidłowości w pracy przedsiębiorstwa, szukanie środków zaradczych, wywieranie na przedsiębiorstwo nacisku w celu zlikwidowania nieprawidłowości — są to wszystko czynności, które Bank w ramach kontroli bankowej nadal wykonuje.

Czynności te, wchodzące szczególnie w zakres bieżącej i następnej kontroli stanu finansowego, są nie mniej ważne niż czynności wchodzące w zakres kontroli zabezpieczenia — i stanowią zarówno dla Banku, jak i właściwych władz bardzo istotny instrument, przy pomocy którego wywierany jest na jednostki gospodarcze skuteczny nacisk w kierunku pogłębienia dyscypliny finansowej.

Poza tym nowy system kontroli bankowej charakteryzuje się tym, że położenie akcentu operatywności na kontroli zabezpieczenia kredytów mogło nastąpić dzięki wyraźnemu zredukowaniu zakresu i uproszczeniu metody kontroli dyscypliny płatniczej i częściowemu zredukowaniu zakresu bieżącej kontroli stanu finansowego. Te przesunięcia pozwoliły na zachowanie pewnej optycznej równowagi w konstrukcji systemu kontroli — co zdaje się — nie będzie jednak równoznaczne z zachowaniem tego samego co w dawnym systemie natężenia pracy oddziału.

Poza opisanymi wyżej istotnymi zmianami w systemie kontroli bankowej — nowa instrukcja służbowa Dz. VI na r. 1952 wprowadza zmiany drobniejsze.

W dostosowaniu do zmienionego charakteru i zakresu działania oddziałów wojewódzkich ustala się zasadę, iż oddział wojewódzki kontroluje działalność kredytowania i kontroli oddziałów terenowych, a ponadto sprawuje wtórną i pośrednią kontrolę przedsiębiorstw w swym okręgu. Kontrola bezpośrednia leży w gestii wyłącznie oddziału terenowego.

Zniesione zostało pojęcie blokowania rachunku rozliczeniowego, które w roku ubiegłym

miało charakter sankcji stosowanej w wyniku pojawienia się zadłużenia w rachunku kredytu przeterminowanego. Zmiana ta pozostaje w ścisłym związku z wprowadzoną przez Uchwałę Nr 877 Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1951 r. — w sprawie rozliczeń za dostawy, roboty i usługi — zasadą kolejności płacenia w przypadku braku środków na rachunku rozliczeniowym. Kolejność regulowania płatności, połączona z zablokowaniem rachunku stosowana była przez Bank w roku 1951 wyłącznie jako sankcja zabezpieczająca pretensje Banku z tytułu kredytu przeterminowanego. Z chwilą rozszerzenia stosowania kolejności płacenia na wszystkie przypadki braku środków na rachunku rozliczeniowym — stosowanie tej kolejności jako sankcji w jednym z przypadków braku środków stało się zupełnie nieistotne. We wszystkich bowiem przypadkach braku środków na rachunku rozliczeniowym wszystkie kredyty bankowe reguluje się w tej samej kolejności.

Zgodnie z Uchwałą Nr 878 Prezydium Rządu z dnia 12.XII.1951 r. w sprawie zasad finansowania środków obrotowych przedsiębiorstw, Bank wyposażony został w nowe rodzaje sankcji bankowych, które umożliwiają mu bardziej skuteczne wywieranie nacisku na przedsiębiorstwo i jednostkę nadrzędną. Rozbudowana została sankcja zawieszania wypłaty premii i wnioskowanie o pozbawienie premii, gdyż stosowana może być ona nie tylko do wszystkich pracowników komórki odpowiedzialnej za uchybienie, ale także może być stosowana w stosunku do zarządu przedsiębiorstwa. Ponadto Bank uzyskał prawo czasowego pozbawienia przedsiębiorstwa prawa korzystania z określonego kredytu w przypadkach, gdy przedsiębiorstwo przez niedopełnianie warunków kredytowania lub fałszywe określanie przedmiotu kredytowania utrudnia lub uniemożliwia Bankowi przeprowadzenie kontroli zabezpieczenia tego kredytu.

Instrukcja na rok 1952 likwiduje ostatecznie cały mechanizm dawnych lustracji a wprowadza na ich miejsce inspekcje w przedsiębiorstwie, wykonywane przez referenta kredytowego dla operatywnych celów kontroli bankowej i wyłącznie na wewnętrzny użytek Banku. Inspekcje w przedsiębiorstwie stają się w świetle wymogów nowej instrukcji głównym instrumentem kontroli bez względu na jej rodzaj, w związku z czym ich dotychczasowa częstotli-

wość musi być znacznie zwiększona. Dla umożliwienia oddziałowi zwiększenia częstotliwości inspekcji w przedsiębiorstwie — przeprowadzona została właśnie redukcja zakresu niektórych rodzajów kontroli, jak np. kontroli dyspozycji płatniczych, codziennego analizowania elementów stanu finansowego itd.

Reasumując uwagi o nowym systemie kontroli bankowej obowiązującym w roku 1952, należy stwierdzić, że w wyniku przebudowy struktury kontroli — forma kontroli bankowej znalazła się w nowej fazie rozwojowej, gdyż z pierwotnej formy ewidencyjnej, poprzez formę analityczną typu ekonomicznego przechodzi ona w najbardziej operatywną formę inspekcji kredytowej. Podobnej linii rozwojowej należy dopatrywać się w zakresie kontroli bankowej, gdyż przez poważną redukcję kontroli dyscypliny płatniczej i częściową redukcję bieżącej kontroli stanu finansowego zakres kontroli przesuwają się wyraźnie z całokształtu działalności gospodarczej przedsiębiorstwa na kontrolę środków kredytowanych przez Bank.

To, że system kontroli bankowej znalazł się na nowym etapie rozwoju nie jest oczywiście dziełem przypadku. Zmodyfikowanie systemu kontroli oparte zostało na wzorach radzieckich, które wyraźnie wskazują na to, że główną sferą zainteresowania Banku na odcinku kontroli muszą być środki obrotowe przedsiębiorstwa przez Bank kredytowane oraz, że kontrola działalności przedsiębiorstwa musi być racjonalnie rozłożona między administracyjny aparat przedsiębiorstw, aparat finansowy i aparat bankowy. Zgodnie z tymi wytycznymi wprowadzono kontrolę bankową na nowe tory, przy uwzględnieniu jednak odmiennych warunków, w jakich znajduje się jeszcze nasz aparat przedsiębiorstw i aparat finansowy, które jednak zwolna także na tę drogę wchodzi. Do zmodyfikowania dotychczasowego systemu kontroli bankowej przyczyniły się oczywiście również i nasze doświadczenia z lat ubiegłych, w szczególności doświadczenia roku 1951.

Zapoczątkowana w roku 1952 przebudowa systemu kontroli będzie ulegała prawdopodobnie dalszemu przekształceniu po linii wzorów Banku Państwa ZSRR (Gosbanku), które oparte wieloletnią praktyką potwierdzają słuszność tej właśnie linii rozwojowej.

Na wzorach Banku Państwa ZSRR oparty został w szczególności wprowadzony Instruk-

cją Służbową Dz. VI na rok 1952 nowy rodzaj kontroli bankowej, mianowicie: **kontrola zabezpieczenia kredytów**. Kontrola ta wymaga bliższego może naświetlenia.

Pojęcie zabezpieczenia kredytu wprowadzone do systemu kontroli bankowej nie jest jednoznaczne z używanym dotychczas pojęciem prawnego zabezpieczenia pretensji Banku, które gwarantuje Bankowi ściągalność wierzytelności w oparciu o instytucje prawa. Zabezpieczenie kredytu w ujęciu systemu kontroli bankowej polega na uzależnieniu zarówno udzielenia, jak i trwania kredytu od posiadania przez przedsiębiorstwo określonych, konkretnych i kwalifikujących się do kredytowania — przedmiotów kredytowania, którymi z reguły mogą być tylko określone środki obrotowe przedsiębiorstwa. Zabezpieczenie kredytu użyte w tym sensie jest wyrazem ścisłego związania kredytu bankowego z określonym przedmiotem kredytowania i paralelności zmian, jakie muszą zachodzić w przedmiocie i kredycie.

W myśl tak ujętej zasady zabezpieczenia w sensie przedmiotowości kredytu — zagadnienie czy kredyt ma swój odpowiednik w określonym przedmiocie staje się aktualne zarówno w momencie udzielenia kredytu, jak też i w całym okresie trwania kredytu, aż do zupełnego jego spłacenia. Posiadanie przez przedsiębiorstwo określonych środków obrotowych jest zatem nie tylko warunkiem udzielenia ale i warunkiem wykorzystywania kredytu. Jeśli tak — to Bank musi stale czuwać nad przedmiotowością kredytu, a zatem musi wykonywać w sposób zorganizowany i systematyczny cały kompleks czynności, których celem jest ustalenie wysokości zabezpieczenia i odpowiednie modyfikowanie kredytu. Czynności te są niewątpliwie czynnościami kontrolnymi pomimo, że badanie zabezpieczenia w chwili udzielenia kredytu wchodzi w zakres czynności kredytowania jeśli w ogóle można mówić o wyraźnym rozgraniczeniu czynności kredytowania od czynności kontrolowania.

Na czym polega kontrola zabezpieczenia kredytu i jak zmontowany jest jej system?

Kontrola zabezpieczenia kredytu polega na okresowym porównywaniu istniejącego zadłużenia z tytułu danego kredytu z istniejącym w przedsiębiorstwie w tym czasie stanem środków obrotowych, będących przedmiotem kredytu. Kontrolę zabezpieczenia wykonuje oddział

oddzielnie w stosunku do każdego rodzaju kredytu.

System kontroli zabezpieczenia kredytu zmontowany jest, ogólnie rzecz biorąc — w ten sposób, że przedsiębiorstwo-kredytobiorca zobowiązane jest — pod surowymi rygorami zamknięcia danego kredytu — składać w określonych terminach oświadczenia o stanie kredytowanych wartości. Oddział oświadczenia te kontroluje w przedsiębiorstwie i w zależności od wyników kontroli — modyfikuje odpowiednio stan zadłużenia. System ten nakłada poważne obowiązki i odpowiedzialność zarówno na kredytobiorcę jak i na Bank.

Powyższy system kontroli zabezpieczenia kredytu nie jest jednak stosowany do wszystkich kredytów. Odnosi się on bowiem do kredytu normatywnego udzielonego w trybie uzupełnienia funduszy własnych w obrocie, wszystkich kredytów ponadnormatywnych, kredytu inkasowego na należności z tytułu sprzedaży ratalnej, kredytu na kontraktacje oraz częściowo kredytu inkasowego na należności fakturowe (tylko jeśli chodzi o należności tzw. pozainkasowe). Odnosnie pozostałych kredytów system kontroli ich zabezpieczenia jest odmienny i albo polega na ustaleniu konkretnego zabezpieczenia przez oddział — tak jak np. przy kredycie inkasowym na należności fakturowe i kredycie na przeterminowane należności fakturowe — albo polega on na zabezpieczeniu automatycznym, wynikającym ze specjalnego trybu i procedury udzielania i wykorzystywania. System proceduralnego zabezpieczenia kredytu ma szczególnie zastosowanie przy kredytach udzielanych nie na określone środki, ale bądź to na wydatki, jak: kredyt na fundusz płac, na akcje zlecone, bądź też na nieokreśloną bliżej sumę środków obrotowych, jak kredyt do rozliczenia itd.

Wydaje się celowe bliższe rozpatrzenie systemu kontroli zabezpieczenia opartego o oświadczenie przedsiębiorstw o stanie kredytowanych wartości. System ten obejmuje najważniejszą grupę kredytów i jest — jeśli chodzi o zorganizowane stosowanie go — systemem nowym.

W systemie tym przedsiębiorstwo składa doraznie przy każdorazowym wniosku kredytowym oraz okresowo, do piątego dnia każdego miesiąca, oświadczenie o stanie kredytowanych wartości — oddzielnie dla każdego rodza-

ju kredytu. Oświadczenie to składa się z dwóch części: jedną wypełnia przedsiębiorstwo, drugą oddział. Oświadczenie ma charakter dokumentu, w którym jedna strona stwierdza z pełną odpowiedzialnością wysokość faktycznie posiadanych środków obrotowych — a druga strona wylicza i protokólnie ustala wysokość i fakt udzielenia, spłacenia lub niezmienionego trwania kredytu, wraz z określeniem jego przeznaczenia i terminu spłaty.

Bank może udzielić kredytu bądź to do wysokości odpowiadającej pełnej ksiązkowej wartości danej grupy środków obrotowych, bądź też do niższej wysokości. Zależec to będzie od różnych okoliczności, jak np. czy wszystkie składniki danej grupy środków obrotowych kwalifikują się do kredytowania, czy dana grupa środków obrotowych jest z natury rzeczy finansowana pewnymi zalegalizowanymi rezerwami lub funduszami obcymi, lub też czy wartość nadających się do kredytowania środków obrotowych danej grupy trzeba przyjąć według relacji wartości ksiązkowej czy innej.

W związku z zagadnieniem właściwego relacjonowania wartości środków obrotowych, które mogą być przedmiotem kredytowania i w określonej wysokości mogą stanowić dla Banku właściwe zabezpieczenie — nowa instrukcja wprowadza w zakresie kontroli zabezpieczenia kredytu — nowe pojęcia bardzo istotne dla prawidłowego przeprowadzania tej kontroli. Chodzi tu o tzw. stan wartości podlegających kredytowaniu, zabezpieczenie, wolne zabezpieczenie, wolne zabezpieczenie opłacone i wolne zabezpieczenie nieopłacone.

Stan wartości podlegających kredytowaniu jest to określony przez przedsiębiorstwo w oświadczeniu stan faktycznie posiadanych przez przedsiębiorstwo ponadnormatywnych lub nie-normowanych środków obrotowych umniejszony przez Bank o tę część środków, które Bank wyłączył jako nie nadające się do kredytowania. Definicja ta zawiera w sobie następujące elementy: W rachubę przy kredytowaniu wchodzić mogą tylko te środki, które zgodnie z systemem finansowym w ogóle mogą być finansowane kredytem bankowym — a zatem mogą to być środki ponadnormatywne lub niektóre środki nienormowane (należności fakturowe, należności z tytułu sprzedaży ratalnej itd.).

Środki te muszą rzeczywiście istnieć w momencie, którego dotyczy oświadczenie. Środki

te np. zapasy mogą się znajdować fizycznie w magazynie przedsiębiorstwa, ale mogą również być poza obrębem np. materiały w drodze, towary wysłane — byle by przedsiębiorstwo miało w stosunku do tych środków prawo dysponowania nimi. Nie mogą oczywiście wchodzić w rachubę środki, którymi przedsiębiorstwo nie ma prawa dysponowania, w szczególności środki nie istniejące (np. fikcyjna faktura bez pokrycia towarowego — należność nie istnieje).

Wreszcie środki obrotowe muszą odpowiadać warunkom kredytowania, a więc nie mogą wchodzić w rachubę środki, których Bank nie kredytuje (np. zawinione nadmiary M, nie upłynnione w terminie zapasy itp.). Jeśli w ogóle środków podanych przez przedsiębiorstwo znajdują się takie właśnie nie nadające się do kredytowania środki — wówczas musi nastąpić ich wyłączenie z ogólnego stanu środków.

Równoczesne spełnienie tych warunków pozwala na ustalenie wartości tej części środków danej grupy, która może być brana przez Bank pod uwagę jako przedmiot kredytowania. Bank nie zawsze jednak udzieli kredytu na pełną wartość ksiązkową tych środków, które stanowią przedmiot kredytowania. Wartość określonego wyżej przedmiotu kredytowania może ulec w pewnych przypadkach zrelacjonowaniu i dopiero po zmianie relacji powyższy przedmiot kredytowania będzie stanowił dla Banku właściwe zabezpieczenie kredytu.

Zabezpieczenie zatem jest to stan wartości podlegających kredytowaniu odpowiednio w niektórych przypadkach zrelacjonowany. Przy określaniu relacji stanu wartości podlegających kredytowaniu wchodzi w rachubę dwie grupy kredytów, jedną grupę stanowi: kredyt na zapasy materiałowe, kredyt na zapasy towarów i kredyt na nadzwyczajne potrzeby na te zapasy — a drugą grupę stanowi: kredyt na zapasy wyrobów gotowych, kredyt na zapasy wyrobów półgotowych i produkcji w toku oraz kredyt na nadzwyczajne potrzeby udzielany na te zapasy.

Relacjonowanie stanu wartości podlegających kredytowaniu pierwszą grupą kredytów polega na pomniejszeniu stanu wartości podlegających kredytowaniu o wartość zalegalizowanych rezerw finansowych, które w pierwszym rzędzie stanowią źródło finansowania tego stanu. Cho-

dzi tu o wartość dostaw niefakturowanych i stan prawidłowych zobowiązań inkasowych. Obie te wartości odejmuje się od ustalonego uprzednio stanu wartości podlegających kredytowaniu — uzyskując tym samym stan, który może być przez Bank przyjęty jako zabezpieczenie kredytów wymienionych w pierwszej grupie.

Relacjonowanie stanu wartości podlegających kredytowaniu drugą grupą kredytów polega na porównaniu stanu wartości podlegających kredytowaniu w relacji ksiązkowej, a więc w cenie rzeczywistego kosztu wytworzenia, z teoretyczną relacją tego stanu w cenie planowanego kosztu wytworzenia. Zagadnienie to istnieje w ogóle tylko wtedy, gdy koszt rzeczywisty przekracza koszt planowany. Istotnym motywem tego relacjonowania jest obawa, że kredyt bankowy udzielany na wartość zapasów produkcyjnych ustaloną zawsze w cenie rzeczywistego kosztu wytwarzania mógłby w przypadku gdy koszt rzeczywisty przekracza koszt planowany — finansować ukrytą w tej wartości zapasów potencjalną stratę lub co najmniej niezgodne z planem zmniejszenie zysku, a tym samym niedobór funduszków własnych.

Niebezpieczeństwo zostanie usunięte jeśli Bank w takich przypadkach przyjmie wartość zapasów w relacji kosztu niższego, w tym przypadku zatem planowanego kosztu wytworzenia.

Uzyskiwanie zabezpieczenia przez odpowiednie relacjonowanie stanu wartości podlegających kredytowaniu następuje tylko w podanych wyżej dwu grupach kredytów. We wszystkich innych przypadkach relacjonowanie nie wchodzi w rachubę, a zabezpieczenie stanowi właśnie wyprowadzony stan wartości podlegających kredytowaniu.

Wolne zabezpieczenie — jest to zabezpieczenie nie obciążone jeszcze kredytem, czyli różnica między zabezpieczeniem a stanem zadłużenia z tytułu kredytu, innymi jeszcze słowy nadwyżka zabezpieczenia ponad zadłużenie. W wysokości wolnego zabezpieczenia może być przedsiębiorstwu udzielany dodatkowy kredyt jeśli przedsiębiorstwo składa jednocześnie w tej sprawie wnioski kredytowy.

W przypadkach jednak sytuacji odwrotnej, tj. nadwyżki zadłużenia ponad zabezpieczenie — zawsze musi nastąpić natychmiastowa spłata odpowiedniej części zadłużenia, gdyż z obliczeń wynika, że kredyt w tej części jest niezabezpie-

czony, a więc nie może istnieć bez względu na ewentualne trudności finansowe przedsiębiorstwa.

Wolne zabezpieczenie kredytu na zapasy materiałowe, kredytu na zapasy towarów i kredytu na nadzwyczajne potrzeby, udzielonego na te dwie grupy zapasów — może być **opłacone lub nieopłacone**.

Wolne zabezpieczenie przy tych kredytach wskazuje, że są w przedsiębiorstwie stany zapasów, na które Bank może jeszcze przedsiębiorstwu udzielić kredytu. Jeśli w tej sytuacji przedsiębiorstwo nie ma przeterminowanych faktur a tylko prawidłowe zobowiązania inkasowe, tj. jeszcze niepłatne, to całe to wolne zabezpieczenie jest już przez przedsiębiorstwo opłacone, czyli że przedsiębiorstwo już kiedyś faktury dotyczące tego wolnego zabezpieczenia wykupiło z jakichś pozostających wówczas w jego dyspozycji funduszków. — Kredyt zatem jaki Bank obecnie udzieli przedsiębiorstwu będzie stanowił już tylko refundacje innych funduszków zużytych na opłacenie wolnego zabezpieczenia. Kredyt może więc być przekięgowany na rachunek rozliczeniowy i zużyty na wszelkie przypadające płatności.

Inna jednak jest sytuacja, jeśli przedsiębiorstwo przy wolnym zabezpieczeniu ma faktury przeterminowane. W sytuacji tej Bank uważa, iż wolne zabezpieczenie jest nieopłacone, to znaczy, że przedsiębiorstwo ma zapas ale zapas ten nie jest zapłacony. Tu Bank udzielając kredytu stawia przedsiębiorstwu warunek zużycowania kredytu na wykup przeterminowanych faktur celem uzyskania zabezpieczenia opłaconego. Dla Banku jest to sprawa istotna, gdyż w przypadku przekięgowania kredytu na rachunek rozliczeniowy bez zastrzeżeń kredyt ten mógłby być zużyty na różne płatności, a faktury przeterminowane pozostać mogłyby niewykupione. Oznaczałoby to, że kredyt został zużyty niezgodnie z jego przeznaczeniem — był bowiem przeznaczony na sfinansowanie zapasu a sfinansował np. podatki. Wprawdzie przedsiębiorstwo otrzymało kredyt w wysokości pełnego zabezpieczenia i więcej kredytu już nie otrzyma — ale pozostaje fakt, iż zapas jest nieopłacony a kredyt sfinansował inne aktywa. Jest wprawdzie — moim zdaniem — rzeczą konwencji, umowy czytania bilansu, czy te inne aktywa finansuje właśnie kredyt czy właśnie przeterminowane faktury, ale jedno jest w tej

sytuacji pewne, że jeśli kredyt zostanie zużyty na wykup przeterminowanych faktur, to primo jest to w zupełności logiczne, a secundo pozwala na zmniejszenie łańcuchowego przenoszenia trudności finansowych odbiorcy na dostawcę.

Wykup przeterminowanych faktur w opisanym wyżej przypadku następuje wprost z rachunku danego kredytu. Jeśli przedsiębiorstwo jest w trudnościach finansowych i przy braku środków płatniczych reguluje swe zobowiązania w obowiązującej kolejności, to może się zdarzyć, że przedsiębiorstwo nie zapłaciwszy z rachunku rozliczeniowego np. podatków, raty amortyzacyjnej itd.—ureguluje jednak przeterminowane faktury. Pozornie jest to sprzeczne z zasadą kolejności płacenia — jednakże w istocie rzeczy faktury przeterminowane nie są wykupywane ze środków przedsiębiorstwa tylko z kredytu bankowego.

Jak już powiedziano zagadnienie wolnego zabezpieczenia opłaconego i nieopłaconego pojawia się tylko przy kredytach: na zapasy materiałowe, towarów i na nadzwyczajne potrzeby na te zapasy. We wszystkich innych przypadkach mamy zawsze do czynienia z zabezpieczeniem opłaconym. Zawsze bowiem przedsiębiorstwo musi najpierw posiadać określony aktyw bilansowy a potem dopiero może uzyskać odpowiedni kredyt. Tak więc np. przy finansowaniu nakładów przyszłych okresów przedsiębiorstwo najpierw musi nakład ponieść, aby go móc w oświadczeniu podać jako istniejący aktyw — a potem uzyskuje kredyt na sfinansowanie tego aktywu.

Na podkreślenie zasługuje znamienność dla tego systemu cecha kredytu bankowego, która polega na refundacyjnym charakterze kredytu. Udzielenie kredytu następuje na istniejący aktyw — a nie na przewidywane jego zwiększenie — w związku z tym przedsiębiorstwo najpierw musi ponieść ciężar utworzenia aktywu, a dopiero potem otrzymuje kredyt, który mu refunduje poniesiony wydatek. W systemie tym, gwarantującym w wysokim stopniu dyscyplinę kredytowania kryje się jednak poważna niedogodność polegająca na prawdopodobieństwie dużej częstotliwości składania wniosków kredytowych wraz z oświadczeniami, która to częstotliwość kłopotliwa i dla przedsiębiorstwa i dla Banku będzie tym większa im większą ciasnotę pieniężną przedsiębiorstwo będzie od czuwało.

System kredytowania obowiązujący w roku 1952 zapobiega w każdym razie powstaniu poważniejszych trudności na tym odcinku. Dużą trudność bowiem stanowiłoby na przykład składanie przez przedsiębiorstwo zwiększające w pewnym okresie czasu swe aktywa w sposób ciągły, (tworzące np. sezonowy zapas materiałowy np. ziemniaków, buraków, lnu itp. lub ponoszące wydatki w formie zaliczek na kontraktacje) — codziennych wniosków i oświadczeń ze stale rosnącym zabezpieczeniem — i udzielaniem przez Bank codziennie nowego kredytu refundującego. W takich właśnie przypadkach istnieje możliwość udzielenia przedsiębiorstwu kredytu do określonego z góry pułapu, już nie w charakterze refundacyjnym a raczej antycypującym wydatek — z tym jednak oczywiście, że okresowo co 10 dni następuje na podstawie oświadczenia porównanie powstałego w ten sposób zadłużenia z istniejącym zabezpieczeniem. Ta forma kredytowania ma cechy właściwe dla kredytu według obrotu i wymagać będzie zdaje się — pogłębienia metody.

Zgodnie z omówionymi wyżej zasadami zabezpieczenia kredytu kontrola tego zabezpieczenia oparta o oświadczenia sprowadza się, jeśli chodzi o Bank, do wykonania szeregu czynności kontrolnych.

Wyliczenie wartości zabezpieczenia przeprowadza przedsiębiorstwo w oświadczeniu. Oddział musi jednak mieć przekonanie, że wyliczenie to jest prawidłowe i że poszczególne elementy wyliczenia są zgodne ze stanem faktycznym, a zatem musi ocenić i sprawdzić liczby podane przez przedsiębiorstwo. Czynności sprawdzania są nieco węższe jeśli chodzi o oświadczenie składane przy wniosku kredytowym a bardziej absorbujące przy oświadczeniach okresowych. Przy oświadczeniach doraźnych oddział raczej ocenia prawdopodobieństwo liczb zawartych w oświadczeniu, porównując je z posiadanymi materiałami i w oparciu o znajomość przedsiębiorstwa — ale w przypadku niewytłumaczalnych wielkości — musi oddział dokonać sprawdzenia w przedsiębiorstwie. Sprawdzanie w przedsiębiorstwie ma tu charakter raczej alternatywny — co jest zrozumiałe jeśli wziąć pod uwagę pilność potrzeby uzyskania kredytu, który ma zrefundować poniesiony już ciężar utworzenia aktywu przedstawionego do kredytowania.

Przy oświadczeniach okresowych znika natomiast zagadnienie szybkiego udzielania kredytu a pozostaje jedynie problem czy udzielony kredyt jest ciągle jeszcze prawidłowo zabezpieczony. Tu praca kontrolna oddziału jest już bardziej absorbująca, gdyż każde w zasadzie oświadczenie okresowe powinno być w przedsiębiorstwie sprawdzane. Sprawdzenie oświadczenia w przedsiębiorstwie ma przede wszystkim na celu ustalenie prawidłowości wyliczenia zabezpieczenia. Oddział musi sprawdzić jaką metodą przedsiębiorstwo ustaliło, że w danym dniu istniał taki właśnie stan środków obrotowych. Ustalenie mogło nastąpić z natury, z księgowości materiałowej lub finansowej, a mogło również być dokonane metodą kalkulacyjną. Sprawdzeniu przez oddział podlega przede wszystkim metoda ustalenia stanu środków i prawidłowości jej zastosowania. W niektórych przypadkach, jeśli to będzie technicznie możliwe i dla sprawdzenia potrzebne, oddział będzie musiał zbadać księgowość, a nawet dokonać inspekcji magazynów, składów itd. Kontrola oświadczeń w przedsiębiorstwie będzie zatem i częstotliwa i absorbująca. Ale ta właśnie kontrola inspekcyjno-analityczna jest najistotniejszą pracą aparatu kredytowego i musi być potraktowana przez oddział jako czołowe zadanie. Ten typ kontroli był — szczerze mówiąc — bardzo zaniedbany, oddział rzadko wizytował przedsiębiorstwo, a raczej kontrolował je przy biurku. Kontrola z oddali ani nie mogła być pewna, ani operatywna. Nie mogła dawać, poza przypuszczeniami, istotnego poglądu na stan i przebieg pracy przedsiębiorstwa — i nie mogła oddziałowi ułatwiać żywego, bezpośredniego oddziaływania na przedsiębiorstwo.

Nowy, wprowadzony w roku 1952, system kontroli zabezpieczenia kredytu, odrywa referenta kredytowego od biurka, prowadzi go do przedsiębiorstwa, pokazuje mu żywy mechanizm przedsiębiorstwa i pozwala na głębokie nieraz zapuszczenie sondy w prawidłowość pracy przedsiębiorstwa — dając jednocześnie Bankowi rękojmię, że udzielony kredyt będzie miał zawsze swe zabezpieczenie w sensie gospodarczego uzasadnienia.

Poza sprawdzaniem w przedsiębiorstwie oświadczeń od strony prawidłowego ustalenia zabezpieczenia — oddział wykonuje szereg czynności proceduralnych, zmierzają-

cych do ustalenia wysokości kredytu jaki ma być udzielony lub spłacony w związku z istniejącym z jednej strony zabezpieczeniem, z drugiej zaś strony z obowiązującym w danym czasie limitem kredytowym. System bowiem kredytowania opiera się wprawdzie na zabezpieczeniu ale jest równocześnie obwarowany rygorami limitowania niektórych kredytów. Kredyt nie może być nigdy wyższy od zabezpieczenia, ale nie może również być wyższy od obowiązującego limitu kredytowego — choćby na to pozwalało zabezpieczenie. Tego wymaga dyscyplina finansowa.

Oscyłowanie kredytu między zabezpieczeniem a limitem jest przedmiotem proceduralnych czynności oddziału, które ponadto obejmują zaprotokółowanie niejako całej kalkulacji dopuszczalności zadłużenia z tytułu kredytu i wyrażają się w określonych instrukcją formalnościach, uwidocznionych na oświadczeniu.

Ramy artykułu nie pozwalają na szczegółowe omówienie formy i procedury kontroli zabezpieczenia poszczególnych rodzajów kredytów. Celem zresztą artykułu było omówienie zmian jakie zaszły w dotychczasowym systemie kontroli bankowej i wyjaśnienie pewnych powiązań jakie zachodzą między instytucjami nowego systemu kontroli.

Bardziej szczegółowe omówienie nowego rodzaju kontroli, mianowicie kontroli zabezpieczenia kredytu — podyktowane zostało potrzebą bliższego wyjaśnienia pewnych pojęć, metody i celu nowego rodzaju kontroli. Uwypuklenie tego zagadnienia w niniejszym artykule nie może jednak prowadzić do wniosku jakoby pozostałe rodzaje kontroli bankowej w porównaniu z kontrolą zabezpieczenia kredytu — mogły zejść na plan dalszy i mogły stanowić nieważką, drugorzędną funkcję aparatu kredytowego. Musimy sobie jasno zdać sprawę z tego, że wszystkie rodzaje kontroli bankowej razem wzięte stanowią zamknięty system kontrolny, który musi być stosowany i wykonywany w całym zakresie — podanym w Instrukcji Służbowej Dz. VI.

Niewątpliwym wydaje się być fakt, że system kontroli bankowej — ogólnie tu naszkicowany — zrobił dalszy krok naprzód i to po linii pożądanej. Przesunął ciężar zagadnienia kontroli zdecydowanie na kontrolę środków przez Bank kredytowanych, ściślej sprecyzował i zwęził zakres kontroli stanu finansowego, od-

rzucił spory ciężar balastu czynności ewidencyjnych i kontroli dyspozycji płatniczych i co najważniejsze zmusił aparat kredytowy do uoperatyzowania kontroli bankowej. Zmiany te przyczynić się powinny do pogłębienia dyscypliny

kredytowania, co będzie najpoważniejszym wkładem Banku do ogólnego wysiłku wzmocnienia dyscypliny finansowej — w tak wysokim stopniu warunkującej pomyślny rozwój gospodarki kraju.

Stanisław Michalski

BILANS DOCHODÓW I WYDATKÓW LUDNOŚCI A PLAN KASOWY

Warunki gospodarki socjalistycznej czynią możliwe, a zarazem konieczne planowanie obiegu pieniężnego. Wszystkie elementy kształtujące obieg pieniężny: rozmiary dochodu narodowego i jego dystrybucja, stan zatrudnienia, poziom i struktura płac, wielkość masy towarowej, przeznaczonej do indywidualnej konsumpcji — są planowo wyznaczone.

Z bilansu gospodarki narodowej wynikają wskaźniki podziału produkcji globalnej na środki wytwórczości i przedmioty spożycia z jednej strony, a z drugiej — na zużycie produkcyjne, płace pracowników zatrudnionych w działach produkcji materialnej i produkt dodatkowy. Również w bilansie gospodarki narodowej zawarte są wskaźniki podziału dochodu narodowego (płace pracowników zatrudnionych w gałęziach produkcji materialnej + produkt dodatkowy) na spożycie indywidualne oraz na spożycie zbiorowe i akumulację, a w stosunku do części dochodu narodowego wydzielonej na spożycie indywidualne — nadto wskaźniki podziału na klasy społeczne.

W bilansie gospodarki narodowej zawarte są zatem wszystkie elementy, kształtujące dochody ludności, a z drugiej strony — wyznaczona jest wielkość masy towarów i usług, która może być zrealizowana przez ludność na podstawie indywidualnych dochodów. Jednym z podstawowych praw gospodarki socjalistycznej jest stałość pieniądza. „Ilość pieniądza nie może być nieskończenie zwiększona. Nadmierne powiększenie ilości pieniądza w obiegu może zachwiać bodźce materialne wzrostu wydajności pracy, zwłaszcza w gospodarce rolnej. Nadmiar pieniądza w obiegu stwarza zwiększony popyt i nie znajdując dostatecznej podaży towarów, obniża materialne bodźce zwiększenia wydajności pracy

i doprowadza do nadmiernego wzrostu cen na rynku kołchoźniczo-chłopskim“ (Wozniesieński „Ekonomika wojenna ZSRR“). Stałość pieniądza zabezpieczona jest przez cały system środków gospodarczych i finansowych, wykluczających żywiołowe zmiany cen i siły nabywczej pieniądza. Jedynie w systemie gospodarki planowej możliwe jest kontrolowanie wymijających się strumieni pieniądza a przez to regulowanie zmian w obiegu pieniężnym.

Obieg pieniężny jest przedmiotem równocześnie trzech planów; planu kasowego, planu kredytowego i bilansu dochodów i wydatków ludności, ujmujących obieg pieniężny w różnych przekrojach. Obieg pieniężny jako przedmiot planu kredytowego i planu kasowego oraz wzajemne powiązania obu tych planów były już niejednokrotnie rozważane.

*

Nawiązując do artykułu prof. Orłowskiego p.t. „Z metodologii opracowania bilansu pieniężnego dochodów i wydatków ludności“ („Wiadomości NBP“ Nr 11/1951), zamierzam w poniższych uwagach wskazać na powiązania i odrębności bilansu dochodów i wydatków ludności oraz planu kasowego, a także na pewne specyficzne właściwości, które należy uwzględnić przy opracowywaniu bilansu dochodów i wydatków ludności w naszych warunkach. Uwagi te mogą mieć o tyle praktyczne znaczenie, że opracowanie terytorialnych bilansów dochodów i wydatków ludności opiera się w pewnej, dość znacznej części, na materiałach zebranych przez NBP w ramach planowania kasowego, jak również ze względu na zacieśnienie się współpracy NBP (w szczególności oddziałów wojewódzkich) z organami administracji gospodarczej, a do tematyki tej współpracy wchodzi m. in. bilanse

dochodów i wydatków ludności. Nie ulega przeto wątpliwości, że przedyskutowanie nie tylko treści ekonomicznej, lecz także organizacji i techniki bilansu dochodów i wydatków ludności i związków tego bilansu z planem kasowym wybitnie się zaktualizowało.

Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności stanowi składową część bilansu gospodarki narodowej, a sensem jego, najogólniej biorąc, jest niejako reasumcja i uzgodnienie wyników definitywnego podziału dochodu narodowego pod kątem widzenia postulowanego stosunku między siłą nabywczą ludności a masą towarową i usług. Znaczenie jego jest czysto analityczne, a nie operatywne, co oznacza, że nie stanowi on instrumentu kierowania konkretnymi procesami gospodarczymi, nie wynikają z niego szczegółowe zadania dla konkretnych podmiotów gospodarujących. Wyniki ustaleń, opracowanych na tle analizy bilansu dochodów i wydatków ludności, mogą być przekazane do wykonania dopiero za pośrednictwem odpowiednich planów operatywnych, jak np. planu obrotu towarowego, planu świadczeń finansowych ludności, planu płac. W przeciwieństwie do bilansu plan kasowy, jako plan obiegu pieniężnego, ustalający dla banku konkretne zadanie w postaci określonej zmiany tego obiegu, jest planem operatywnym, doprowadzanym przez odpowiednią detaliczną placówkę bankową. Bilans dochodów i wydatków ludności dostarcza zasadniczego materiału, potrzebnego do opracowania planu kasowego, powinien być dlatego pracą wyjściową w stosunku do planu kasowego. Bilans ten zamyka się — z uwzględnieniem zmian w akumulacji pieniężnej ludności — tą samą wielkością, mianowicie nadwyżką dochodów ludności, oznaczającą w planie kasowym wzrost obiegu pieniężnego lub nadwyżką stojących do dyspozycji ludności towarów i odpłatnych usług — z uwzględnieniem świadczeń finansowych ludności ponad dochody pieniężne ludności, preliminowane na dany okres czasu, czemu plan kasowy daje wyraz przez odpowiednie zmniejszenie obiegu pieniężnego.

Zbieżność bilansu dochodów i wydatków ludności z planem kasowym w ich poszczególnych elementach składowych, a nie tylko w ostatecznym wyniku, jest tym większa im wyższy jest udział gospodarki socjalistycznej w tworzeniu dochodu narodowego, im w wyższym stopniu handel uspołeczniony partycypuje w zaopatrzeniu ludności w towary, i wreszcie im ściślejszy

i doskonalszy jest system finansowy. Zbieżność ta wynika z faktu, że podstawowe pieniężne dochody i podstawowe wydatki ludności, których określenie stanowi zasadniczy cel bilansu dochodów i wydatków ludności, wynikają ze stosunków ludności z gospodarką uspołecznioną (obróć towarowy; usługi przedsiębiorstw i instytucji uspołecznionych na rzecz ludności, płace pracowników zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej) i że te stosunki, mając wyłącznie lub prawie wyłącznie formę rozliczeń gotówkowych, znajdują swoje odbicie w planie kasowym.

Rozbieżności między planem kasowym a bilansem dochodów i wydatków ludności w ich elementach składowych pochodzą stąd, że

a) pieniądz gotówkowy jest w pewnym ograniczonym stopniu środkiem rozliczeń również między jednostkami gospodarki uspołecznionej, co znajduje swój wyraz w planie kasowym, natomiast jest bez znaczenia dla bilansu dochodów i wydatków ludności;

b) w bilansie dochodów i wydatków ludności muszą znaleźć swój wyraz dochody, pochodzące z gospodarki kapitalistycznej i drobnotowarowej, jak również udział tej gospodarki w masie dostarczanych ludności towarów i usług; natomiast stosunki pieniężne tej gospodarki oddziałują na plan kasowy tylko w sposób pośredni, niejako okólny;

c) bilans dochodów i wydatków ludności powinien określić wielkość i ewentualnie strukturę bezpośredniej wymiany towarowej między podstawowymi grupami ludności (przede wszystkim między wsią i ludnością miejską); procesy te nie znajdują z natury rzeczy żadnego bezpośredniego wyrazu w planie kasowym;

d) pewne elementy dochodów i wydatków ludności pochodzą z rozliczeń bezgotówkowych; np. potrącenia z list płacy na podatek, pożyczkę, obniżają w planie kasowym wypłaty na płace; bilans dochodów i wydatków ludności będzie natomiast zawierał po jednej stronie pełne płace, po drugiej odpowiednie świadczenia finansowe ludności (podatek) i przyrost akumulacji (pożyczka);

e) wreszcie w planie kasowym, pojętym ściśle jako plan bankowy, pewne obroty o charakterze dochodów lub wydatków ludności mogą być w nieznacznym stopniu obniżone z uwagi na brak pełnej jedności kasy jednostek gospodarki uspołecznionej.

Bilans dochodów i wydatków ludności zawiera całość pieniężnych dochodów ludności, w po-

dziale na klasy i ewentualnie grupy ludności. Najogólniej biorąc, ludność otrzymuje dochody pieniężne od:

- a) gospodarki socjalistycznej,
- b) gospodarki drobnotowarowej i kapitalistycznej,
- c) ze sprzedaży towarów i usług innym grupom ludności.

W zasadzie wszystkie trzy grupy źródeł dochodów powinny być objęte bilansem dochodów i wydatków ludności.

Dochody otrzymywane w obrębie gospodarki socjalistycznej obejmują zarówno zarobki pracowników zatrudnionych bezpośrednio w gałęziach produkcji materialnej, tzn. tych gałęziach, w których wytwarzany jest dochód narodowy, jak i w tych gałęziach, których koszty pokrywane są w ramach redystrybucji dochodu narodowego (administracja w najszerszym znaczeniu), a ponadto świadczenia finansowe gospodarki socjalistycznej na rzecz ludności (emerytury, stypendia).

Gospodarka drobnotowarowa i kapitalistyczna obejmuje przede wszystkim indywidualne gospodarstwa rolne, a poza tym miejski sektor kapitalistyczny i drobnotowarowy. W obrębie tej gospodarki należy wydzielić dla potrzeb bilansu dochodów i wydatków ludności najpierw dochody przedsiębiorstw, a następnie płace zatrudnionych w tej grupie gospodarki. Łącznie odpowiada to w zasadzie tej części dochodu narodowego, która wytwarzana jest w obrębie gospodarki kapitalistycznej i drobnotowarowej.

Wreszcie trzecie źródło dochodów ludności — obrót towarami i usługami między ludnością — może być z czysto pieniężnego punktu widzenia uznany za obojętny; nie wpływa on bowiem bezpośrednio na zmiany obiegu pieniężnego; obrót ten posiada jednak zasadnicze znaczenie dla uchwycenia przekroju klasowego w bilansie dochodów i wydatków ludności. Ważne jest przede wszystkim ujęcie w tym bilansie dochodów ludności wiejskiej ze sprzedaży artykułów produkcji rolnej, dokonywanej bezpośrednio ludności wiejskiej.

W planie kasowym dochodom ludności odpowiadają rozchody tego planu. Plan kasowy jest w ścisłym rozumieniu planem wypłat i przychodów gotówkowych aparatu bankowego; pomocniczo, raczej dla celów analizy a nie dla potrzeb operacyjnych, powinien on jednak rozporządzać

materiałami co do całości obrotów gotówkowych jednostek gospodarki socjalistycznej, w których przytłaczającą część stanowią obroty angażujące kasy bankowe. Pewna, niewielka część obrotów przebiega całkowicie poza aparatem bankowym (np. pokrywanie niektórych rozchodów własnymi wpływami jednostek gospodarczych), jak również pewna część absorbuje banki tylko pośrednio, mianowicie w zakresie, w jakim jednostki gospodarcze i budżetowe korzystają z usług poczty tak dla odprowadzania wpływów gotówkowych, jak i dla pokrywania zapotrzebowania na gotówkę. Porównywanie bilansu dochodów i wydatków ludności z planem kasowym powinno opierać się na tym poszerzonym i odpowiednio zweryfikowanym materiale, ołbowiem z punktu widzenia bilansu chodzi oczywiście o całość wypłat na rzecz ludności, dokonywanych przez jednostki gospodarki społecznej, a nie tylko tę ich część, która angażuje kasy bankowe.

To byłby pierwszy wzgląd, o charakterze techniczno-organizacyjnym, który należy mieć na uwadze przy porównywaniu bilansu dochodów i wydatków ludności z planem kasowym. Nie we wszystkich tytułach planu kasowego ma on jednakowe znaczenie, w związku z przepisami o obrocie bezgotówkowym, które różnie ujmują obowiązki pokrywania rozchodów w drodze zapotrzebowania gotówki z banku w stosunku do poszczególnych kategorii rozchodów. Najmniejsza rozpiętość istnieje zapewne na odcinku płac, natomiast w zakresie skupu artykułów rolnych, różnych wydatków administracyjno-gospodarczych (delegacje służbowe, zakup towarów i materiałów, zapłata za usługi i różne rozchody — według układu naszego planu kasowego) rozpiętość ta może być relatywnie znaczna.

Jeszcze i pod innym względem materiał do bilansu dochodów i wydatków ludności powinien być szerszy. Plan kasowy rejestruje mianowicie wypłaty na rzecz ludności w sumach netto. Jeśli natomiast, jak być powinno, bilans dochodów i wydatków ludności ma dać wyraz redystrybucji dochodów ludności, realizowanej za pomocą środków systemu finansowego (podatki), w bilansie powinny się znaleźć po jednej stronie pełne (brutto) sumy dochodów ludności, po drugiej zaś — odpowiednie obciążenia ludności świadczeniami finansowymi. Z punktu widzenia czysto pieniężnego, miarodajnego dla planu kasowego, takie dwustronne rozliczenie dochodów ludności może być uznane za obojętne, posiada ono jednak znaczenie dla ujawnienia pełnego

obrazu struktury dochodów i obciążeń ludności, której to strukturze powinien dać wyraz w sposób najbardziej jednoznaczny bilans dochodów i wydatków ludności.

Obok podstawowego źródła dochodów, jakim dla ludności są płace w gospodarce społecznej i dochody ekonomicznie równoznaczne z płacami, elementem tworzącym dochód ludności w jej stosunkach z gospodarką społeczną jest nadto skup towarów od ludności, usługi ludności na rzecz tej gospodarki, jak również różne wypłaty, jak np. delegacje służbowe. Pod tym względem dla uzyskania porównywalności planu kasowego z bilansem dochodów i wydatków ludności materiał planu kasowego wymaga pewnego przegrupowania i odpowiedniej analizy w kierunku wydzielenia składników, tworzących dochód ludności. Tak np. w wypłatach na delegacje służbowe zawarta jest częściowo zapłata jednostek gospodarki społecznej (delegujących) na rzecz innych jednostek tej samej gospodarki (kolei, hoteli), częściowo zaś dochód ludności (diety). Podobnie sytuacja przedstawia się w zakresie zakupu od ludności towarów i usług.

Plan kasowy na odcinku wszelkich zakupów towarowych, dokonywanych przez aparat społeczny, jak i zakupu usług, skonstruowany jest w naszym obecnym układzie pod kątem widzenia wydzielenia dwóch podstawowych mas, istotnych z punktu widzenia planowania obiegu pieniężnego: masy towarowej rynkowej, zdejmowanej przez jednostki gospodarki społecznej, zarówno przez zakupy dokonywane w aparacie społecznym (detalicznym) jak i w aparacie niespołecznym oraz od ludności; o tę masę pomniejsza się pula towarowa, którą może dysponować ludność. Druga grupa, to właściwy skup, prowadzony przez odpowiedni, ku temu powołany aparat handlowy, przejmujący masę towarową do dalszego obrotu towarowego lub przetwórstwa. Druga grupa obejmuje przede wszystkim skup artykułów rolnych, a następnie skup odpadków użytkowych itp. W obu grupach mieszczą się elementy, tworzące dochód ludności, który w bilansie dochodów i wydatków ludności powinien być ściśle wydzielony.

Oczywiście stopień porównywalności bilansu dochodów i wydatków ludności z planem kasowym może w pewnym stopniu zależeć od układu przyjętego w planie kasowym. Tak np. plan kasowy w układzie radzieckim nie zna takich tytułów po stronie rozchodowej, jak zakup towa-

rów i materiałów oraz zapłata za usługi, obowiązujących w naszym planie kasowym. Odpowiada im w planie radzieckim częściowo tytuł nazwany „wydatki gospodarczo-operacyjne“, zakres jego jest jednak znacznie węższy niż wymienionych dwóch tytułów naszego planu kasowego, a to w związku z odmienną kwalifikacją innych tytułów planu kasowego.

Przed wszystkim szerszy jest zakres płac, kosztem tego, co w naszych warunkach kwalifikujemy do usług. Tak np. do płac zalicza się w 60% wynagrodzenia posiadaczy koni pociągowych („wozaków“), (resztę — do wydatków gospodarczych), wynagrodzenia za prace zleczone, konsultacje, projekty, wynagrodzenia robotników czasowo angażowanych itd. Podobnie do skupu artykułów rolnych zalicza się nie tylko skup w ścisłym znaczeniu (przez organizacje handlowe), lecz nadto zakupy na potrzeby własne instytucji (np. sanatoria) w ramach osobnych zezwoleń administracji skupu. Dopiero te zakupy, które nie oparte są na takich zezwoleniach, kwalifikuje się do wydatków gospodarczych, podlegających ścisłemu limitowaniu (w skali oddziału banku). Przy takiej kwalifikacji wypłat porównanie planu kasowego z bilansem dochodów i wydatków ludności jest znacznie ułatwione.

Jak powiedziano, korygując dane planu kasowego o wypłaty, nie angażujące bezpośrednio kas bankowych oraz o potrącenia z dochodów z tytułu obciążeń rozliczonych bezgotówkowo, całość wypłat gospodarki społecznej na rzecz ludności znajdzie swój wyraz w planie kasowym. Bardziej skomplikowana jest sprawa dochodów ludności, realizowanych w obrębie gospodarki kapitalistycznej i drobnotwarowej. Dochody te obejmują płace pracowników, zatrudnionych w tej gospodarce, dochody z usług świadczonych przez ludność na rzecz tej gospodarki, a przede wszystkim dochody właścicieli przedsiębiorstw. Towary i usługi, produkowane przez jednostki gospodarki kapitalistycznej i drobnotwarowej, mogą być sprzedawane jednostkom gospodarki społecznej, innym jednostkom gospodarki kapitalistycznej i drobnotwarowej i wreszcie ludności. Jednostki te mogą się zaopatrywać w materiały potrzebne do produkcji lub towary do handlu w jednostkach gospodarki społecznej, w innych jednostkach gospodarki kapitalistycznej i drobnotwarowej, lub bezpośrednio od ludności.

Obowiązujące u nas przepisy o obrocie bezgotówkowym są w stosunku do jednostek gospodarki nieuspołecznionej luźniejsze niż w stosunku do gospodarki uspołecznionej. Tylko przy obowiązkowym koncentrowaniu w banku wszystkich środków pieniężnych prywatnych przedsiębiorstw i przy nałożeniu na tę gospodarkę obowiązku rzeczowego klasyfikowania gotówki podejmowanej z banku w ten sam sposób jak to czyni gospodarka uspołeczniona, tzn. przez pełne objęcie tej gospodarki planowaniem kasowym, dane planu kasowego pokrywałyby się z tymi danymi, które na tym odcinku potrzebne są do bilansu dochodów i wydatków ludności. Z wielu powodów takie rozszerzenie zakresu planowania kasowego nie jest stosowane, dlatego bilans musi posługiwać się pod tym względem odrębnymi materiałami. Płace w tej gospodarce dadzą się ustalić np. na podstawie danych z ubezpieczeń społecznych, dochody właścicieli przedsiębiorstw — na podstawie materiałów podatkowych; duże trudności nastęca natomiast określenie wysokości innych świadczeń tej gospodarki na rzecz ludności, np. z tytułu usług świadczonych przez ludność lub sprzedaży towarów przez ludność.

Sytuację przedsiębiorstw prywatnych na tle planu kasowego i bilansu dochodów i wydatków ludności najlepiej zilustrować na przykładzie. Założmy następujący hipotetyczny rachunek wyników działalności prywatnego przedsiębiorstwa:

nakłady:

płace (gotówkowo)	750
materiały:	
zakup w przedsiębiorstwach uspołeczni- onych (bezugotówkowo)	400
zakup w przedsiębiorstwach prywatnych (bezugotówkowo)	300
podatki (poza podatkiem dochodowym) — bezugotówkowo	150
dochód	250
	—
	1850

realizacja produkcji:

a) sprzedaż gospodarce uspołecznionej — bezugotówkowo	900
b) sprzedaż gospodarce nieuspołecznionej — bezugotówkowo	300
c) sprzedaż ludności — gotówkowo	650
	—
	1850

Do bilansu dochodów i wydatków ludności wejdą stąd:

płace	— 750
dochód	— 250
	—
	1000

Przy założeniu najbardziej prawdopodobnym, że przedsiębiorca korzysta z banku tylko tyle, ile to jest konieczne dla dokonania rozrachunków z gospodarką uspołeczniowaną, jego rachunek w banku będzie przedstawiał się następująco:

przelew na dostawy	
od gospodarki uspołecznionej	400
od gospodarki nieuspołecznionej	300
przelew na podatki	150
podjęto gotówką	350
(saldo)	
	—
	1.200
przelew gospodarki uspołecznionej	900
przelew gospodarki nieuspołecznionej	300
	—
	1.200

W planie kasowym w zakresie obrotów z gospodarką nieuspołeczniowaną znajdzie się po stronie rozchodów jedynie suma 350, gdy tymczasem w bilansie dochodów i wydatków ludności figurować będzie po stronie dochodów suma 1.000. Różnica — 650 — stanowi przychód gospodarki nieuspołecznionej, pochodzący ze sprzedaży dla ludności (zakupy i sprzedaż między jednostkami gospodarki nieuspołecznionej równoważą się). Jeśli bilans dochodów i wydatków ludności i plan kasowy zamyka się mimo to tą samą wielkością, to dlatego, że w bilansie po stronie rozchodów ludności musi się znaleźć właśnie zakup w gospodarce nieuspołecznionej w wysokości 650 jednostek.

Przedsiębiorca mógłby pozostawić w banku na swym rachunku sumę 250 (sumę 100 musi podnieść, by móc pokryć płace pracowników), w tym wypadku do bilansu dochodów i wydatków ludności należałoby wprowadzić po stronie rozchodów sumę 250 jako akumulację tego przedsiębiorcy.

Przykład podany wyżej, który miał ilustrować sytuację gospodarki nieuspołecznionej na tle bilansu dochodów i wydatków ludności, wychodzi z założenia, że cały dochód przedsiębiorstwa został zrealizowany przez właściciela w formie pieniężnej. Inaczej musiałby rachunek

wyglądać, gdy np. tylko część produkcji została zrealizowana, a pozostała część powiększyła np. remanenty towarowe.

nakłady	1600	
dochód	250	
	—	
	1850	
sprzedaż gospodarce uspołecznionej		750
sprzedaż gospodarce nieuspołecznionej		300
sprzedaż ludności		600
remanent		200
		—
		1850

Saldo rozliczeń z gospodarką uspołecznioną (bankiem) wynosiłoby zamiast 350 tylko 200, w wyniku mniejszej o 150 sprzedaży na rzecz gospodarki uspołecznionej. Natomiast w bilansie dochodów i wydatków ludności należałoby dochód (bilansowy) gospodarki nieuspołecznionej zmniejszyć o wzrost remanentów towarowych (200) lub po stronie rozchodów bilansu ten wzrost wprowadzić, co byłoby rozwiązaniem właśnie w bilansie pieniężnych dochodów i wydatków najzupełniej chybionym. Podobnie w przypadku spadku remanentów towarowych dochód bilansowy należałoby podwyższyć o ten spadek. Analogiczne korekty byłyby również potrzebne w stosunku do zmian w należnościach i zobowiązaniach pieniężnych.

Oznacza to, że z punktu widzenia bilansu istotne są pełne dochody pieniężne właścicieli przedsiębiorstw, niezależnie od tego, czy pochodzą one z eksploatacji przedsiębiorstw, czy też z realizacji jego składników majątkowych. Dochód bilansowy przedsiębiorstwa i dochód pieniężny właściciela mogą dlatego wykazywać rozbieżności. Traktując całą gospodarkę nieuspołecznioną łącznie, i abstrahując od wzajemnych stosunków jednostek tej gospodarki; różnice między dochodem pieniężnym właścicieli a dochodem przedsiębiorstw mogą zatem pochodzić ze zmian w stanie zobowiązań i należności w stosunkach z gospodarką uspołecznioną i ludnością, a także — jak wspomniano — zmian w remanentach towarowych.

Uwzględnienie tych wszystkich momentów oznacza potraktowanie zmian każdej z pozycji bilansu i rachunku wyników przedsiębiorstwa, jako rozchodu lub przychodu pieniężnego właściciela, co w ostatecznym saldzie równoznaczne jest — po uwzględnieniu zmian na rachunkach wkładowych właściciela w banku — ze zmianami w stanie zasobów gotówkowych.

Ponieważ praktycznie te wszystkie subtelności nie odgrywają w masie poważniejszej roli, stąd przy opracowywaniu bilansu dochodów i wydatków ludności można bez większego błędu posługiwać się danymi co do dochodów przedsiębiorstw prywatnych (w znaczeniu bilansowym), przyjmując je jako pełny dochód pieniężny właścicieli tych przedsiębiorstw.

W układzie planu kasowego, który obowiązuje u nas, część wypłat dokonywanych na rzecz gospodarki nieuspołecznionej znajduje się w rzeczowych tytułach planu kasowego (zapłata za usługi, zakup towarów i materiałów) grupujących wypłaty jednostek gospodarki uspołecznionej na rzecz tak innych jednostek gospodarki uspołecznionej jak i jednostek gospodarki nieuspołecznionej oraz ludności, a część w osobnym tytule obrotów z gospodarką nieuspołecznioną. Pierwsza grupa obejmuje te wypłaty, które dokonywane są bezpośrednio przez jednostki gospodarki uspołecznionej (w ramach przepisów o obrocie bezgotówkowym), grupa druga to przede wszystkim wypłaty banków z rachunków jednostek gospodarki uspołecznionej, z pozostałości, które powstały bądź z przelewów jednostek gospodarki uspołecznionej bądź wpłat lub przelewów jednostek gospodarki nieuspołecznionej, a także wypłaty kredytów. Jest rzeczą oczywistą, że w takim układzie nie daje plan kasowy pełnego i ekonomicznie jednoznacznego obrazu stosunków pieniężnych w gospodarce uspołecznionej; uzyskuje się to dopiero przez odpowiednio zróżniczkowany bilans dochodów i wydatków ludności.

Charakterystyczne jest inne ujęcie w bilansie dochodów i wydatków ludności, dochodów gospodarstw chłopskich od dochodów miejskiej gospodarki drobnotowarowej i kapitalistycznej. Ta ostatnia wchodzi do bilansu wartością produkcji czystej (płace + dochody właścicieli przedsiębiorstw). To znaczy, że nie włącza się do bilansu po jednej jego stronie pełnych wpływów z realizacji produkcji tej gospodarki (produkcji globalnej), a po stronie rozchodów — pełnych nakładów poniesionych na produkcję. W przeciwieństwie do tego dochody gospodarstw rolnych ujęte są w bilansie w pełnej sumie (oczywiście dochody pieniężne z produkcji towarowej), natomiast po stronie rozchodów ludności wiejskiej znajdują się — łącznie z rozchodami konsumcyjnymi — również wydatki o charakterze nakładów produkcyjnych. Ta odmien-

ność w kwalifikowaniu miejskiej gospodarki kapitalistycznej i drobnotowarowej oraz gospodarstw chłopskich wynika z odmienności społecznych i gospodarczych założeń i warunków obu typów gospodarki prywatnej.

Trzecie główne źródło dochodów ludności to wymiana towarów i usług między ludnością. Proces ten nie znajduje swojego bezpośredniego wyrazu w planie kasowym, natomiast dla sprawy wyjawienia struktury społeczno-gospodarczej bilansu dochodów i wydatków ludności posiada on podstawowe znaczenie. Kluczowym zagadnieniem jest tu przede wszystkim określenie wielkości i ewentualnie struktury bezpośredniej wymiany między wsią a ludnością miejską. Tą drogą uzyskuje się z jednej strony skorygowany obraz pieniężnych dochodów wsi, z drugiej — pełny pogląd na strukturę zaopatrzenia ludności miejskiej (aparatus dystrybucyjny, uspołeczniony, nieuspołeczniony i bezpośrednio gospodarstwa rolne).

Mimo, że bezpośrednia wymiana towarowa między wsią i ludnością miast nie znajduje swojego bezpośredniego wyrazu w planie kasowym, jako instrumencie koordynującym przepływ pieniądza z jednostek gospodarki uspołecznionej z jego przybyciem za pośrednictwem obrotu towarowego i środków systemu finansowego, nie jest ona bynajmniej zjawiskiem obojętnym dla zagadnień pieniężnych, a to ze względu na pewien stopień żywołowości, rządzącej tą wymianą.

*

Strona rozchodowa bilansu dochodów i wydatków ludności, a strona przychodowa planu kasowego, obejmują trzy zasadnicze grupy obrotów pieniężnych:

- a) zakup towarów i usług,
- b) świadczenia finansowe,
- c) akumulację pieniężną ludności (licząc łącznie z zapasami pieniężnymi).

Wpływy z utargu towarowego i z usług w planie kasowym wykazują w porównaniu z wydatkami ludności na zakup towarów i usług w bilansie dochodów i wydatków ludności następujące rozbieżności:

a) W planie kasowym wpływy z utargu obejmują wpłaty uspołecznionego aparatus handlowego (przede wszystkim detalicznego); wpłaty te pochodzą ze sprzedaży towarów na rzecz ludności i odpowiadają w tym zakresie udziałowi jednostek gospodarki uspołecznionej w zaopa-

trzeniu ludności; w pewnej jednak części wpłaty, kwalifikowane do utargu, pochodzą od jednostek gospodarki uspołecznionej, a także gospodarki nieuspołecznionej.

Sprzedaż jednostkom gospodarki uspołecznionej (w granicach obowiązujących przepisów) występuje w planie kasowym dwustronnie: jako wpływy z utargu po stronie przychodów i jako rozchody gotówkowe zakupujących jednostek (w kwalifikacji przyjętej u nas w planie kasowym „zakup towarów i materiałów“). Ta część masy towarowej nie stanowi zaopatrzenia ludności, nie wchodzi ona zatem do bilansu dochodów i wydatków ludności.

Plan kasowy nie daje równocześnie wyraźnego obrazu udziału nieuspołecznionych przedsiębiorstw w zaopatrzeniu ludności w towary. Wpływy z utargu, inkasowane przez jednostki gospodarki nieuspołecznionej, tak handlowe, jak i produkcyjne, występują w planie kasowym częściowo bezpośrednio we właściwym tytule przewidzianym dla utargu, w tych przypadkach, gdy apart nieuspołeczniony wpłaca bezpośrednio na rzecz jednostek handlowych uspołecznionych, a częściowo w globalnych obrotach z gospodarką nieuspołecznioną, w tych przypadkach, gdy np. przedsiębiorstwa prywatne wpłacają wpływy z utargu na własne rachunki w banku, a należności dostawców uspołecznionych regulują w drodze rozliczeń bezgotówkowych. Dla potrzeb bilansu cyfry planu kasowego na tym odcinku nie są absolutnie wystarczające, po pierwsze dlatego, że do banku trafia tylko część utargów inkasowanych przez prywatny aparat dystrybucyjny w związku z tym, że na aparat ten nie rozciągają się w pełni przepisy o gospodarce kasowej, obowiązujące jednostki uspołecznione, po drugie dlatego, że wpłaty jednostek prywatnych, nawet zakwalifikowane rzeczowo do utargu, mogą dotyczyć zakupu towarów dla celów produkcyjnych (drobne zakłady przemysłowe i rzemieślnicze, zakupujące gotówkowo w uspołecznionej sieci dystrybucyjnej). Dla potrzeb bilansu dochodów i wydatków ludności należy zatem ustalić, w oparciu o osobne badanie, pełną wartość sprzedaży towarów na rzecz ludności (obniżając sprzedaż na rzecz innych jednostek gospodarki nieuspołecznionej), niezależnie od źródeł zaopatrzenia (dostawcy uspołecznieni, prywatni i gospodarstwa rolne) i form rozliczenia za dostawy.

Analogiczna sytuacja istnieje w zakresie nieuspołecznionych zakładów usługowych.

b) W zakresie zaopatrzenia ludności w towary bilans dochodów i wydatków ludności uwzględnia — obok sprzedaży aparatu uspołecznionego i nieuspołecznionego również wymianę towarową bezpośrednio między poszczególnymi grupami ludności, w szczególności między wsią i ludnością, co oczywiście nie znajduje bezpośredniego wyrazu w planie kasowym.

W zakresie świadczeń finansowych (podatki, opłaty publiczne, pożyczki) przekrój planu kasowego i bilansu dochodów i wydatków ludności wykazuje również zasadnicze różnice. W planie kasowym ujęta jest każda wpłata gotówkowa; naturalnie wpłaty te pochodzą przede wszystkim od ludności, częściowo od gospodarki nieuspołecznionej, mogą jednak pochodzić również od gospodarki uspołecznionej. Do bilansu dochodów i wydatków ludności muszą natomiast wejść wszelkie świadczenia ludności i tylko ludności łącznie z tymi, które reguluje się bezgotówkowo (np. potrącenia z listy płacy, przelewy z ksiąteczki oszczędnościowej).

Ze świadczeń, obciążających gospodarkę nieuspołecznioną, do bilansu wchodzi tylko jedna kategoria, mianowicie tych świadczeń, które obciążają dochód (podatek dochodowy, SFO), niezależnie od formy, w jakiej są regulowane. Eliminować zatem należy te wszystkie daniny, ujęte częściowo przez plan kasowy, które stanowią koszt uzyskania dochodu (np. podatek obrotowy).

Saldo bilansu dochodów i wydatków ludności, wyrażające nadwyżkę dochodów ludności nad masą towarową - usługową i świadczeniami finansowymi, lub nadwyżkę tych ostatnich nad dochodami ludności rozkłada się na następujące elementy:

- zmiany oszczędności pieniężnych ludności,
- zmiany akumulacji pieniężnej jednostek gospodarki nieuspołecznionej,
- zmiany zapasów pieniężnych ludności i gospodarki nieuspołecznionej,

Saldo planu kasowego zawiera natomiast;

- a) zmiany zapasów pieniężnych u ludności i w jednostkach gospodarki nieuspołecznionej,

- b) zmiany pogotowia kasowego jednostek gospodarki uspołecznionej.

Eliminując z salda bilansu dochodów i wydatków ludności zmiany akumulacji pieniężnej zorganizowanej (wkłady w bankach, zakup pożyczek państwowych), saldo to będzie ściśle odpowiadać saldu planu kasowego, pomniejszonego o przyrost lub powiększonemu o spadek pogotowia kasowego w jednostkach gospodarki uspołecznionej.

Jak wspomniano, plan kasowy i bilans dochodów i wydatków ludności, operując w sferze identycznych lub granicznych zagadnień, ujmują je w różnych przekrojach; poza tym w każdym z nich zawarte są tylko jemu właściwe elementy. Saldo planu kasowego i bilansu dochodów i wydatków ludności jest jednak w sposób konieczny zawsze identyczne.

Zilustrować to można na dowolnym przykładzie, w którym podstawowe obroty pieniężne, wchodzące w problematykę bądź bilansu dochodów i wydatków ludności, bądź też planu kasowego zostaną ugrupowane według stosunków zachodzących między gospodarką uspołecznioną, gospodarką nieuspołecznioną i ludnością.

W sektorze nieuspołecznionym zakładamy przy tym następującą sytuację:

zakup w gospodarce uspołecznionej	
a) gotówkowo	20
b) bezgotówkowo	50
zakup od ludności (gotówkowo)	80
płace	350
podatki:	
a) gotówkowo	50
b) bezgotówkowo	100
dochód:	
a) podatek dochodowy (bezgotówkowo)	50
b) właściciele (gotówkowo)	200
	900
<i>realizacja</i>	
sprzedaż gospodarce uspołecznionej (bezgotówkowo)	400
sprzedaż ludności (bezgotówkowo)	500
	900

W przykładzie tym gospodarka nieuspołecz-
niona płaci gotówkowo:

z tytułu zakupu towarów w gospodarce uspołecznionej	— 20
z tytułu zakupu towarów od ludności	— 80
z tytułu płac	— 350
z tytułu podatków właścicielom	— 50
	— 200
	<u>700</u>
ponieważ otrzymuje gotówką od ludności	500
brakujące	<u>200</u>

musi otrzymać od gospodarki uspołecznionej
(banku), co odpowiada ściśle różnicy z rozliczeń
bezgotówkowych.

Przy tych założeniach powiązania pla-
nu kasowego i bilansu dochodów i wy-
datków ludności będą się przedstawiać w
dowolnym układzie liczbowym następu-
jąco:

	Plan kasowy		Bilans dochodów i wy- datków ludności	
	Przychody	Rozchody	Dochody	Wydatki
<u>Gospodarka uspołeczniona — ludność</u>				
płace: brutto			1.800	
netto		1.700		
sprzedaż towarów i usług	1.200			1.200
skup towarów		250	250	
świadczenia finansowe (potrącenia z płac)				100
<u>Gospodarka nieuspołeczniona — ludność</u>				
płace			350	
dochód			250	
zakupy ludności w gospodarce nieuspołecznionej			80	500
zakupy od ludności				
<u>Gospodarka uspołeczniona — gospodarka nieu- społeczniona</u>				
gotówkowy zakup w gospodarce uspołecznionej	20			
podatek dochodowy				50
inne podatki gotówkowe	50			
gotówka podjęta w banku		200		
<u>Gospodarka uspołeczniona — gospodarka uspo- łeczniona</u>				
wymiana towarowa za gotówkę	50	50		
<u>Ludność — ludność</u>				
wymiana towarowa			100	100
<u>S a l d o</u>	880			880
	<u>2.200</u>	<u>2.200</u>	<u>2.830</u>	<u>2.830</u>

Saldo planu kasowego i bilansu dochodów
i wydatków ludności wyraża zmianę obiegu
pieniężnego, jego zwiększenie lub zmniejszenie.
Bilans dochodów i wydatków ludności ustala
wszystkie związki ekonomiczne, kształtujące
obieg pieniężny i decydujące o stałości pieniądza.

Plan kasowy nadaje gospodarczym założeniom
obiegu pieniężnego formę operatywnych zadań
dla aparatu bankowego, dostarcza środków kon-
troli wykonania tych założeń. Nie ulega wątpli-
wości, że ekonomiczna treść planu kasowego

może być w całości odczytana dopiero przez
podbudowanie go bilansem dochodów i wydat-
ków ludności. Z drugiej strony sam bilans —
bez planu kasowego — pozostałby czystym do-
kumentem analitycznym, bez konsekwencji w
postaci konkretnych i wyraźnie określonych
zadań. Wyższość gospodarki planowej wyraża
się w całkowitym opanowaniu i kontrolowaniu
pieniądza, w czym plan kasowy i bilans dochodów
i wydatków ludności spełniają zasadniczą
funkcję.

ORGANIZACJA i TECHNIKA FINANSOWA

Roman Konwiński

W jaki sposób można zwiększyć wydajność pracy

(ARTYKUŁ DYSKUSYJNY)

Artykuł ob. Ładosia pt. „Upowszechnienie metod pracy oddziałów przodujących“ (Wiadomości NBP nr 9/51) zawiera słuszną myśl „przeszczepiania“ doświadczeń i metod pracy z oddziałów przodujących do oddziałów o niższym poziomie pracy. Przyspieszenie procesu osiągnięcia przez wszystkie oddziały co najmniej 100% normy wydajności, jako minimum i ustalenia jakości pracy na należyтым poziomie, wymaga jak najszerzego upowszechnienia nowatorskich i racjonalizatorskich osiągnięć poszczególnych oddziałów, wymiany wzajemnych doświadczeń tak z dziedziny ściśle zawodowej, związanej bezpośrednio z wykonywaniem czynności bankowych jak i z dziedziny pracy społecznej — związkowej i politycznej, podnoszącej świadomość klasową i postawę ideową pracowników naszego Banku. Niewątpliwie olbrzymia większość braków i niedociągnięć w pracy poszczególnych oddziałów nie miałaby miejsca, gdyby każdy pracownik mógł zapoznać się w należyty sposób z organizacją, formami i metodami pracy, stosowanymi przez jego kolegów.

Wydaje się nam, że pośród rozmaitych innych możliwych sposobów rozpowszechniania doświadczeń naszej pracy (jak np. delegacje pracowników jednych oddziałów do drugich, opisy metod pracy w zarządzeniach Banku, instruktaż przez pracowników), jedną z najskuteczniejszych form wymiany doświadczeń mogą być odpowiednie artykuły, czy uwagi (głosy czytelników), zamieszczane w „Wiadomościach NBP“. Forma ta bowiem, z jednej strony gwarantuje dotarcie poszczególnych głosów w dyskusji do wszystkich oddziałów, z drugiej zaś strony liczna rzesza pracowników oddziałów przodujących oraz oddziałów walczących we współzawodnictwie pracy o tytuł przodującego oddziału zostanie zmobilizowana do dzielenia się swymi do-

świadczeniami oraz do krytyki metod pracy przestarzałych i niewłaściwych. Sądzymy przy tym, że dyskusja taka może stać się dla pracowników słabszych oddziałów bodźcem do przeprowadzenia samokrytyki własnej organizacji i metod pracy oraz do podjęcia świadomej walki o wyższą wydajność, jakość i dyscyplinę pracy.

Zapoczątkować akcję rozpowszechniania i wymiany doświadczeń powinny przede wszystkim oddziały zwycięskie we współzawodnictwie pracy. Szczególnie oddziały w województwach posiadających największą ilość oddziałów wyróżnionych, powinny stać się instruktorami-wykonawcami wszystkich komórek organizacyjnych całego aparatu Banku. Należy bowiem uwzględnić, że „zaraźliwa siła przykładu“ — o której pisał Lenin — sprawia, iż w żadnej bodaj dziedzinie konkretne przykłady osiągnięć nie wywierają tak bezpośredniego wpływu, jak właśnie osiągnięcia ruchu współzawodnictwa pracy.

Oddział w Gnieźnie, który w II i III kwartale ub. r. uzyskał tytuł przodującego w III-ej kategorii oddziałów oraz osiąga przeciętnie 150% normy wydajności pracy, bynajmniej nie należy do oddziałów mogących poszczycić się specjalnymi metodami pracy. Niemniej jednak na wyniki pracy oddziału składa się cały szereg czynników, niekiedy pozornie błahych, lecz w konsekwencji dopomagających nam podnosić wydajność pracy. Sądzymy więc, że pożyteczne będzie, gdy również nasze metody staną się znane ogółowi pracowników Banku.

Stosowane przez nas metody koncentrują się głównie na trzech zagadnieniach; obsada personalna, organizacja pracy i stosunek do klientów.

A) Obsada personalna

S z k o l e n i e. Prowadzimy bieżące szkolenie „przy biurku“ we wszystkich działach czynności bankowych, zakańczane egzaminami odnośnie znajomości instrukcji służbowych. Zarządzenia i pisma okólne są przy tym bieżąco omawiane i interpretowane, co podnosi poziom wykonania czynności bankowych i należytej obsługi klienteli. Szkolenie uzupełnia się seminariami, na których demonstruje się niektóre czynności, np. w formie pokazu prawidłowego liczenia gotówki lub w formie wykresów na tablicy, co daje doskonałe wyniki, gdyż odciąża kierowników działów od konieczności informowania poszczególnych pracowników o obowiązujących przepisach. W dziale kredytów codziennie między g. 8 — a 8,30 kierownik omawia bieżącą korespondencję i zarządzenia z pracownikami działu.

Szkolenie ułatwia przeprowadzanie selekcji pracowników i właściwego doboru ich do pracy w poszczególnych komórkach. Nie można bowiem wydawać sądu o pracowniku przeszkolonym tylko w jednym dziale czynności, gdyż często zdarza się, że np. pracownik w sortowni nie wyrabia normy a ma zdolności do prac koncepcyjnych i na odwrót. Należy przy tym pamiętać, że wydajność pracownika zatrudnionego w dziale, do którego ma zamiłowanie, jest o wiele większa.

Należyte przeszkolenie i dobór pracowników jest podstawą należytej pracy oddziału.

Z a i n t e r e s o w a n i e p r a c o w n i k ó w c z y n n o ś c i a m i o d d z i a ł u — niezależnie od należytego ich przeszkolenia — jest w ustroju społecznym zasadniczym warunkiem wychowania w pełni świadomych obywateli. Zainteresowanie to wzbudzamy:

- a) na miesięcznych naradach pracy — drogą stawiania każdemu pracownikowi indywidualnych pytań odnośnie usprawnień ewentualnie zakłóceń i innych trudności napotykanych w jego pracy. Z doświadczenia naszego wynika przy tym, że najlepsze są narady pracy w mniejszych zespołach, a mianowicie w poszczególnych „działach“, zakańczane naradami międzyzespołowymi kierowników działów — dla skoordynowania spraw poruszonych na naradach poszczególnych zespołów;
- b) poprzez dekadowe obliczanie wydajności

pracy w poszczególnych komórkach i natychmiastową mobilizację pracowników danej komórki celem wyszukania środków zaradczych w przypadku stwierdzenia spadku wydajności;

- c) poprzez sporządzanie okresowo uzupełnianych tablic z wykresami wydajności pracy w poszczególnych komórkach, co stanowi dla każdej komórki bodziec do rywalizacji z innymi komórkami w podniesieniu swej wydajności;
- d) i wreszcie poprzez premiowanie i awansowanie pracowników w pełni wydajnych i oddanych Bankowi.

R ó w n o m i e r n y p r z y d z i a ł c z y n n o ś c i jest przedmiotem stałej uwagi kierownictwa oddziału i poszczególnych wewnętrznych komórek. Przeciążanie bowiem jednych pracowników — przy niepełnym wykorzystaniu drugich — działa demobilizująco i powoduje zatory w pracy. Przydziału czynności dokonujemy posługując się „kartami pracy“ (patrz Wiadomości NBP nr. 8/51 str. 547), po przeprowadzeniu dokładnych obserwacji i badań. W tym miejscu jednak na podstawie naszych doświadczeń zalecamy kolegom z innych oddziałów zachowanie dużej ostrożności, by karty pracy, w okresach nieprzewidzianego jej wzrostu na poszczególnych stanowiskach i konieczności udzielenia pomocy, nie powodowały prób uchylecia się od pracy niezamieszczonyj wyraźnie w karcie. Dla uniknięcia tego przy stosowaniu kart pracy należy równocześnie ustalić, że karta pracy określa czynności danego stanowiska pracy (punktu) a nie odnośnej osoby, która może zmieniać się. Jednocześnie konieczny jest nacisk na koleżeńskość i kolektywność w pracy, by każdy pracownik czuł się współodpowiedzialny za całość pracy oddziału.

N a l e ż y t e w y k o r z y s t a n i e p r a c o w n i k ó w. Przenoszenie pracowników z komórek, które w danym czasie mają mniejsze nasilenie pracy — do komórek przeciążonych, wiąże się ze sprawą wyżej przedstawioną. Przenoszenia takie stosujemy szczególnie między komórką planowania kasowego a sortownią. Od 1 do 5 każdego miesiąca sortownia ma duże wpływy, a w tym samym czasie w komórce planowania jest słabe nasilenie. Komórka planowania kasowego „wypożycza“ również jednego pracownika od 16 każdego miesiąca (tj. po wysłaniu sprawozdań) względnie od 19 każdego

kwartału (tj. po wysłaniu wniosków). Przeniesienia te stosuje się również w ciągu dnia: np. księgujący na rachunkach bankowych, w godzinach rannych, gdy natężenie pracy jest mniejsze, pomagają niekiedy przeciążonej sortowni. Natomiast pracownicy sortowni mogą pomagać kasjerowi (po g. 13-ej) w formowaniu paczek.

U r l o p y. Plan urlopów powinien uwzględniać okresowe wahania nasilenia pracy w oddziale. W okresach spadku nasilenia pracy ilość korzystających z urlopów może być większa, natomiast w okresach wzrostu pracy, jak np. grudzień, urlopy powinny być w zasadzie minimalne. Tego rodzaju polityka urlopową przyczynia się do obniżenia godzin nadliczbowych co, niezależnie od znaczenia samego tego faktu w obniżeniu kosztów, utrzymuje wydajność pracy oddziału na wysokim poziomie.

P u n k t u a l n e r o z p o c z y n a n i e p r a c y. Przyzwyczajenie pracowników oddziału do przychodzenia do pracy najpóźniej na 10 minut przed g. 8 — powoduje, że o g. 8, każdy jest całkowicie gotów do pracy.

B) Organizacja pracy

R ó ż n e g o d z i n y r o z p o c z y n a n i a i z a k o ń c z e n i a p r a c y. W zależności od rzeczywistych potrzeb pracy stosuje się w oddziale różne godziny rozpoczynania i kończenia pracy niektórych pracowników. Np: woźny przynoszący korespondencję z poczty zaczyna pracę o g. 7 a kończy o g. 15, inny woźny odnoszący korespondencję na pocztę pracuje od g. 8 do g. 16, pracownik sporządzający raport dzienny i maszynistka wypełniająca raport na maszynie oraz pracownik załatwiający ekspedycję poczty pracują od g. 9 do g. 16. System ten przyczynia się do znacznej redukcji godzin nadliczbowych i obniżenia kosztów własnych Banku.

G o d z i n y p r z y j m o w a n i a k l i e n t ó w. Ustalenie właściwych godzin przyjmowania klientów w poszczególnych komórkach z jednoczesnym dążeniem do jak najszybszego załatwienia klientów, by nie tracili wiele czasu na sprawy bankowe, przyzwyczajają ich do ścisłego przestrzegania wyznaczonych godzin. Stwierdziliśmy, że zasadniczo dwie godziny wyznaczone klientom, i to między g. 8,30 a 10,30, najzupełniej wystarczają im do załatwienia bieżących

spraw w oddziale. Idziemy jednak dalej, tzn. wyznaczamy poszczególnym przedsiębiorstwom pewne dni w tygodniu, co pozwala referentom kredytowym na przeznaczanie 1 — 2 dni całkowicie na kontrolę przedsiębiorstw. W ten sposób każda komórka kredytowania uzyskuje odpowiednie warunki do pracy koncepcyjnej. W komórce rozliczeń inkasowych przyjmujemy dokumunety do inkasa do g. 11 i również do tej godziny przyjmujemy w komórce rachunków bankowych polecenia przelewu. Po godz. 11 — zgodnie z uwagą wydrukowaną na odwrotnej stronie poleceń przelewu — przyjmujemy je do załatwienia w dniu bieżącym tylko w należycie uzasadnionych przypadkach. Dzięki temu unika się nawału zleceń i zatorów w późniejszych godzinach księgowania i uzgadniania obrotów.

K o o r d y n a c j a c z y n n o ś c i i w s p ó ł p r a c a k o m ó r e k. Tzw. „wąskie przejścia“ w pracy poszczególnych komórek są omawiane na naradach pracy, w wyniku czego powzięto szereg zasadniczych ustaleń, koordynujących czynności komórek i dopomagających poszczególnym komórkom na podwyższenie swej wydajności przy pełnym wykorzystaniu czasu pracy całej załogi oddziału. Tak np.:

a) odbiór korespondencji i otwieranie rozpoczyna się już o g. 7,15. Każdy kierownik działu już o g. 8 ma korespondencję otwartą na swym biurku. Koperty otwiera woźny, przynoszący korespondencję, z wyjątkiem kopert z centrali, o/wojewódzkiego i pism poleconych. Czytanie i stemplowanie pism można — zgodnie z § 21 przepisów o korespondencji — podzielić następująco: korespondencję przedsiębiorstw kontrolowanych, innych banków, centrali, o/wojewódzkiego oraz wszystkie pisma polecane otwiera kierownictwo oddziału, pozostałe zaś otwiera komisyjnie kierownik działu rachunków bankowych (firmant). Przy otwieraniu poczty dokonuje się równocześnie sprawdzenia — (jeden z pracowników czyta, drugi „odhacza“) załączników z awizami i zbiorówkami przelewów — w celu natychmiastowego wykrycia błędów;

b) otwieranie skarbca oddziału jak i skarbca nocnego, co najmniej na 20 minut przed godzinami urzędowymi — umożliwia punktualne rozpoczęcie pracy w sortowni i kasie;

c) ustalono harmonogramy wiążące prace poszczególnych komórek, co wzmacnia poczucie solidarności i współpracy całej załogi. Częsty przy tym osobisty kontakt referentów kredytowych

z księgującymi eliminuje uciążliwe wycofywanie zaksięgowanych dowodów;

d) wyznaczono okres czasu załatwiania pewnych czynności, jak np.: wydawanie formularzy i materiałów piśmiennych od g. 9 do 10, składanie obliczeń kosztów podróży od g. 8 do 10, itd.;

e) kopie dowodów wpłat wieczorowych sortownia jeszcze przed uzgodnieniem ich wręcza działowi rachunków bankowych do natychmiastowego zaksięgowania;

f) kasjer w dniach słabego nasilenia pracy pomaga sortowni i na odwrót, w dniach wzmożonych wpłat, od g. 13 sortownia pomaga kasjerowi w liczeniu przyjętych wpływów;

g) komórka rozliczeń inkasowych w przeddzień wykupu żądań zapłaty przygotowuje wszystkie dokumenty niezbędne dla przeprowadzenia wykupu, sporządza „przekrój memoriałowy“ i wszystkie dokumenty oddaje do zaksięgowania w następnym dniu z rana.

Wyeliminowanie z będnych ruchów, przedłużających czas pracy przy czynnościach jednorodnych, jest stałą troską wszystkich pracowników. W dążeniu do przyspieszenia pracy przez jej zmechanizowanie, na podstawie naszych doświadczeń można stwierdzić, że:

- a) w kasie tuż obok okienka powinna znajdować się książka kasowa, dziurkacz i stempel „wypłacono“;
- b) w komórce rachunków bankowych taki powinien być układ biurek, by księgujący na rachunkach rozliczeniowych (konto 110) umieszczeni byli tuż przy kasie, ponieważ na tych rachunkach jest najczęściej wpłat i wypłat gotówkowych; przez umieszczenie zaś biurek przy kasie odpada noszenie dowodów do kasy;
- c) należy zaopatrzyć pracowników w odpowiednie przybory biurowe, bo jeżeli np. kilkakrotnie w ciągu dnia pracownik musi iść po dziurkacz to strata czasu jest dość duża;
- d) przy każdej karcie kontowej rachunków bankowych powinna być kalka, gdyż oszczędza to zbędne ciągłe przekładanie karetek.

Powierzenie czynności fizycznych w ożnym lub gońcom zaoszczędza droższy czas pracy pracowników umysłowych. Stosujemy więc szeroko we wszyst-

kich możliwych przypadkach jak np. stemplowanie formularzy i druków, lepienie opasek do banknotów, wykonywanie tych czynności przez pracowników fizycznych.

Wyszukiwanie błędów według wzorcowych metod. Stosowanie w komórce rachunków bankowych metod wyszukiwania błędów, podanych w „Wiadomościach NBP“, nr. 10/50, skraca czas wyszukiwania błędu do maximum $\frac{1}{2}$ godziny i zapobiega powstawaniu godzin nadliczbowych.

W sortowni przeliczanie zawartości portfeli skarbcza nocnego następuje z samego rana, przy udziale całego zespołu sortowni. Dzięki temu, w razie niezgodności gotówki z sumami dowodów wpłat, łatwiej jest ustalić przyczynę niezgodności.

Przy sporządzaniu „zestawienia obrotów dziennych“ stosuje się jak najczęściej „przekrojów“, by pracownicy księgujący na rachunkach bankowych nie czekali na pracę oraz, by łatwiej znaleźć błąd (mniejsza ilość pozycji w „przekroju“).

Stosowanie pomysłów racjonalizatorskich, ogłaszanych w „Wiadomościach NBP“, ma duży wpływ na ciągłe usprawnianie organizacji i techniki pracy oddziału.

Stosowanie stempli przy czynnościach powtarzających się, jak np.:

- do stemplowania kopert („Poufne“, „Po-lecony“, „Tajne“),
 - do sporządzania opasek (z braku gotowych), bez podania wartości odcinków banknotów i ogólnej kwoty,
 - do potwierdzenia kwartalnych sprawozdań jednostek budżetowych („Stan zgodny dn.....195...“),
 - do stemplowania przelewów składanych przy zbiorówkach („Z“),
 - do stemplowania przeterminowanych żądań zapłaty („P“),
- i wiele innych stempli zaoszczędza pracy, względnie ułatwia pracę dzięki rzucającym się w oczy jednakowym symbolom.

Skróty w korespondencji, których stosowanie obowiązuje ze względu na konieczność oszczędnej gospodarki papierem, jak zauważyliśmy w wielu oddziałach nie są w pełni wykorzystywane. Stosowanie zaś skrótów nie tylko oszczędza papier, lecz i wiele czasu referentów i maszynistek.

Pełne wykorzystanie maszyn do liczenia, powielaczy itp. Szablonowe pisma w sprawie niezadowolonych żądań zapłaty, niezgodności numerów awizów i inne, sporządzamy przy pomocy powielaczy. Maszyny do liczenia staramy się w pełni wykorzystywać, używając je między innymi do sporządzania raportów dziennych, przez co zaoszczędza się czas zużywany na kontrolę sumowania. Również szeroko, stosujemy „Adremę“ do adresowania przez woźnego kopert, do wyciągów oraz zapasów kart kontowych.

Kontrola wewnętrzna. Zagadnienie należytej organizacji kontroli wewnętrznej jest przedmiotem stałej troski kierownictwa oddziału. Poruszenie tego zagadnienia na ostatnim miejscu nie oznacza więc, że nie ma ono wielkiego znaczenia z punktu widzenia wydajności pracy oddziału. Zamieszczamy je na tym miejscu, ponieważ kontrola wewnętrzna, jej organizacja i metody stanowią tak obszerny i specjalny temat, że powinien on być przedmiotem odrębnego artykułu, lub nawet serii artykułów. Odnośnie kontroli wewnętrznej w naszym oddziale wystarcza stwierdzić, że jest ona **s t a ł a**, **c i ą g ł a** i **p o w s z e c h n a** (zasadniczo we wszystkich komórkach) a wyniki jej są omawiane na naradach pracy, dzięki czemu stanowi ona pozytywny bodziec w kierunku usprawniania wydajności i jakości pracy.

C. Stosunek do klientów

Drogą umiejętnego i właściwego ułożenia stosunków pomiędzy oddziałami a klientami przy wszystkich okazjach wzajemnych styczności, osiągnęliśmy poważne ułatwienia na poszczególnych odcinkach pracy. Ułatwienia te osiągnęliśmy m. in. przez:

a) urządzenie narad pracy z kierownikami, księgowymi lub kasjerami przedsiębiorstw,

b) wysyłanie instrukcji i objaśnień w przypadku zauważenia błędów, wynikających ze złej interpretacji zarządzeń,

c) wywieszanie ogłoszeń ze wzorami i objaśnieniami odnośnie prawidłowego wypełniania formularzy (bankowych) np. dowód wpłaty łącznie ze specyfikacją wpłacanych odcinków),

Na skutek porozumienia zawartego z poszczególnymi klientami osiągnęliśmy to, że:

a) banki przynoszą nam polecenia przelewu i żądania zapłaty najpóźniej do g. 10;

b) wydziały finansowe (miejski i powiatowy) w przeddzień wypłaty poborów) tj. 30 lub 31 każdego miesiąca) składają nam чеки gotówkowe na wypłatę poborów dla podległych im jednostek. Чеки te księgujemy przy końcu dnia — z datą dnia następnego. W ten sposób księgowanie dokonane zostaje w dniu mniejszego nasilenia pracy a w dniu wzmożonej pracy, tj. pierwszego każdego miesiąca, gotówkę pobierają tylko dwie instytucje zbiorowo, co upraszcza pracę kasjera i eliminuje niepotrzebny tłok w oddziale;

c) dyrekcja poczty umożliwiła nam odbiór korespondencji z urzędu pocztowego już o g. 7 rano, przesuując godziny urzędowania pracownika segregującego korespondencję.

Kończąc niniejsze uwagi wyrażamy nadzieję, że obudzą one pewne zainteresowanie pośród oddziałów słabszych a jednocześnie zachęcą oddziały przodujące we współzawodnictwie pracy do podzielenia się ze swej strony swymi doświadczeniami. Upowszechnienie metod przodujących oddziałów stanowi zdaniem naszym obowiązkiem społeczny. Na tej bowiem drodze może i powinno następować stałe uszlachetnianie współzawodnictwa oraz podnoszenie wydajności pracy.

ARTYKUŁ SZKOLENIOWY

Tryb zasilania kasy obrotowej z zapasu emisyjnego

Uzupełnienie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego. Dla oceny obowiązku uzyskania zgody oddziału wojewódzkiego na przeniesienie z zapasu emisyjnego do kasy obrotowej lub braku tego obowiązku kierować się zawsze należy dwoma datami: a) planem na koniec bieżącego okresu pięciodniowego, b) stanem rozliczeń między zapasem emisyjnym i kasą obrotową w dniu, w którym uzupełnienie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego ma być dokonane (stan tych rozliczeń wynika z kolumny „Suma od początku miesiąca“ arkusza kontroli kasy obrotowej wz. 6/K).

O ile plan na koniec bieżącego okresu pięciodniowego przewiduje uzupełnienie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego, wówczas w dniu, w którym uzupełnienie ma być realizowane, stan rozliczeń nie może wykazywać sumy uzupełnienia wyższej niż przewiduje plan. Znaczy to, że oddział może we własnym zakresie, bez potrzeby uzyskiwania zgody oddziału wojewódzkiego, uzupełnić kasę obrotową z zapasu emisyjnego, o ile w danym dniu:

a) stan rozliczeń („suma od początku miesiąca“) wykazuje sumę uzupełnienia (znak +) niższą niż przewiduje plan — oddział może wówczas pobrać z zapasu emisyjnego sumę stanowiącą różnicę między planem a stanem rozliczenia w danym dniu;

b) stan rozliczeń („suma od początku miesiąca“) wykazuje przeniesienie z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego (znak —), natomiast plan przewiduje uzupełnienie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego (znak +), — wówczas oddział może pobrać z zapasu emisyjnego całą sumę, odpowiadającą sumie przeniesienia z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego, wykazanej w danym dniu w arkuszu kontroli kasy obrotowej („suma od początku miesiąca“) plus planowane uzupełnienie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego.

Przykład:

W dniu 17.X. stan rozliczeń („suma od początku miesiąca“) wykazuje (—) 18.000, plan na koniec 20.X. zamyka się natomiast sumą (+) 5.000.

Oddział może pobrać z zapasu emisyjnego
 $18.000 + 5.000 = 23.000$

Po uzupełnieniu kasy obrotowej stan rozliczeń będzie wykazywał:

$(- 18.000 + 23.000) - 5.000$

zgodnie z planem.

O ile plan na koniec bieżącego okresu pięciodniowego przewiduje przeniesienie z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego (znak —), uzupełnienie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego bez zezwolenia oddziału wojewódzkiego możliwe jest tylko w jednym przypadku: mianowicie wówczas gdy w danym dniu stan rozliczeń („suma od początku miesiąca“) wykazuje sumę przeniesienia do zapasu emisyjnego wyższą niż przewiduje to plan.

Przykład:

W dniu 17.X. stan rozliczeń wykazuje (—) 17.000.

Plan na koniec 20.X. zamyka się sumą (—) 12.000.

Oddział może pobrać bez zezwolenia oddziału wojewódzkiego

$17.000 - 12.000 - 5.000$

Uzupełnienie kasy obrotowej w każdym innym przypadku wymaga zezwolenia oddziału wojewódzkiego.

Nie jest dozwolone antycypowanie wpływów przez uzupełnienie kasy obrotowej ponad plan, w przewidywaniu, że następne dni bieżącego okresu pięciodniowego doprowadzą stan rozliczeń do planowanej wysokości. Znaczy to, że w przypadku, gdy np. plan przewiduje przeniesienie z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego, w żadnym dniu bieżącego okresu pięciodniowego stan rozliczeń nie może wykazywać salda ze znakiem + (tzn. uzupełnienia kasy

obrotowej), jak również nie są dopuszczalne bez zezwolenia jakiegokolwiek pobrania z zapasu emisyjnego dopóki stan rozliczeń nie osiągnie planowanej wysokości.

TRYB SPORZĄDZANIA WNIOSKÓW O ZASILENIE KASY OBROTOWEJ

a) Wnioski o zasilenie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego sporządza się na F-4698. Zaznacza się, że na formularzu tym mylnie został zakreślony punkt 7 „przeniesiono do zapasu emisyjnego“ w kolumnie „okres pięciodniowy“.

b) W odpowiednich rubrykach „wniosku“ należy podawać sumy odnoszące się do odpowiednich okresów pięciodniowych, traktowanych oddzielnie, tzn. bez ciągłości rachunku od początku miesiąca. Należy w związku z tym sumy (planowane i wykonane) zanotowane w „arkuszu kontroli kasy obrotowej“ (wz. 6K) odpowiednio przeliczyć, celem przeniesienia ich następnie na wniosek.

Zwrócić jednak należy uwagę, że przy wyliczeniu sum planowanych dla danego okresu pięciodniowego (oddzielnie traktowanego) należy odejmować od sumy planowanej na koniec tego okresu (w rachunku od początku miesiąca) sumę wykonaną na koniec okresu poprzedniego (a nie sumę planowaną). W ten sposób wykazuje się zadanie, które w danym okresie pięciodniowym pozostało oddziałowi do wykonania.

c) Praktycznie zachodzą dwa zasadnicze wypadki zasilania, w których wnioski o zasilenie kasy obrotowej sporządza się w odmienny nieco sposób:

aa) gdy przewidywane wykonanie, zasadniczo odbiega od planu, wyznaczonego na dany pięciodniowy okres;

bb) gdy przewidywane wykonanie, cały okres pięciodniowy razem licząc, przebiega zgodnie z planem, natomiast konieczny jest zasiłek na niektóre dni tego okresu, odznaczające się dużą przewagą wypłat nad wpłatami, którym oddział nie może sprostać w granicach kasy obrotowej; pozostałe dni okresu wyrównują następnie wpłaty i wypłaty do planowanego wyniku.

W przypadkach aa) — zasadniczej różnicy przewidywanego wykonania w porównaniu z planem — wniosek w kolumnie „przewidywanego wykonania“ będzie zawierać jedynie sumę potrzebnego zasiłku, natomiast w przy-

padku bb) — doraźnego zasilenia, które według przewidywań zostanie następnie wyrównane do planu w pozostałych dniach okresu pięciodniowego — również sumę przeniesienia do zapasu emisyjnego, mającą stanowić właśnie to wyrównanie.

W ten ostatni sposób jest również sporządzany wniosek w sytuacji, gdy ma miejsce zarówno zasadnicze odchylenie od planu, jak i przejściowa konieczność zasilenia kasy obrotowej.

Przykłady:

Wariant aa)

Arkusz 6/K zawiera następujące sumy na koniec okresów:

Okres	Wpłaty	Wypłaty	Przeniesienie do zapasu emisyjnego	
			Suma dzienna	Suma od początku miesiąca
Okres 1 — 15				
wykonanie	380	190	— 190	— 190
plan	410	180	— 230	— 230
Okres 1 — 20				
wykonanie				
przewidywane	460	610	+ 150	+ 150
plan	590	640	+ 50	+ 50

Zakłada się, że pozostałość kasy obrotowej jest *niezmienna*.

Uzupełnienie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego planowane jest na 50, faktycznie konieczne okazało się uzupełnienie na 150. Wniosek zostanie opracowany w następujący sposób:

	Plan	Przewidywane wykonanie
wpłaty (590—380)	210	80
niedobór	240	340
razem	450	420
wypłaty (640—190)	450	420 (610—190)
przeniesiono do zapasu emisyjnego	—	—
razem	450	420

Łącznie przewidywany niedobór wynosi: 340, z czego

240 — planowany

100 — ponadplanowy

Planowany zasiłek składa się z nadwyżki, którą oddział osiągnął w okresie 1—15 — 190 plus ostateczny zasiłek na koniec następnego okresu — 50, razem 240. Gdyby wykonanie przebiegało całkowicie planowo, oddział mógł-

by się zasilic w okresie 16—20 sumą 280 (230 + 50). Zmniejszenie planowanego zasilku o 40 nastąpiło wskutek niewykonania w okresie 1—15 przeniesienia do zapasu emisyjnego właśnie o sumę 40 (230—190). Zapotrzebowanie na ponadplanowy zasilek w wysokości 100 wynika stąd, że oddział w okresie 16—20 osiągnął wpłaty w wysokości 80, a wypłaty w wysokości 420, niedobór — 340, zamiast planowanego niedoboru 240 (wpłaty 210, wypłaty 450).

Przykład powyższy przyjmuje założenie, że kasa obrotowa utrzymuje się na niezmiennym poziomie.

W przypadku, gdy kasa obrotowa wykazuje zmiany, zasady obliczania planowego zasilania kasy obrotowej z zapasu emisyjnego, jak również tryb opracowywania wniosków o ponadplanowe zasilenie kasy obrotowej będzie nieco

odmienny. Wynika to stąd, że miesięczny plan kasowy i jego rozbitcie na okresy pięciodniowe wyznacza oddziałowi zadanie poprzez plan obrotów zewnętrznych, klientowskich, natomiast wykonanie tego zadania — jak wiadomo — wyraża się przeniesieniem z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego sumy wynikającej z tego planu lub uzupełnieniem kasy obrotowej z zapasu emisyjnego. Przeniesienie to lub utrzymanie się w granicach planowanego zasilku z zapasu emisyjnego może być dokonane częściowo kosztem zmniejszenia pozostałości kasy obrotowej. Znaczy to, że zadanie oddziału, wyznaczone na podstawie planu tych obrotów, zostało wykonane mimo, że obroty faktycznie nie osiągnęły planowanego stosunku (różnicy).

Przykład, podany wyżej, można przedstawić — przy założeniu zmienności kasy obrotowej — w następujący sposób:

	Wpłaty	Wypłaty	— Przeniesiono do zapasu emisyj. + Podjęto z zapasu emisyjnego	Stan kasy obrotowej
			suma dzienna	suma od początku miesiąca
Stan kasy obrotowej na dzień pierwszy				250
Okres 1—15				
wykonanie	380	190	— 230	210
plan	410	180	— 230	250
Okres 1—20				
wykonanie przewidywane	460	610	+ 150	210
plan	590	640	+ 50	250

Zadanie wyznaczone oddziałowi na koniec 15 zamykało się przeniesieniem do zapasu emisyjnego sumy 230; zostało ono wykonane w całości mimo, że obroty zewnętrzne (klientowskie) przyniosły nadwyżkę wpłat w wysokości 190 (380—190) zamiast planowanych 230 (410—180), O tyle, o ile niższa była planowana nadwyżka wpłat (230—190) została zmniejszona kasa obrotowa (z 250 na 210), a to celem przeniesienia do zapasu emisyjnego wymaganej planem sumy 230.

W okresie od 16 do 20 oddział może pobrać z zapasu emisyjnego bez zezwolenia oddziału wojewódzkiego sumę 280 (230 + 50); w wariantcie, w którym kasa obrotowa pozostawała niezmienna, planowy zasilek mógł wynieść 240 (190 + 50), mniej o 40, tj. o tyle, o ile plan przeniesienia do zapasu emisyjnego wyznaczony na koniec 15 nie został wykonany. W drugim wariantcie zadanie na koniec 15 zostało

całkowicie wykonane (kosztem zmniejszenia o 40 pozostałości kasy obrotowej), oddział może zatem w okresie 16—20 zasilić się do wysokości 280.

Wniosek o zasilenie kasy obrotowej zostanie opracowany w następujący sposób:

	Plan	Przewidywane wykonanie
początkowy stan kasy obrotowej	210	210
wpłaty (590—380)	210	80 (460—380)
niedobór	280	340
razem	<u>700</u>	<u>630</u>
końcowy stan kasy obrotowej	250	210
wypłaty (640—190)	450	420 (610—190)
przeniesiono do zapasu emisyjnego	—	—
razem	<u>700</u>	<u>630</u>

Jako początkowy stan kasy w kolumnie „plus“ powinno się podawać stan faktyczny (o ile oczywiście — jak w naszym przykładzie — stan ten został rzeczywiście osiągnięty); jako stan końcowy — stan planowany (w zasadzie — limit kasy obrotowej).

Wariant bb)

Arkusze 6K zawiera następujące sumy na koniec okresów:

	Wpłaty	Wypłaty	- Przeniesiono do zapasu emisyjnego + Podjęto z zapasu emisyjnego	
			suma dzienna	suma od początku miesiąca
Okres 1—15				
wykonanie	60	80	+ 20	+ 20
plan	50	80	+ 30	+ 30
Okres 16—20				
wykonanie dn. 17	70	180	+110	+130
pozostałe dni	90	20	— 70	+ 60
razem 1 — 20	220	280		+ 60
plan	140	180		+ 40

Ze względu na nasilenie wypłat w dniu 17.X. oddział zmuszony był zasilić się przejściowo na sumę 110, z tym jednak, że według przewidywań obroty w następnych dniach nie wyrównają w całości zasiłku. Wniosek sporządzony zostanie w następujący sposób:

	Plan	Przewidywane wykonanie
wpłaty	80	160
niedobór	20	110
razem	100	270
wypłaty	100	200
przeniesiono do zapasu emisyjnego	—	70
razem	100	270

W tym układzie zasiłek planowany miał wy-

Różnica między planowanym zasiłkiem — 280 a zasiłkiem potrzebnym oddziałowi — 340 — wynosi 60; jak wykazano wyżej niedobór w planowanych obrotach zewnętrznych (klientowskich) wyniósł 100. Z tego w drodze zmniejszenia pozostałości kasy obrotowej pokryto 40, pozostałe 60 stanowi ponadplanowy zasiłek, objęty wnioskiem.

nieść 20 (40 na koniec 20 mniej wykorzystane do 15—20). Zasiłek faktyczny, pobrany na podstawie zezwolenia oddziału wojewódzkiego wyniósł 110; równocześnie jednak przewiduje się przeniesienie do zapasu emisyjnego sumy 70, w rezultacie czego na koniec 20 saldo rozliczeń między kasą obrotową a zapasem emisyjnym wyniesie $(110 - 70) + 20 = 60$ zamiast planowanych 40.

Analogiczny tryb opracowania wniosku będzie miał miejsce również w sytuacji, gdy zarówno okres poprzedzający, jak i bieżący zamykają się przeniesieniem do zapasu emisyjnego, a tylko przejściowo konieczny jest zasiłek z zapasu emisyjnego.

Arkusze kontroli kasy obrotowej (wz. 6K) wykazuje:

	Wpłaty	Wypłaty	- Przeniesiono do zapasu emisyjnego + Podjęto z zapasu emisyjnego	
			Suma dzienna	Suma od początku miesiąca
Okres 1 — 15				
wykonanie	150	40	—110	—110
plan	160	30	—130	—130
Okres 16 — 20				
wykonanie dn. 17.X.	130	280	+150	+ 40
pozostałe dni	180	80	—100	— 60
Razem 1 —20 wykonano	460	400		— 60
Plan	390	320		— 70

Wniosek o zasilenie kasy obrotowej sporządzony zostanie w następujący sposób:

	Plan	Przewidywane wykonanie
wpłaty	240	310
niedobór	40	150
razem	280	460
wypłaty	280	360
przeniesiono do zapasu emisyjnego	—	100
razem	280	460

Planowy niedobór odpowiada dokładnie różnicy, o jaką może być zmniejszona suma przeniesienia do zapasu emisyjnego (110 — 70).

S p r a w o z d a w c z o ś ć d z i e n n a. Wszystkie oddziały w arkuszu kontroli kasy obrotowej (wz. 6K) w rubrykach wpłaty i wypłaty notują codziennie jedynie obroty gospodarcze (z klientami, tzw. obroty zewnętrzne).

W celu wyeliminowania z konta 104 każdego z oddziałów obrotów o charakterze wewnętrznym (przerzuty z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego i odwrotnie) i uzyskania obrotów zewnętrznych (z klientami), posługując się obrotami kont 105, 106 i 107, postępuje się w sposób następujący:

Wpływ gotówki od klientów (strona Wn konta 104) = (Wn konto 104 + Wn konto 107) minus (Ma konto 106 + Ma konto 105).

Wypłaty gotówki dla klientów (strona Ma konta 104) = (Ma konto 104 + Ma konto 107) minus (Wn konto 106 + Wn konto 105).

Suma „przeniesienia do zapasu emisyjnego“ (—), lub „podjęcia z zapasu emisyjnego“ (+), odpowiada następującemu wyliczeniu: saldo kasy obrotowej na koniec poprzedniego dnia plus wpłaty, przyjęte danego dnia, mniej wypłaty dokonane w danym dniu i mniej saldo kasy obrotowej na koniec danego dnia.

Suma „przeniesienie do zapasu emisyjnego“ powinna zgadzać się z obrotami Wn konta 106 pomniejszonymi o obroty Ma konta 107, a suma „podjęcia z zapasu emisyjnego“ z obrotami Ma konta 106 pomniejszonymi o obroty Wn konta 107.

S p r a w o z d a n i e d e k a d o w e. Zgodnie z zarządzeniem Nr 95/51 w sprawozdaniu dekadowym (wz.7) podaje się:

- stan kasy obrotowej NBP (początkowy i końcowy);
- stan kasy w innych bankach (PKO i GKS — początkowy i końcowy);
- uzupełnienie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego względnie przeniesienie z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego.

Stan kasy obrotowej, podany w sprawozdaniu dekadowym, powinien być zgodny z kontem bilansowym 104 oraz „arkuszem kontroli kasy obrotowej“ (wz. 6K).

„Uzupełnienie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego“ względnie „przeniesienie z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego“ powinno być zgodne ze stanem, wykazany w kolumnie „od początku miesiąca“ arkusza „kontroli kasy obrotowej“ (wz. 6K) po odjęciu analogicznego stanu wykazanego w „arkuszu“ na koniec poprzedniej dekady danego miesiąca.

Różnice mogą wynikać jedynie z różnicy w datach księgowania między NBP a innymi bankami (GKS), których sprawozdania dekadowe włączone zostały do sprawozdania NBP. Dotyczy to zatem tego wypadku, gdy saldo obrotów wykazane w sprawozdaniu innego banku różni się od salda obrotów z tym bankiem, wynikającego ze wzoru 6, prowadzonego przez NBP. Różnice te, po s t w i e r d z e n i u i c h z a s a d n o ś c i należy odpowiednio wyjaśnić w sprawozdaniu dekadowym.

S.M.

DZIAŁ i n s t r u k c y j n y

Wyciągi z pism Generalnego Sekretariatu

Regulowanie należności w nieuspołecznionym handlu detalicznym przez uspołecznionych uczestników obrotu bezgotówkowego

Jednostka handlu detalicznego nieuspołecznionego — uczestnik obrotu bezgotówkowego nie jest obowiązana przyjmować zapłaty od swego kontrahenta uspołecznionego w formie czeku rozrachunkowego — gdyż może dokonywać transakcji gotówkowo w ramach zł. 900.—, a powyżej tej granicy kwotowej ma do wyboru przyjęcie należności w formie bezgotówkowej, przelewem bankowym lub czekiem rozrachunkowym (art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 1.7.1949 r.). Art. 8 ust. 4 powołanych przepisów ustawy, nakładający na jednostki handlu uspołecznionego przymus przyjmowania, jako jedynej formy zapłaty bezgotówkowej, czeku rozrachunkowego w przypadku zaofiarowania go przez uspołecznionego uczestnika obrotu bezgotówkowego — nie odnosi się do jednostek handlu nieuspołecznionego.

Zwłoka w realizacji czeków rozrachunkowych, podawanych na inkaso, może być spowodowana zablokowaniem rachunku wystawcy czeku, z którego ewentualne wypłaty następują według ustalonej kolejności i ważności zobowiązań.

GS/3 dnia 26.11.1951 r.

Kierowanie przez wydziały finansowe prezydów rad narodowych doniesień karnych o naruszenie przepisów ustawy o obrocie bezgotówkowym

W przypadku stwierdzenia przekroczeń ustawy, nie nasuwających żadnych wątpliwości — wydział finansowy prezydium miejskiej rady narodowej obowiązany był złożyć doniesienie karne do prokuratora (Dz. Urz. Min. Finansów Nr 11/50, poz. 62). Wobec jednak skierowania przez wydział finansowy protokółów do Banku — prosimy złożyć doniesienie karne bezpośrednio do prokuratora powiatowego przeciwko winnym naruszenia art. 2 ust. 1 pkt. 3 ustawy o obrocie bezgotówkowym.

W doniesieniu należy zgłosić jedynie przypadki nieodprowadzenia nadwyżek pogotowia kasowego w dniu następnym — przekroczenie salda kasowego w danym dniu nie stanowi jeszcze przekroczenia ustawy o obrocie bezgotówkowym. Ustawa ta przewiduje sankcje karne dopiero w przypadku nieodprowadzenia nadwyżki pogotowia kasowego w dniu następnym,

Protokół dotyczący spółdzielni... prosimy skierować do Banku Rolnego, finansującego spółdzielnię, który powinien złożyć doniesienie we własnym zakresie
GS/3 dnia 9.11.1951 r

Przelewy na rachunek nieuczestnika obrotu bezgotówkowego

Wyjaśniamy.

1) Nieuczestnik obrotu bezgotówkowego może dysponować swym rachunkiem bankowym bez ograniczenia, a więc i dokonywane przez niego operacje przelewowe nie podlegają kontroli ze strony banku.

2) Polecenie przelewu, dokonywane przez uspołecznionego uczestnika obrotu bezgotówkowego na rzecz nieuczestnika obrotu bezgotówkowego, należy traktować na równi z wypłatą gotówkową, a więc na kwoty powyżej zł 900. — wymagane jest zezwolenie Banku. Odpowiedzialność za dyspozycje w tych przypadkach ponosi oddział zlecający — na nim ciąży obowiązek stwierdzenia uzasadnienia gospodarczego na podstawie przedłożonych dokumentów, przy czym powinien on umieścić na odcinku polecenia przelewu wzmiankę o udzieleniu zezwolenia.

Polecenie przelewu dokonywane przez nieuspołecznionego uczestnika obrotu bezgotówkowego, nie wymaga uprzedniego uzyskiwania zezwolenia Banku na dokonanie przelewu.

GS/3 dnia 20.11.1951 r.

Opinia banku kontrolującego na wniosku uczestnika obrotu bezgotówkowego o wypłatę gotówkową

Wyjaśniamy:

1) Wnioski uczestników obrotu bezgotówkowego o udzielenie zezwolenia na wypłaty gotówkowe na rzecz nieuczestników obrotu bezgotówkowego, kierowane przez inne banki do Narodowego Banku Polskiego, powinny zawierać opinię o celowości wydatku i stwierdzenie, że dany wydatek mieści się w ustalonych dla uczestnika obrotu bezgotówkowego limitach planu finansowego i planu kasowego.

2) Podobną opinię powinien podać oddziałowi wojewódzkiemu oddział terenowy NBP, w przypadku przekazywania wniosku uczestnika obrotu bezgotówkowego, kontrolowanego przez oddział terenowy, o udzielenie zezwolenia na wypłatę gotówkową, przekraczającą kompetencyjne granice kwotowe przyznane oddziałowi terenowemu.

GS/3 dnia 24.11.1951 r.

Wypłaty komisowe na rzecz komitentów, nieuczestników obrotu bezgotówkowego

W sprawie wydania generalnego zezwolenia MHD (sklepy komisowe) na wypłaty gotówkowe należności komitentom — wyjaśniamy:

Wypłaty gotówkowe komisanta na rzecz komitentów nieuczestników obrotu bezgotówkowego nie są uzależniane od wydawania zezwoleń banku kontrolującego — należą one do normalnych czynności sklepu komisowego i nie powinny być krępowane zbędnymi formalnościami.

W przypadku gdy wpływy bieżące nie wystarczają na pokrycie zobowiązań wobec komitentów, kierownictwo przedsiębiorstwa MHD wystawia czek na bank kontrolujący i podejmuje potrzebną gotówkę na wypłaty — przy czym jest obowiązane na odwrócie czeku wymienić cel wypłaty i oświadczenie to podpisać firmowo. Sprawa wypłat z pływów bieżących w sklepach komisowych została uzgodniona z Wydziałem Planowania Kasowego i nie koliduje z zarządzeniem o kasach obrotowych.

W stosunku do nabywców w sklepach komisowych — uczestników obrotu bezgotówkowego obowiązuje zasada, że uspołeczniony uczestnik, nabywając w sklepie komisowym przedmiot w kwocie powyżej zł 900.—, jest obowiązany uprzednio uzyskać zgodę na to kupno (zezwoleń na piśmie) właściwego oddziału NBP. Zakup w sklepie komisowym zrównany jest z zakupem wolnorynkowym, gdyż w efekcie zapłaćta jest dokonywana gotówkowo na rzecz komitenta nieuczestnika obrotu bezgotówkowego — sklep komisowy działa wprawdzie we własnym imieniu lecz na rachunek obcy. Sklepy komisowe, przyjmując zapłatę bezgotówkową od uczestników obrotu bezgotówkowego, mogą wydawać zakupiony towar dopiero po zrealizowaniu przelewu lub czeku rozrachunkowego. Powyższe ustalenie zostało powzięte po porozumieniu z Centralnym Zarządem MHD, który wyda w tym przedmiocie odpowiednie zarządzenie podległym sobie jednostkom organizacyjnym.

GS/3 dnia 27.11.1951 r.

Wypłaty za prace zlecone i umowy o dzieło

Dokonywane przez uczestnika obrotu bezgotówkowego wypłaty gotówkowe ponad zł 900.— na rzecz nieuczestników obrotu bezgotówkowego z tytułu należności za wykonane projekty i rysunki techniczne należy traktować jako prace zlecone lub umowy o dzieło, w zależności od stosunku, w jakim pozostaje wykonawca tych prac do zleceniodawcy.

Jeżeli od wyżej wymienionych należności pobierany jest podatek od wynagrodzeń, można je traktować na równi z wypłatami objętymi art. 8 ust. 1 pkt. 2. Jeżeli zaś od należności pobierany jest podatek dochodowy lub obrotowy — wypłaty z tego tytułu wymagają uprzedniego zezwolenia NBP, po stwierdzeniu przez Bank — na podstawie przedłożonych dokumentów — uzasadnienia gospodarczego wypłaty gotówkowej.

GS/3 dnia 30.11.1951 r.

Pokrywanie przez spółdzielnie należności za przejęte remanenty od udziałowców

Oddział powinien zbadać, czy umowy kupna-sprzedaży surowców, przejętych od firmy i warsztatów prywatnych, zostały przez spółdzielnie zawarte zgodnie

z obowiązującymi przepisami a w szczególności z uchwałą Zarządu Centralnego Związku Spółdzielczego z dnia 4.2.1949 r. w sprawie przejmowania prywatnych przedsiębiorstw i warsztatów przez spółdzielnie pracy i rzemieślnicze (Wiadomości NBP Nr 6/51 str. 404). W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w tych umowach oddział powinien zawiadomić o tym właściwe dla danych spółdzielni jednostki nadrzędne, a w razie wątpliwości zwrócić się o wyjaśnienie — do Centrali NBP Departament Kredytów Przemysłu — Wydział Kredytów Przemysłu Drobno i Rzemiosła.

Wynikające z zawartych przez spółdzielnie umów spłaty należności za przejęte remanenty są dopuszczalne.

Na wypłaty gotówkowe ponad zł 900.— z tytułu spłat omawianych należności spółdzielnie powinny uzyskać uprzednio zezwolenie banku. Dotyczy to zarówno jednorazowych wypłat jak i spłat ratalnych, które odnoszą się do jednej transakcji powyżej zł 900.—.

Spółdzielnie — dokonując omawianych wypłat z wpływów bieżących bez zezwolenia banku — dopuściły się naruszenia przepisów art. 8 ust. 2 pkt. 1 ustawy o obrocie bezgotówkowym.

W związku z powyższym należy złożyć w wyżej wymienionych sprawach doniesienia karne do prokuratorów powiatowych przeciwko winnym omawianych przekroczeń.

GS/3 dnia 10.12.1951 r.

Ewidencjonowanie w raporcie kasowym wszystkich wpłat i wypłat

Na podstawie faktów przedstawionych w piśmie oddziału stwierdziliśmy jedynie ze strony wyżej wymienionego przedsiębiorstwa naruszenie dyscypliny finansowej, wyrażające się w zaniechaniu ewidencjonowania rzeczywiście dokonanych wpłat i wypłat z kasy przedsiębiorstwa.

Należy pouczyć przedsiębiorstwo o obowiązku prawidłowego prowadzenia raportów kasowych, potrzeby omawiania sald raportu kasowego w przypadkach, gdy przekraczają górną granicę pogotowia kasowego oraz wskazać na konieczność przechowywania pieniędzy w miejscu należycie zabezpieczonym (kasa).

Dla celów wychowawczych — jeśli oddział uzna to za właściwe — można nałożyć na przedsiębiorstwo sankcję bankową.

GS/3 dnia 10.12.1951 r.

Sankcje karne i bankowe za dokonywanie wypłat

W sprawie zakładów upoważniamy oddział do złożenia doniesienia karnego do prokuratora powiatowego przeciwko winnym naruszenia przepisów art. 2 ust. 1 pkt. 3 ustawy o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym.

Jak oddział stwierdził, przedsiębiorstwo — przy zablokowanym rachunku rozliczeniowym — systematycznie przetrzymywało nadwyżki pogotowia kasowego oraz pokrywało wydatki z wpływów bieżących, co

stanowi poważne naruszenie dyscypliny finansowej. Niezależnie więc od doniesienia do prokuratora — należy nałożyć na przedsiębiorstwo sankcje bankowe np. wstrzymać na pewien czas uzupełnianie pogotowia kasowego oraz wystąpić do jednostki nadrzędnej zakładów z wnioskiem o wstrzymanie premii dla pracowników komórki odpowiedzialnej za dane uchybienie z jednoczesnym zawieszeniem wypłat premii.

GS/3 dnia 12.12.1951 r.

Stosowanie sankcji karnych i bankowych

W związku z pismem oddziału —

ad 1a — Należy złożyć doniesienie karne do prokuratora powiatowego przeciwko winnym naruszenia art. 8 ust. 2 pkt. 1 ustawy o obrocie bezgotówkowym.

Wyjaśniamy przy tym, że wszelkie wynagrodzenia — bez względu na kwotę — powinny być wypłacane wyłącznie ze środków pobranych na ten cel z banku.

ad 1b — Należy nałożyć na przedsiębiorstwo sankcję bankową, polegającą na wstrzymaniu przez pewien czas uzupełniania pogotowia kasowego.

Przedsiębiorstwo może przetrzymać niepodjęte wynagrodzenia za pracę przez 1—3 dni; jeśli chodzi o dłuższy okres przetrzymania tych wynagrodzeń — powinien on być uzgodniony z bankiem.

ad 2 — W myśl interpretacji uzgodnionej z Ministerstwem Finansów tylko wypłaty przewyższające zł 900.— powinny być dokonywane ze środków pobranych z banku. Jeśli zatem każdy z wydatków wymienionych w tym punkcie przewyższał zł 900.—, wówczas nastąpiło naruszenie ustawy, należałoby więc w tym przypadku złożyć doniesienie karne (naruszenie art. 8 ust. 2 pkt. 1). Jeśli kwota poszczególnego wydatku nie przekraczała zł 900.—, wymieniony uczestnik obrotu bezgotówkowego miał prawo pokryć je z pogotowia kasowego. Zasada powyższa nie dotyczy wypłat z funduszu płac, które w każdym przypadku mogą być pokrywane jedynie ze środków pobranych z banku.

ad 3a — Oddział powinien stwierdzić, czy nadwyżki z dnia 2—19/10 br. zostały przez spółdzielnię odprowadzone w ciągu dnia następnego. Jeżeli np. nadwyżka z dn. 2.10 br. została odprowadzona w dn. 3.10 br. a nadwyżka z dn. 3.10 — w dn. 4.10 itd. — nie ma naruszenia ustawy. Gdyby jednak oddział stwierdził, że wymienione nadwyżki były przetrzymane dłużej niż do dnia następnego, należy złożyć doniesienie karne do prokuratora (naruszenie art. 2 ust. 1 pkt. 3).

GS/3 dnia 12.12.1951 r.

Różne wyjaśnienia odnośnie sprawowanej kontroli obrotu bezgotówkowego

Wyjaśniamy:

ad 1 — Ilość udzielanych zezwoleń przez oddziały NBP zmniejszyła się ostatnio, gdyż Bank Inwestycyjny, Rolny, Komunalny i PKO wykorzystują już gene-

ralne zezwolenie uzyskane w Centrali NBP na zwalnianie z kont uczestników, przez siebie kontrolowanych, kwot przeznaczonych na wypłaty przedsiębiorcom przewozowym (wozokom) nieuczestnikom obrotu bezgotówkowego, bez zwracania się o zezwolenie do NBP zainteresowanych uczestników (P. o 135/51). Również wypłaty za prace zlecone zostały — stosownie do decyzji Ministerstwa Finansów — włączone do rodzaju wypłat objętych art. 8 ust. 1 pkt. 2 i nie wymagają uprzedniej zgody NBP. Przepis ten już może być obecnie stosowany przez oddział z uwagi na umieszczenie go w przepisach dla komórek kontrolnych obrotu bezgotówkowego, uzgodnionych przez podkomisję międzybankową obrotu bezgotówkowego, które wkrótce ukażą się w formie zarządzenia.

Wnioski uczestników obrotu bezgotówkowego na wypłaty gotówkowe mogą być uwzględniane tylko w ramach przyznanych im limitów kasowych lub niewykorzystanych limitów przez innych uczestników planowania kasowego w skali wojewódzkiej. Wytyczne zawarte w zarządzeniu Nr 63/51 należy zatem brać pod uwagę w przypadkach istnienia niewyczerpanych limitów kasowych.

Co się tyczy przedstawiania na poparcie uzasadnienia gospodarczego wypłat gotówkowych zaświadczeń uspołeczniczonych przedsiębiorstw o odmowie dostarczenia żadanego towaru lub wykonania usług — to w przypadkach odmowy miejscowego przedsiębiorstwa — jeśli się to okaże celowe — należy zażądać odmowy przedsiębiorstwa nadrzędnego. Nieistnienie przedsiębiorstwa dla danej dziedziny dostaw lub usług stwierdza wojewódzka komisja planowania gospodarczego.

ad 2 — Obwodowy urząd pocztowy obowiązany jest wypłacać pobory dla swoich pracowników ze środków pobranych na ten cel z Banku — jest to uregulowane Ok. 26/51 na str. 3 i uzgodnione z Ministerstwem Poczty i Telegrafów.

ad 3 — Przekazy do wypłaty (konto bil. 142) lub przelewy na rachunki bankowe nieuczestników obrotu bezgotówkowego wymagają stwierdzenia uzasadnienia gospodarczego wypłaty gotówkowej ze strony oddziału przyjmującego zlecenie, który jest obowiązany zamieścić na przelewie wzmiankę o udzielonym zezwoleniu (nr. zezwolenia, data, pieczęć, podpisy).

ad 4 — Wypłaty na cele objęte art. 8 ust. 1 pkt. 3 i 4 nie wymagają zezwoleń a więc i potrzeby uzasadnienia gospodarczego — są dokonywane z mocy przepisów ustawy, w granicach przyznanych uczestnikom planowania kasowego limitów kasowych.

ad 5 — Wypłaty gotówkowe (jednorazowe transakcje), nie przekraczające zł 900.—, nie wymagają zezwoleń Banku; jeśli kilka takich wypłat jest ujętych w sumie czeku przekraczającej zł 900.—, wystarczy odpowiednio wyjaśnienie uczestnika zamieszczone na odwrocie czeku.

GS/3 dnia 12.12.1951 r.

Wyciągi z komunikatów wewnętrznych ZSS

Nr 23

Odprowadzenie amortyzacji bieżącej

Część spółdzielni przekazuje sumy przypadające z amortyzacji bieżącej 1951 r. na fundusz inwestycyjny. Ponownie wyjaśnia się, że amortyzacja bieżąca 1951 r. pozostaje całkowicie w dyspozycji spółdzielni i że powinna być przelewana co miesiąc na konto specjalne w NBP.

Spółdzielnie, które wpłacały amortyzację na fundusz inwestycyjny powinny zaliczyć odnośne sumy na poczet wpłat, przypadających na tenże fundusz z tytułu 30% czystej nadwyżki.

Wyjaśnienie charakteru wpłat i wypłat z funduszu inwestycyjnego

Ponownie wyjaśnia się, że wszystkie otrzymywane z funduszu inwestycyjnego kwoty stanowią dla spółdzielni pożyczkę zwrotną. Spłata zaciągniętych z tego funduszu pożyczek obowiązywać będzie w roku 1952 tylko te spółdzielnie, które nie będą zobowiązane spłacać w tymże roku kredytów inwestycyjnych bankowych.

Wpłacane przez spółdzielnie sumy na fundusz inwestycyjny, pochodzące z 30% czystej nadwyżki, są świadczeniami bezwrotnymi i dlatego otrzymane z funduszu pożyczki i wpłacone na tenże fundusz sumy nie mogą być między sobą rozliczane.

DZIAŁ racjonalizacji

Projekt Ob. M. Rajczyka

Jednym z przyjętych i nagrodzonych przez Główną Komisję Projektów Usprawnienia Administracji przy Centrali NBP jest projekt ob. M. Rajczyka z I O/M w Częstochowie dotyczący kontroli pozostałości na kontach bilansowych oraz sporządzania raportu dziennego na maszynie „Astra”. Z uwagi na to, że wnosi on szereg usprawnień, których zastosowanie przyczyni się niewątpliwie do zmniejszenia pola błędów przy sporządzaniu raportu dziennego, wyprowadzaniu sald oraz dużej oszczędności czasu, podajemy poniżej szczegółowy ich opis.

I

Kontrola pozostałości na kontach bilansowych

Dotychczas stosowany kartotekowy system kontroli zastępujemy arkuszem kontrolnym, sporządzonym na podstawie kopii raportu dziennego. Otrzymamy wówczas pewnego rodzaju główną księgę kontroli obrotów i pozostałości na kontach bilansowych, prowadzonych przez oddział.

Sporządzanie arkusza kontrolnego, odbywa się w następujący sposób: Zakładamy na maszynę papier wielkości karty kontowej (f. 4315) oraz kasujemy wszystkie liczniki, dla sprawdzenia czy w którymś z nich nie pozostała jakaś suma. Na lewym pulpicie tuż przy maszynie, kładziemy kopię raportu dziennego oraz arkusz kontrolny z dnia poprzedniego, na którym znajdują się salda końcowe. Wybieramy na klawiaturze saldo z dnia

poprzedniego (debet. w kol. I — kredyt. w kol. II), numer konta bilansowego (z raportu dziennego), sumę obrotów „Winien” i „Ma”, przy czym za pomocą lekkiego uderzenia klawisza motorowego, otrzymujemy automatycznie saldo danego konta bilansowego na dzień następnny.

Tak postępujemy ze wszystkimi kontami bilansowymi (wzór nr 1). Po dokonaniu przeniesienia salda oraz obrotów konta bilansowego 690, wyrzucamy sumy liczników zawierających obroty i salda, do przeniesienia.

Do zestawienia można wprowadzić również salda kont klasy 8 i 9. Salda tych kont będą podstawą do uzgodnienia prowadzonych dla nich kontrolek. Sumy liczników sald początkowych i końcowych kasujemy całkowicie. Następnie księgujemy w kolumnach obrotów, wybijając uprzednio numer konta bilansowego, obroty „Winien” i „Ma” kont: 130, 131, 190 itp., na których nie wyprzewadza się salda.

Po dokonaniu tych czynności, wyrzucamy całkowicie sumy z liczników obrotów, naciskając klawisz sumujący.

Jak wynika ze wzoru nr 1, sumy obrotów dziennych „Winien” i „Ma” muszą być równe i zgodne z sumami wykazanymi na zestawieniu raportów.

Kontrola naniesienia sald wyjściowych polega na porównaniu sumy ogólnej sald końcowych z poprzedniego dnia (np. 57.829.465,65 i 62.958.769,48 — na wzorze nr 1) z sumą ogólną sald początkowych w dniu następnym (wzór nr 2).

Co zyskamy przez wprowadzenie takiego sposobu:

1) spisując obroty z kopii raportu, radykalnie usuwamy możliwość rozbieżności między stanem Centralnej Księgowości, a stanem oddziału, jaka mogłaby zaistnieć przez wpisanie obrotów w innej rybryce raportu dziennego.

2) zyskujemy pewność, że wszystkie obroty zostały uwzględnione oraz to, że mamy zebrane razem wszystkie pozostałości.

3) mamy pewność, że salda wykazane na arkuszu są dobre, biorąc pod uwagę to, że salda wyjściowe i obroty są codziennie uzgodnione.

5) zysk na czasie — unikamy zakładania poszczególnych kartotek (zestawienie arkusza trwa 8 — 12 minut), co przy większej ilości kont bilansowych stanowi poważną różnicę.

Wzór nr 1

Kontrolka pozostałości na kontach bilansowych
dnia 15.VI.1951 r.

Saldo z dnia poprzedniego		kto bilansował	o b r o t y		Saldo na dzień następnny	
D-t	Cr.		Wn	Ma	D-t	Cr.
0	Dt. 0 Cr.		0	0	0	Dt. 0 Cr.
1.293.479,67	Dt.	104	203.536,56	283.461,40	1.213.554,83	Dt.
5.150.852,37	Cr.	110	797.454,14	781.603,31	5.135.001,54	Cr.
325.453,28		112	739,13	128,80	324.842,95	Cr.
3 035.799,34		113	34.811,44	15.269,90	3.016.257,80	Cr.
1.387.464,42		114	205.537,35	204.988,73	1.386.915,80	Cr.
212.453,46		115	5.161,59	3.447,64	210.739,51	Cr.
6.718,81		142	65,92		6.652,89	Cr.
25.473,28		160	6.528,16	9.408,30	28.353,42	Cr.
9.408,30		161	23.194,03	29.756,36	2.845,97	Dt.
3.276.646,70		200	140.000,00	30.000,00	3 386.646,70	Dt.
4.047.430,24		240	102.169,38	18.000,00	4.131.599,62	Dt.
5.104.621,25		253	59.796,00		5.164.417,25	Dt.
1.727.005,64		254	761,00		1.727.766,64	Dt.
336.829,97		260		6.035,68	330.794,29	Dt.
32 301,00		407		27.388,94	59.689,94	Cr.
8.527.356,25		411	215.479,89	25.509,24	8.717.326,90	Dt.
28.734.653,40		412	3.037,73	943.963,05	29.675.578,72	Cr.
1.370.013,03		413	350,10	4.900,00	1.365.463,13	Dt.
1.694.015,25		414			1.694.015,25	Cr.
27.963.964,88		421	53.596,34	850,10	28.016.711,12	Dt.
15.073.829,31		422	353,69	19.941,91	15.093.417,53	Cr.
3.190.966,34		423	38.076,08		3.229.042,42	Dt.
4 083.375,71		424		48.101,73	4.131.477,44	Cr.
21.550,00		430	200,00		21.750,00	Dt.
722.415,21		431	14.181,92	7.296,64	715.529,93	Cr.
		432		14.092,00	14.092,00	Cr.
716.394,16		433		348.060,48	1.064.454,64	Cr.
372.965,27		550			372.965,27	Cr.
175.467,24		690			175.467,24	Dt.
(do przeniesienia)						
57.044.739,51			1.905.030,45	2.822.204,210	57.483.386,11	Dt.
61.574 164,27					62.929.984,63	Cr.
(do przeniesienia)					0	Cr.
(do przeniesienia)						
301.024,04		831			301.024,04	Dt.
15.465,27		840	98,85		15.564,12	Dt.
21.467,50		860	23,88		21.491,38	Dt.
28.760,97		863		23,88	28.784, 85	Cr.
2 900,00		900	100,00		3.000,00	Dt.
5.000,00		912			5.000,00	Dt.
(tylko obroty do przeniesienia)						
57.390.596,32 =			1.905.253,18	2.822.228,09	57.829.465,65 =	Dt.
61.602.925,24 =					62.958 769,48 =	Cr.
					0	Cr.
		130	633.989,26	552.746,43		
		131	46.620,61	210.508,75		
		190	1.345.064,04	346.410,18		
		981	966,36			
			<u>3.931.893,45 =</u>	<u>3.931.893,45 =</u>		

Sporządził:

Sprawdził:

Wzór nr 2

Kontrolka pozostałości na kontach bilansowych
dnia 16.VI.1951 r.

Saldo z dnia poprzedniego		kto bilansował	o b r o t y		Saldo na dzień następny	
Dt.	Cr.		Wn	Ma	Dt.	Cr.
0 Db.	0 Cr.		0	0	0	0
1.213.554,83		104	767.567,34	450.739,46	1.530.382,71	Dt 0 Cr.
5.135.001,54		110	1.084.554,73	1.072.666,63	5.123.113,44	Cr.
324.842,95		112	2.625,79		322.217,16	Cr.
3.016.257,80		113	24.695,67	42.317,50	3.033.879,63	Cr.
1.386.915,80		114	194.523,88	91.080,31	1.283.472,23	Cr.
210.739,51		115	5.328,30	1.264,79	206.675,91	Cr.
6.652,89		142	686,01	799,87	6.766,75	Cr.
28.353,42		160	19.019,35	68.130,02	77.464,09	Cr.
2.845,97		161	8.483,52	7.056,62	4.272,87	Dt
3.386.646,70		200			3.386.646,70	Dt
4.131.599,62		240	179.000,00	296.058,00	4.014.541,62	Dt
5.164.417,25		253	34.788,98		5.199.206,23	Dt
1.727.766,64		254			7.727.766,64	Dt
330.794,29		260	95.105,10		425.899,39	Dt
59.689,94		407		43.822,42	103.512,36	Cr.
8.717.326,90		411	77.640,47	1.302,45	8.793.664,92	Dt
29.675.578,72		412		436.824,29	30.112.403,01	Cr.
1.365.463,13		413	13.334,34		1.378.797,47	Dt
1.694.015,25		414		2.697,00	1.696.712,25	Cr.
28.016.711,12		421	23.072,83	976,00	28.038.807,95	Dt
15.093.417,53		422	7.428,61	28.180,43	15.114.169,35	Cr.
3.229.042,42		423	49.119,10	85,00	3.278.076,52	Dt
4.131.477,44		424		44.550,71	4.176.028,15	Cr.
21.750,00		430			21.750,00	Dt
715.529,93		431	37.817,32	1.392,65	679.105,26	Cr.
14.092,00		432		71.317,53	85.409,53	Cr.
1.064.454,64		433			1.064.454,64	Cr.
372.965,27		550			372.965,27	Cr.
175.467,24		690			175.467,24	Dt
57.483.386,11		(do przeniesienia)			57.975.280,26	Dt
62.929.984,63		"	2.624.791,34	2.661.261,59	63.458.350,03	Cr.
				(do przeniesienia)	(do przeniesienia)	0 Cr.
301.024,04		831			301.024,04	Dt
15.564,12		840	62,62		15.626,74	Dt
21.491,38		860	4.312,00		25.803,38	Dt
28.784,85		863		6,00	28.790,85	Cr.
3.000,00		900			3.000,00	Dt
5.000,00		912	1.216,81	674,91	5.541,90	Dt
57.829.465,65 ==			2.630.382,77	2.661.942,50	58.326.276,32 ==	Dt
62.958.769,48 ==					63.487.139,88	Cr.
			(tylko obroty do przeniesienia)		0 Cr.	
		105		500.000,00		
		130	564.346,64	307.638,15		
		131	1.978,65	12.592,18		
		190	458.292,01	172.827,24		
			3.655.000,07 ==	3.655.000,07 ==		

Sporządził:

Sprawdził:

II

Sporządzanie raportów dziennych na maszynach księgujących „Astra“

Sporządzanie raportu dziennego ręcznie lub na maszynie do pisania, sumowanie i uzgadnianie go, stwarza stosunkowo duże pole błędów i jako ostatni etap pracy w oddziałach przedłuża jej trwanie. W oddziałach zmechanizowanych raport można sporządzać na maszynach księgujących „Astra“ klasy 5 (8 rej. + 1 sald.) i klasy 6 (16 rej. + 2). (Stosuje się to również do oddziałów posiadających maszyny „Continental“, jeżeli w maszynach tych liczniki można wywoływać ręcznie w dowolnej kolejności).

Podaję opis czynności jakie należy wykonać przy obsłudze maszyny „Astra“ w trakcie zestawiania raportu.

Raport sporządzamy po zakończeniu kontowania rachunków bieżących. Należy więc sprawdzić czy w licznikach maszyny nie pozostała jakaś suma. W tym celu ustawiamy karetkę w kolumnie obrotów winien, przesuwamy ster liczników do pozycji dolnej (na „3“) i oczyszczamy liczniki oznaczone numerami 1-8. Wyciskamy klawisz licznika oznaczonego numerem 1; odejmujemy palec — klawisz jest wciśnięty. Wyciskamy teraz jednocześnie klawisz sumy (S₃) i taster wstrzymujący karetkę w miejscu; maszyna odbija zero kontrolne, przesuwa wałek o jedno miejsce. Następnie wciskamy klawisz licznika oznaczonego numerem 2 (pierwszy wyskakuje wówczas automatycznie) i postępujemy w taki sam sposób.

częściowy raport dzienny kl. 1 i 3-Wn	licznik 1 — kolumna Ma	licznik 2
„ „ „ kl. 2, 5, 6 „	„ 3 — „ „ „ 4	„ 5 — „ „ „ 6
„ „ „ kl. 4 „	„ 5 — „ „ „ 6	„ 7 — „ „ „ 8
„ „ „ kl. 7, 8, 9 „	„ 7 — „ „ „ 8	

Po sporządzeniu wszystkich raportów mamy na ośmiu licznikach sumy częściowych raportów dziennych. Przystępujemy do zestawienia ich na form. 10130. Karetkę ustawiamy w kolumnie obroty winien, ster

w rubryce obroty winien kl. 1 i 3 JPKB wyciskamy licznik 1	1
„ „ „ „ 2, 5, 6 „ „ „ 3	3
„ „ „ „ 4 „ „ „ 5	5
„ „ „ „ 7, 8, 9 „ „ „ 7	7

Podstawivszy licznik kasujemy jego sumę wyciskając klawisz S₃ i taster wstrzymujący karetkę w miejscu jednocześnie. Maszyna odbija sumę licznika pionowego, który się oczyszcza, ale jednocześnie suma zostaje wliczona w licznik saldujący, papier przesuwa się — karetką skoku nie wykonuje. Kasując w ten sposób sumy następných liczników, oczyszczamy je, ale kwoty zostają przejęte przez licznik saldujący

w rubryce obroty ma klasy 1 i 3 JPKB wyciskamy licznik 2	2
„ „ „ „ 2, 5, 6 „ „ „ 4	4
„ „ „ „ 4 „ „ „ 6	6
„ „ „ „ 7, 8, 9 „ „ „ 8	8

Sumy razem na form. 10130 muszą być równe i zgodne z sumą ogólną form. 10003. Kontrola tak sporządzonego raportu polega na sprawdzeniu czy kwoty zostały wpisane we właściwe rubryki; sumowanie nie budzi zastrzeżeń.

W podobny sposób kasujemy kolejno następne. Po oczyszczeniu liczników pionowych, kontrolujemy licznik saldujący, znajdujący się w okienku. Jeżeli mamy same zera lub same dziewiątki znaczy to, że licznik jest czysty, jeżeli nie — przesuujemy ster liczników do pozycji górnej (na 1-2) i wyrzucamy saldo jak przy kontowaniu rachunków bieżących. Liczniki mamy oczyszczone, rozpoczynamy właściwą pracę. Karetkę ustawiamy w kolumnie obrotów winien, ster liczników w pozycji dolnej (3). Zakładamy częściowy raport dzienny klasy 1 i 3 JPKB wraz z podłożonymi kalkami w taki sposób, jak kartotekę, zwracając uwagę na to, aby suma odbita przez maszynę trafiła we właściwą rubrykę. Ustawiamy papier w ten sposób, że sektory odbijające grosze (zwykle czerwone), pokrywają kolumnę groszy w raporcie. Dla obrotów winien klasy 1 i 3 wyciskamy licznik oznaczony numerem 1. Palcujemy na klawiaturze sumę obrotów danego konta bilansowego (np.: 104) i wyciskamy pierwszy i środkowy taster jednocześnie (jak przy większej ilości pozycji podczas kontowania). Maszyna odbija sumę i przesuwa papier: karetką nie powinna wykonać skoku. W ten sposób odbijamy obroty winien następných kont bilansowych; po skończeniu wyciskamy sumę do przeniesienia (Z₃). Teraz przesuujemy karetkę do kolumny obrotów ma, ustawiamy raport, wyciskamy licznik 2-gi i w ten sposób wypełniamy rubryki kwotami obrotów. W rubryce razem odbijamy sumę do przeniesienia (Z₃).

Tak samo postępujemy z następnymi częściowymi raportami z tym, że dla każdej kolumny raportu wyciskamy inny licznik, a więc:

liczników przesuujemy do pozycji środkowej („na 1-3“). Zakładamy form. 10130 z kalką ustawiając podobnie jak raport. Sporządzamy najpierw zestawienie obrotów winien:

(w okienku). Otrzymujemy na nim ogólną sumę obrotów. W rubryce „razem obroty winien“ wywołujemy sumę licznika saldującego naciskając klawisz S₁₋₂. Podobnie postępujemy zestawiając obroty ma, z tą tylko różnicą, że robimy to w kolumnie „obroty ma“ (rachunków bieżących). Liczniki wyciskamy w następującej kolejności:

Na zakończenie kilka uwag i wyjaśnień. Raport sporządzamy na podstawie uzgodnionego zestawienia obrotów (form. 10003), obroty powinny być uszeregowane w takiej kolejności jak w raporcie.

Należy pamiętać o sprawdzeniu i oczyszczeniu liczników.

Częściowe raporty sporządzamy „na 3” — ster liczników w pozycji dolnej.

Zestawienie częściowe raportów „na 1-3” — ster liczników w pozycji środkowej.

Sumy „razem obroty” w zestawieniu „na 1-2” — ster liczników w pozycji górnej.

Dwa pierwsze ustępy należy stosować jako zasadę, ustęp trzeci ma swoje uzasadnienie w tym, że po zakończeniu raportu liczniki maszyny są czyste. Odbicie sum przez zapomnienie „na 1-3” nie daje różnic w sumowaniu; po skończeniu należy maszynę oczyścić.

Baczną uwagę należy zwrócić na wciskanie właściwych liczników we właściwych kolumnach raportu; trzeba również pamiętać, że przeskok karetki zwalnia licznik — po powrocie należy wcisnąć go powtórnie. W opisie czynności była mowa, że obroty częściowych raportów dziennych po stronie debetowej sporządzamy w kolumnie „winien”, po stronie kredytowej — w kolumnie „ma”. Należy wyjaśnić, że nie jest to koniecznością, chodzi tu o zmianę koloru taśmy. Saldo kasy wpisujemy również maszynowo; należy przycisnąć tylko biały klawisz „S” (nie wlicza).

Ewentualne pomyłki prostujemy przez wystornowanie sumy mylnie odbitej i wpisanie (po wytarciu poprzedniej) względnie nadpisanie właściwej.

Ułatwieniem pracy byłoby dodanie do koszy sterowych dwu dodatkowych kolumn. Chcę jednak za-

znaczyć, że ustawić je może tylko mechanik, względnie ktoś, kto zna doskonale pracę automatów maszyn „Astra”. Sposób ustawienia podaję krótko lecz wystarczająco dla osób kompetentnych. Dodajemy dwa koniki tabulatora poza normalnym ustawieniem do kontowania. Rozstawiamy je na szerokość kolumn częściowego raportu. W kolumnie pierwszej zbiera licznik saldujący nr 1 — debet, powrót karetki po wysaldowaniu wyłączony, licznik pionowy pierwszy. W kolumnie drugiej zbiera „Duplex”, licznik saldujący wyłączony, licznik pionowy drugi. Stosuje się to do maszyn „Astra” klasy 6-ej.

Zyskujemy wówczas na czasie, po sporządzeniu jednej strony raportu nie wyjmujemy go, lecz przeskakujemy na drugą kolumnę. Pierwszy raport kl. 1 i 3 (zwykle największy) możemy sporządzać nie kolumnami lecz poziomo — Wn 104 ma 104, 110 Wn, Ma itd. — ponieważ nie musimy pamiętać o wyciskaniu liczników (podsuwa automat). Zestawienie również możemy sporządzać w kolejności poziomej tzn. stronę debetową i kredytową jednocześnie.

Podane w niniejszym artykule sposoby wykorzystania maszyn, stosujemy w naszym oddziale od dłuższego czasu. Okazały się praktyczne i proste w wykonaniu. Przyspieszają również w znacznej mierze ostatni etap pracy w oddziale, jakim jest sporządzenie zestawienia i raportu. Przy pewnej wprawie zestawienie obrotów i raport można wykonać w ciągu 15 minut. Sam raport w ciągu 8 minut. Zrozumiałe jest, że trzeba tu pewnej znajomości maszyny i trochę praktyki.

Komunikaty Głównej Komisji Projektów Usprawnienia Administracji w NBP

Tematy problemów, które mogą być przedmiotem badań i projektów racjonalizatorskich.

Poniżej podajemy aktualne tematy opracowane przez GKPUA które mogą być przedmiotem opracowań racjonalizatorskich. Jednocześnie wyjaśnia się, że niezależnie od opracowań związanych z podanymi poniżej tematami mogą być w dalszym ciągu nadsyłane projekty na dowolne tematy.

Do Głównej Komisji PUA przy Centrali NBP mogą być nadsyłane:

Projekty dotyczące kredytowania i kontroli przedsiębiorstw finansowych

1) ułatwiające opracowanie i realizację planu kredytowego i kasowego;

2) pogłębiające kontrolę wykonania planów finansowych i funduszu płac;

3) przyczyniające się do osiągnięcia jak największego przyspieszenia obiegu środków obrotowych;

4) przyczyniające się do dalszego rozwinięcia wzajemnych rozrachunków bezgotówkowych między organami gospodarczymi;

5) przyczyniające się do maksymalnego zmniejszenia w Banku przeterminowanego zadłużenia przedsiębiorstw;

6) podnoszące dyscyplinę finansową organów finansowych;

7) podające sposób obliczania wydajności pracy w pionie kredytowym;

8) usprawnienia w zakresie organizacji pracy komórek kredytowych w oddziałach;

Projekty dotyczące rachunkowości i czynności operacyjnych:

1) zwiększające bezbłądność pracy manipulacyjnej (zmniejszające ilość storn, reklamacji, mank itp.);

2) przyspieszające, ułatwiające pracę manipulacyjną i zwiększające wydajność tej pracy;

3) przyspieszające wewnętrzny cykl obrotu żądań zapłaty i innych dokumentów;

4) przyspieszające rozliczenia między oddziałami miejskimi;

5) zmniejszające ilość godzin nadliczbowych;

6) zmierzające do zapobieżenia różnym zaległościom (np. w załatwieniu reklamacji, w liczeniu gotówki i t. p.).

7) usprawniające archiwa, registratury, plany akt i inne czynności korespondencyjne;

8) zwiększające wydajność maszyn biurowych i urządzeń technicznych oraz przedłużające ich użyteczność poprzez lepszą konserwację;

9) wskazujące metody zmechanizowania dalszych czynności bankowych oraz sposoby szerszego wykorzystania maszyn biurowych jedno i dwulicznikowych;

Projekty dotyczące wszystkich działów pracy:

1) usprawniające obsługę klienteli;

2) zawierające propozycje zmian struktury organizacyjnej oddziałów pod kątem dostosowania jej do aktualnych potrzeb Banku — w szczególności uwzględniając doświadczenia Banku Państwa ZSRR.

3) usprawniające ogólną wydajność, dokładność i terminowość pracy;

4) zmniejszające wysiłek fizyczny przy różnego rodzaju pracach;

5) zmierzające do jak najszybszego i realniejszego stosowania planowania pracy oraz pogłębiające kontrolę wykonania planów pracy;

6) wykrywające rezerwy personalne;

7) zawierające propozycje odnośnie opracowywania i wydawania zarządzeń Banku;

8) ujawniające nowe źródła różnego rodzaju oszczędności rzeczowych;

9) zwiększające skuteczność szkolenia;

Ponadto podajemy tematy zgłoszone przez Departament Emisyjny, Wydział Inspekcji i Kontroli oraz Wydział Gospodarczy:

1) usprawnienie działania instytucji kas obrotowych i zapasu emisyjnego;

2) wpłaty do kas wieczorowych, w szczególności usprawnienie systemu przeliczania wpłat wieczorowych;

3) powiązanie kontrolne księgowości magazynowej, materiałowej i finansowej na odcinku gospodarki materiałami budowlanymi w NBP;

4) ustalenie sposobu prawidłowego magazynowania materiałów budowlanych w magazynach centrali i o/wojewódzkich.

5) opracowanie zasad i mechaniki dla oddolnego sporządzania przez Bank planu zaopatrzenia w maszyny, urządzenia, sprzęt i inwentarz oraz planu zaopatrzenia materiałowego;

7) zracjonalizowanie księgowości środków nietrwałych przez wyeliminowanie księgowości wartości ich na dwóch kontach, a mianowicie: na kontach klasy 8 — koszt nabycia (przejęcia) zmniejszony o zł 1 oraz ewidencyjnej wartości zł 1 — dla każdego przedmiotu na kontach klasy 7 JPKB;

8) zracjonalizowanie księgowości obrotów magazynowych przez wyeliminowanie kont „tranzytowych“.

Czynności od 5—8 stanowią utrudnienia, powodujące niedokładność planowania, brak kontroli wykonania planów, nadmierną ilość księgowości i niepotrzebnie zwiększającą książkowe obroty.

REJESTR PROJEKTÓW PRZYJĘTYCH PRZEZ GŁÓWNĄ KOMISJĘ PROJEKTÓW USPRAWNIAJĄCEGO ADMINISTRACJĘ PUBLICZNEJ PRZY PREZESIE RADY MINISTRÓW

Ob. ADAM METZGER pracownik Pierwszego Oddziału Miejskiego w Poznaniu został nagrodzony kwotą zł 300 — za projekt dotyczący ujednoczenia sposobu zaopatrywania aptek społecznych w środki płatnicze, przy równoczesnym zniesieniu prowadzenia odrębnych rachunków w bankach i G.K.S.

Projekt został zrealizowany z małymi zmianami pismem okólnym L. 57 z dnia 3 lipca 1951 r.

Zrealizowanie projektu ob. A. Metzgera w skali krajowej, przyczyniło się do uproszczenia manipulacji bankowej w zakresie obrotów pieniężnych z aptekami podległymi Centrali Aptek Społecznych, zmniejszając ilość pracy w działach rachunków bankowych przez zlikwidowanie ok. 2000 rachunków aptek.

Ob. ZBIGNIEW BECKER pracownik Oddziału Wojewódzkiego w Bydgoszczy został nagrodzony kwotą zł 250 za projekt terminarza refundacji nakładów osobowych przy inwestycjach prowadzonych systemem gospodarczym.

Projekt ob. Z. Beckera został wykorzystany przez Departament Kredytów Przemysłu przy opracowywaniu zarządzenia dla oddziałów, zawierającego wyjaśnienia i uzupełnienia przepisów Instrukcji Służbowej Dział V, w związku z postanowieniem zarządzenia Nr 13 Prezesa Banku z dn. 10 maja 1951 r.

Przy opracowywaniu zarządzenia wyjaśniającego uwzględniono zasadnicze postulaty zawarte w projekcie ob. Z. Beckera.

Ob. TADEUSZ LINKE pracownik Wydziału Organizacyjnego otrzymał nagrodę książkową w postaci albumu pt. „Sześćioletni Plan Odbudowy Warszawy“ za projekt dotyczący wydania wykazu aktualnych zarządzeń N.B.P.

W celu ułatwienia uzupełnienia i zaktualizowania zbiorów urzędowych oraz przydzielonych pracownikom zarządzeń ob. T. Linke zaproponował opracowanie i wydanie specjalnego wykazu aktualnych instrukcji służbowych, przepisów, okólników, zarządzeń prezesa, listów okrężnych oraz pism okólnych według stanu na określony dzień. Ob. T. Linke podał również szczegółowe wskazówki dotyczące sposobu opracowania i wydania omawianego wykazu.

Projekt powyższy zrealizował Wydział Techniki Bankowej, przesyłając wszystkim jednostkom organizacyjnym Banku wykaz aktualnych zarządzeń N.B.P. przy piśmie okólnym L. 126 Dz. I/A z dnia 2 listopada 1951 r.

Ob. PACHOLEC HENRYKA pracowniczka oddziału w Sosnowcu otrzymała nagrodę książkową w postaci albumu pt. „Sześćioletni Plan Odbudowy Warszawy“ za projekt dotyczący stempla nagłówkowego zawierającego numer oddziału.

Zgodnie z przepisami, prawie wszystkie dokumenty przesyłane do innego oddziału albo do centrali Banku powinny być zaopatrzone z lewej strony u góry odciskiem stempla zawierającego nazwę oddziału, zaś z prawej strony u góry odciskiem stempla zawierającego numer oddziału.

Ob. H. Pacholec zauważyła, że niekiedy oddziały zapominają umieścić stempel z numerem oddziału, przez co powstają straty czasu, potrzebnego na wyszukanie odnośnego numeru w spisie oddziałów, co ma miejsce szczególnie przy segregacji dokumentów.

W celu usunięcia tych trudności, a także dla usprawnienia pracy związanej ze stemplowaniem dokumentów ob. H. Pacholec zaproponowała połączenie obu stempli i używanie jednego stempla, który by zawierał nazwę i numer oddziału.

Wydział Techniki Bankowej opiniując projekt, stwierdził, że jest on słuszny i zostanie zrealizowany po wprowadzeniu odpowiednich zmian w układzie formularzy.

Ob. WIĄCKOWSKI MIECZYŚLAW pracownik Oddziału Wojewódzkiego w Kielcach otrzymał nagrodę książkową w postaci albumu p. t. „Sześćioletni Plan Odbudowy Warszawy“ za projekt w sprawie jasnego i zrozumiałego redagowania zarządzeń a w szczególności ograniczenia używania wyrazów obcych.

Centralna Komisja Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów realizując projekt ob. M. Wiąckowskiego podała jego treść do wiadomości II zespołu Biur P.R.M. i Biura Prezydyjnego P.R.M. z prośbą, aby w miarę możliwości uwzględniono uwagi projektodawcy.

Ob. Mieczysław Wiąckowski otrzymał również podziękowanie Centralnej Komisji Usprawnienia Administracji Publicznej, przy Prezesie Rady Ministrów za projekt w sprawie skasowania pieczętek nagłówkowych oraz za projekt dotyczący umieszczania na wydawanych zarządzeniach Banku — oznaczeń ułatwiających podział i wyszukiwanie odnośnego zarządzenia.

REJESTR PROJEKTÓW
NIE PRZYJĘTYCH PRZEZ GŁÓWNĄ KOMISJĘ
PROJEKTÓW USPRAWNIEŃ ADMINISTRACJI
W PAŹDZIERNIKU I LISTOPADZIE 1951 R.

Nr projektu	Projekt dotyczył	Projektodawca	Przyczyny nieprzyjęcia projektu	Data decyzji Gł. Kom.
52	Stosowania biletów kredytowych w podróżach służbowych.	M. O.	Obrót bezgotówkowy zostałby rozszerzony, jednak PKP kredytuując przejazdy instytucjom państwowym musiałyby powiększyć obsadę kas dla wykonania czynności kasowo-zarachowawczych. Ponadto konieczność rozliczania się z poważną ilością instytucji spowodowałyby zwiększenie prac rozliczeniowych w biurach finansowych dyrekcji okręgowych kolei państwowych.	2.10.
422	Zmiany sposobu obciążania rachunków należnością za wydane druki ścisłego zarachowania.	J.D. A.G.	Podano w Wiadomościach N.B.P. Nr 11/51 str. 813.	2.10.
446	Wprowadzenia jednolitego formularza ewidencji rozdziału limitów kredytowych.	F.Ch.	Projekt może mieć jedynie zastosowanie lokalne. Formularz przydatny w każdym przypadku t. zn. dla każdej branży i dla każdego oddziału wojewódzkiego nie byłby należycie wykorzystany.	2.10.
471	Zniesienia primanoty depozytowej (Form. 9402).	S. S.	Projekt słuszny lecz spóźniony.	2.10.
126	Zmiany sposobu opracowywania sprawozdań ekonomicznych.	M. B.	Projekt nie rozwiązuje poruszonego zagadnienia ani od strony formalnej, ani w sensie merytorycznym.	9.10.
463	Wprowadzenia specjalnego formularza dla ewidencji obrotów i sald poszczególnych kont bilansowych.	S. C.	Prowadzenie dotychczasowym sposobem takiej ewidencji na formularzu 10003 lub w formie drabinkowej w oddzielnym zeszycie (Zb.X/A) jest zupełnie wystarczające.	9.10.

468	Uzupełnienia przepisów IS Dz. V — Kontrola Funduszu Płac.	J. G.	Stwierdzenie wyższej wypłaty w danej kategorii płac niż planowana średnia — przy wykorzystywaniu planowanych etatów — powinno każdorazowo spowodować żądanie wyjaśnień od przedsiębiorstwa. Wyjaśnienia przedsiębiorstwa nie mogą być jednak podstawą do zaniechania stosowania sankcji. Również propozycja sankcjonowania przez Bank w ramach własnych kompetencji — przekroczeń spowodowanych np. częściowym zatrudnieniem dwóch lub więcej pracowników jest sprzeczna z Uchwałą Rady Ministrów z dnia 21.6.1949 r. o bankowej kontroli funduszu płac oraz przeczy jednemu z założeń kontroli tj. zapobieganiu płynności kadr pracowniczych.	9.10.
470	Wprowadzenia specjalnego formularza „raport kasowy dla ułatwienia uzgodnienia kas.	E. G.	Przepisy IS Dz. IV/G i Zb. X/A dostatecznie regulują sprawę uzgodnienia kas.	9.10.
473	Zastosowania spisowo-graficznych harmonogramów pracy połączonych z indywidualnymi kartami pracy.	Z. O.	Projekt w zasadzie nie wnosi nic nowego. Stosowane w oddziałach harmonogramy koordynują pracę zespołu i zespołów, są instrukcją dla zespołu, mają więc zastosowanie w pracy kolektywnej. Karty pracy zawierają wytyczne dla poszczególnych pracowników. Doświadczenie wykazało, że łączenie indywidualnych kart pracy z harmonogramem, wprowadza przerosty organizacyjne.	9.10.
139	Sprawdzania przez sortownię paczek 10, 5 i 2 zł zwróconych z kasy.	M. K.	W porównaniu z obecnie istniejącym stanem wprowadzenie w życie projektu nie usprawniłoby pracy, a przeciwnie skomplikowałoby ją.	16.10.
247	Zastosowania szablonu do liniowania i rubrykowania.	S. K.	Według opinii Centralnej Komisji Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów projekt nie jest pomysłem nowym.	16.10.
414	Zastosowania wykazu uchybień pracowników działu O. B. P.	M. R.	Wykaz uchybień w proponowanej formie nie nadaje się do zastosowania. Codzienna wnikliwa analiza wykazów czynności ujawni pracowników o niskiej wydajności.	16.10.
457	Harmonogramów prac wydziału kredytowego oddziału wojewódzkiego.	H. S.	Projekt w zasadzie nie wnosi nic nowego. Harmonogram, jako metoda planowania pracy, jest w Banku znany i stosowany. Zbyt sztywne precyzowanie zadań poszczególnych pracowników w harmonogramach powoduje przerosty organizacyjne, formalizm i biurokrację. Doraźne stosowanie indywidualnych harmonogramów przy niektórych pracach terminowych może być racjonalne, jeżeli ustalone terminy dla poszczególnych pracowników są dostatecznie mobilizujące.	16.10.
479	Księgowania w dziale obsługi budżetu państwa.	W. P.	Możliwość każdorazowego porównania stanu wydatków z limitem kredytu wpisanego w górnej części karty szczegółowej zapewnia wystarczająco kontrolę, do jakiej oddział jest zobowiązany.	16.10.
489	Przyspieszonej sprawozdawczości dziennej.	A. K.	Projekt może mieć jedynie zastosowanie lokalne. Komisja zaproponowała projektodawcy opracowanie na ten temat artykułu do „Wiadomości NBP”.	16.10.
421	Zmiany formularza wz. nr 4 „zapotrzebowanie środków płatniczych”.	J.M.	Proponowany formularz nie pozwala na uchwycenie wysokości przekroczenia (tak bezwzględnego jak i względnego) planu funduszu płac.	23.10.

432	Przyspieszenia rozliczeń fakturowych, przelewów i wpływu utargów.	K.T.	Prowadzenie przez każdy oddział NBP w danym miesiącu rachunku dla każdego miejscowego oddziału innego banku niezależnie od rachunku głównego spowodowałoby poważne zwiększenie pracy banków w związku z koniecznością obsługi szeregu dodatkowych rachunków. Przyspieszenie rozliczeń w obrębie tego samego miasta nastąpiło na innej płaszczyźnie (ZP 48/51) tj. tylko przez przyspieszenie obiegu dokumentów między placówkami bankowymi bez potrzeby naruszania obowiązującej zasady posiadania rachunków w jednym banku (oddziale).	23.10.
443	Częściowej zmiany sposobu dystrybucji znaków wartościowych dla poszczególnych urzędów pocztowych jako punktów detalicznej sprzedaży.	S. K.	Projekt jest wzorowany na systemie zarzuconym, w którym przy centralnym rozliczaniu się wysokość uzyskanych ze sprzedaży znaków w poszczególnych powiatach była trudna do ustalenia. Przy obecnie praktykowanym sposobie rozliczeń (oddolnym) wpływy za sprzedane znaki zapisywane są na dochód budżetu państwa o 15 dni wcześniej.	23.10.
464	Zmiany systemu ewidencji zaliczek.	S. C.	Dokonywanie zapisów w księgach lub kartotekach z kopii F-10111 nic usprawni pracy i nie ułatwi kontroli.	23.10.
452	Uproszczenia ewidencji należności fakturowych.	J. K.	Projekt nieaktualny w związku z przewidywanymi zmianami przepisów.	23.10.
466	Zastosowania nowej metody pracy w dziale rozliczeń fakturowych — komórka wykupu.	H. G.	Projekt wartościowy — jednak nie nadaje się do realizacji ze względu na przewidywane zmiany przepisów.	23.10.
467	Karty kontowej dla rachunków pozabudżetowych środków specjalnych.	S. T.	Projekt nieaktualny i oparty na błędnych założeniach.	23.10.
474	Karty kontowej i wyciągu z rachunku.	L. W.	Wzór niepraktyczny — stwarza dodatkowe pole błędów.	23.10.
491	Oznaczania wykupu faktur tylko datą z pominięciem symbolu „W“.	J. M.	Datowniki według projektu ob. Pałosza pozwalają na jednoczesne odbicie daty i litery „W“.	23.10.
407	Wznowienia wydawania listów informacyjnych.	K. T.	Wszelkie przepisy regulujące działalność oddziałów wydawane są obecnie w formie zarządzeń prezesa, pism okólnych i zarządzeń dla oddziałów wojewódzkich. Zamieszczanie w listach informacyjnych wyciągów z pism departamentów połączone jest ze znacznymi trudnościami (papier, przeciążenie powielaczy, szybkie zebranie i opracowanie materiału) i dlatego w dalszym ciągu będą informacje te zamieszczane na łamach „Wiadomości NBP“.	30.10.
484	Obliczania premii zmiennej pracowników administracyjnych.	B. S.	Projekt spóźniony. Komisja przyjęła wcześniej nadesłany projekt, opracowany bardziej szczegółowo.	30.10.
494	Telegraficznego przesyłania wykazów zadłużenia i rozliczeń do centrali i oddziałów wojewódzkich.	A. S.	Opracowany system cyfrowy jest dość skomplikowany i wprowadzenie go ze względu na trudności w odcyfrowaniu spowodowałoby dużą ilość błędów. Nie wszystkie oddziały wojewódzkie posiadają własne dalekopisy. Przesyłanie wykazów przez oddziały drogą telegraficzną lub telefoniczną spowodowałoby znaczne zwiększenie kosztów z tytułu opłat pocztowych.	30.10.

499	Dziurkowania zarządzeń wydawanych przez centralę.	J. K.	Zasadniczym powodem przejścia z drukowania zarządzeń na powielanie było skrócenie cyklu ich wydawania. Dziurkowanie nakładu liczącego kilka tysięcy egzemplarzy wpłynęłoby w znacznym stopniu na opóźnienie wydawania zarządzeń.	30.10.
501	Bieżącego obliczania liczb procentowych.	J. S.	Uzasadnienie podano w nr 12/51 „Wiadomości NBP“.	30.10.
462	Stałego pouczenia społeczeństwa o obowiązku szanowania pieniądza i zmian w IS Dz IV/G. § 27.	Z. K.	Projekt spóźniony. Odpowiednie zarządzenie zostało już opracowane.	6.11.
505	Zniesienia kolumn 4, 5, 8 i 9 w sprawozdaniu z wykonania planu funduszu płac (wzór nr 3b IS Dz. V).	K. K.	Brak danych, podawanych w tych kolumnach uniemożliwiłoby jakąkolwiek kontrolę i ograniczyłby czynności Banku do przyjęcia wyliczonego przez przedsiębiorstwo odchylenia.	6.11.
507	Zmniejszenia formularzy nr 3431 i 3432.	Z. D.	Projekt spóźniony.	6.11.
509	Wprowadzenia w dziale rozliczeń fakturowych datownika z symbolami.	R. Ł.	Projekt spóźniony.	6.11.
442	Wprowadzenia dodatkowych rubryk we wniosku kasowym wzór 1A (f. 4680) i 1D (f. 4683).	S. S.	Realizacja projektu spowodowałaby zwiększenie formularza o blisko 100%. Ilość uczestników składających większą ilość zawiadomień jest minimalna.	13.11.
514	Wzoru sprawozdania z lustracji komórki OBP.	N. N.	Projekt ujęty jest ogólnikowo. Wymienia tylko niektóre zagadnienia z zakresu kontroli finansowej państwowych ośrodków maszynowych, a pomija te, na które lustrujący i instruujący powinien przede wszystkim zwrócić uwagę.	13.11.
520	Powtórne wykorzystywanie kopert.	R. K.	Sprawa powtórne wykorzystywania kopert jest już uregulowana w skali ogólnokrajowej pismem okólnym Prezydium Rady Ministrów z dnia 29.8.1951 r., a na terenie Banku Okólnikiem Nr 141/50.	13.11.
455	Księgowania przelewów na koncie 19.	K. M.	Konto nr 19 zostało zniesione z dniem 7 listopada ub. r.	16.11.
502	Ewidencji uzgodnionych sprawozdań jednostek budżetowych.	K. P.	Projekt nie może być generalnie zastosowany ponieważ w zależności od lokalnych potrzeb mogą być różne formy rejestrowania daty uzgodnienia sprawozdań jednostek budżetów.	16.11.
508	Nowych wzorów karty głównej, szczegółowej i wyciągów w dziale OBP dostosowanych do księgowości przebitkowej.	S. T.	Projekt spóźniony.	16.11.
511	Szkolenia zaocznego.	K. R.	Projekt nie posiada cech racjonalizatorskich. Komisja zaproponowała autorowi napisanie na ten temat artykułu do „Wiadomości NBP“.	16.11.
522	Podawania terminu przechowywania — obok numeru formularza.	S. S.	W najbliższym czasie ukaże się odpowiednie zarządzenie dotyczące terminów przechowywania akt. Również wkrótce spodziewane jest wydanie nowego spisu formularzy, który zawierać będzie rubryki z terminami przechowywania akt.	16.11.

524	Wprowadzenia dodatkowej rubryki w księdze zapasu gotówki F-4855.	B. P.	Specjalna rubryka na „nieliczone“ nie jest potrzebna, gdyż oddziałowi nie wolno dopuścić do zaległości nieliczonych biletów bankowych.	16.11.
525	Zmiany formularza F-4868.	B. P.	Dla przerzutu z zapasu emisyjnego do kasy obrotowej może z powodzeniem służyć jako załącznik do księgowania — obecnie używany formularz nr 4867. W razie zapotrzebowania przez kasę równocześnie biletów i bilonu, co często bywa, musi być formularz dwukrotnie wypełniany, aby zmniejszyć możliwość pomyłek.	
526	Zmiany formularza nr 4867.	B. P.	Obecnie istniejący formularz 4867 jest dobry, jedynie zamiast słowa „Skarbca“ w tytule należy wpisać: „Kasy obrotowej“ lub „Zapasu emisyjnego“ albo „Sortowni“ — zależnie od zastosowania.	16.11.
531	Ewidencji awizów.	E. D.	Zastosowanie projektu zamiast usprawnić utrudniałoby pracę w oddziałach.	16.11.

Kazimierz Bursztyński

O ROLI I ZNACZENIU NARAD PRACY

Institucja narad pracy znana jest od dawna w Narodowym Banku Polskim. Doszło do tego, że możemy już dzisiaj mówić o tradycji narad pracy, o tradycji, która niestety nie jest wszędzie dostatecznie ugruntowana.

Tematem niniejszego artykułu będzie wyjaśnienie roli i znaczenia narad pracy w oddziałach NBP. Zasadniczym motywem, który skłonił mnie do napisania tego artykułu było przeświadczenie, że celowość organizowania narad pracy i korzyści z nich wypływające nie są dostatecznie rozumiane przez ogół pracowników NBP, a nawet nierzadko aktywistów związkowych, którzy powinni być najbardziej zainteresowani tym zagadnieniem. Przeświadczenia tego nabrałem z czasie uczestnictwa w naradach pracy organizowanych w oddziałach NBP w województwie łódzkim. Nie wiem jak sprawy te wyglądają w innych okręgach i dlatego artykuł mój traktuję jako dyskusyjny. Sądzę, że byłoby celowe i korzystne, gdyby w ślad za moim artykułem koledzy z innych okręgów zechcieli podzielić się swoimi wrażeniami z tego odcinka pracy, odcinka, który jest dzisiaj jeszcze traktowany „po macoszemu“.

Narady pracy jak to już wyżej wspomniałem mają w naszym życiu swoją tradycję. Początkowo były to narady, których głównym tematem było omawianie zagadnień związanych z czysto fachową stroną naszej pracy. Dysku-

towano na nich o sposobach załatwiania pewnych czynności bankowych, interpretowano zarządzenia władz zwierzchnich, ale nie było w nich tych elementów, które dzisiaj przeważają względnie przeważać powinny w tematyce narad pracy. Taki charakter pierwszych narad pracy był logiczną konsekwencją ówczesnych potrzeb. Rozbudowująca się sieć oddziałów NBP i idący z tym w parze wzrost kadr, przy równoczesnym gwałtownym wzroście zadań, jakie Państwo Ludowe postawiło przed aparatem bankowym, wszystko to narzucało taki charakter narad pracy. W tym czasie, kiedy tempo rozbudowy życia gospodarczego kraju, będące wynikiem realizacji planu odbudowy i pierwszych dni realizacji Planu Budowy Podstaw Socjalizmu wzrastało z niespotykanym dotąd w historii naszej rozmachem, aparat bankowy, którego zadaniem było kontrolować prawidłowość przebiegu procesów gospodarczych znajdował się w stadium organizacji. Rzecz jasna, że w tych warunkach naczelnym zadaniem aparatu bankowego było postawienie pracy na odpowiednim poziomie przygotowania fachowego i okrzepnięcia organizacyjnego. Stan ten trwał mniej więcej do 1950 r. W tym właśnie roku, mimo, że NBP w dalszym ciągu poważnie rozbudowywał sieć swoich oddziałów zaistniały już warunki, które pozwalały na rozpoczęcie akcji zmierzającej do ściślejszego

związania pracownika z jego warsztatem pracy, związania, które nie ograniczałyby się do pojęcia wynikającego z ustawowego stosunku umowy o pracę. Chodziło o rzecz bardziej istotną, a mianowicie o wciągnięcie pracownika w orbitę życia Banku, którego powinien być świadomym współgospodarzem.

Nasz stosunek do pracy obciążają niejednokrotnie jeszcze złe tradycje dni przedwzrzesniowych, dni, których znamieniem był między innymi całkowity brak zainteresowania sprawami instytucji, w której dane nam było pracować. Taki stosunek do pracy jest nie do pomyślenia w naszej nowej rzeczywistości, w której staliśmy się współgospodarzami naszego kraju. Z tego prostego już dzisiaj faktu wypływa konieczność ściślejszego związania się z zagadnieniami naszego odcinka pracy. Oczywiście związanie takie jest niemożliwe, a przy pozornej realizacji, bezwartościowe, jeżeli nie będzie ono związaniem świadomym, to znaczy wpływającym z wewnętrznego przekonania o konieczności takiego związania.

Doceniając konieczność i celowość ściślejszego związania pracownika ze sprawami jego warsztatu pracy III Plenum Związku Zawodowego Pracowników Finansowych uchwaliło instrukcję dla aktywu związkowego obsługującego narady pracy. Instrukcja ta ujęła w sposób ramowy sprawy związane z organizacją narad pracy i tematykę narad pracy.

Od chwili ogłoszenia tekstu instrukcji minął rok i nadszedł czas, by zastanowić się nad tym, jakie są efekty narad pracy organizowanych w oparciu o tę instrukcję.

W ciągu minionego okresu sprawa narad pracy postawiona była źle. Nie należy ukrywać tego faktu, ale wydobyć go na światło dzienne i wyciągnąć z tego właściwe wnioski na przyszłość, bo sprawa jest poważna i od odpowiedniego jej postawienia zależeć będzie wiele. Podkreślam, że doświadczenia moje dotyczą oddziałów NBP w województwie łódzkim. Jakież są te doświadczenia? Na 19 czynnych w ostatnich 10 miesiącach oddziałów zaledwie dwa lub trzy oddziały organizowały u siebie stałe narady pracy. Pozostałe oddziały były bierne, znajdując zawsze powody, które w ich przekonaniu uzasadniały dostatecznie taką bierność. Rzecz jasna, że nie było nigdzie obiektywnych trudności, a sedno rzeczy tkwiło w braku zrozumienia zagadnienia. Nie były to oczywiście

jakieś objawy złej woli oddziałów, ale jak to wynika z moich obserwacji nie doceniano znaczenia i korzyści płynących z narad pracy, a wynikiem takiego stanowiska było wyjątkowe wręcz niedołęstwo w organizacji tych narad. Zarzuty, które teraz rzucam, nie są skierowane jedynie pod adresem kierownictwa oddziałów NBP, lecz również pod adresem zespołów aktywistów związkowych i rad miejscowych w oddziałach NBP województwa łódzkiego.

Dział organizacyjny Oddziału Wojewódzkiego w Łodzi obserwował działalność oddziałów terenowych na tym odcinku pracy od szeregu miesięcy. Stwierdziliśmy, że praca jest niewłaściwa i zaczęliśmy badać przyczyny tego stanu rzeczy, by móc postawić właściwą diagnozę. Przeprowadziliśmy rozmowy z Zarządem Okręgu Związku Zawodowego Pracowników Finansowych, z pracownikami poszczególnych zespołów i kierownictwem oddziałów i doszliśmy do wniosku, że sprawę należy zbadać na miejscu. Stworzono stały zespół, którego zadaniem było uczestniczenie we wszystkich naradach pracy w oddziałach NBP w województwie łódzkim. W skład tej ekipy weszli: dyrekcja oddziału wojewódzkiego, pracownicy działu organizacyjnego, przedstawiciele Zarządu Okręgu ZZPF i kilku najlepszych fachowców z pionów—operacyjnego i kredytowego. Następnie uzgodniono terminarz narad pracy z wszystkimi oddziałami na okres do końca bieżącego roku. Na przestrzeni ostatnich dwu miesięcy zespół ten podzielony na dwu-trzyosobowe ekipy obsadzał narady pracy we wszystkich oddziałach NBP. Po powrocie składano krótkie sprawozdania, dzielono się wrażeniami. Akcja ta dała niewątpliwie pozytywne wyniki. Pozwoliła nam ona na postawienie diagnozy na istniejące niedomagania, a uzyskane informacje stanowią doskonały materiał dla planowanych prac. Okazało się, że nasze przypuszczenia były słuszne i że istotną przyczyną niskiego poziomu narad pracy jest niedostatecznie zrozumiana korzyść tej instytucji dla podniesienia stylu pracy i dla samych pracowników. Konieczne jest zatem wyjaśnienie tych wszystkich korzyści, które wpływają z narad pracy, a które podzielić można na dwa zasadnicze typy: 1) organizacyjny, 2) społeczno-wychowawczy.

Zanim jednak przystąpię do omówienia korzyści wynikających z właściwego prowadze-

nia narad pracy chciałbym pokrótce omówić najważniejsze błędy w ich organizacji, z jakimi zetknęliśmy się w terenie.

Do najbardziej typowego błędu zaliczyć należy brak odpowiedniego przygotowania narady pracy. Porządek dzienny narad ustalany bywa bez głębszego zastanawiania się, powierzchownie, nie licząc się z aktualnymi potrzebami i brakami w pracy oddziału. Zdarza się, że kierownictwa oddziałów nie uważają za stosowne zainteresować pracowników wynikami wydajności i jakości pracy oddziału. Spotykaliśmy się z wypadkami, że pracownicy poszczególnych działów nie znali zupełnie wydajności i jakości pracy swego działu, żyli w jakimś niezrozumiałym oderwaniu od tego, co się działo wokół nich. Porządek dzienny narad pracy bywa niejednokrotnie podawany do wiadomości pracowników dopiero na naradzie pracy, co jest zupełnie niewłaściwą praktyką, gdyż uniemożliwia przygotowanie się załogi do dyskusji. Moment ten jest tym ważniejszy, że wyrobienie społeczne szerokich rzesz pracowników nie jest jeszcze dostatecznie wysokie i w wielu wypadkach należałoby dyskusję przygotować. Nie myślę tu, rzecz jasna, o jakimś podstawianiu dyskutantów — stanowiłoby to wypaczenie zasady swobodnego wypowiedzania się — ale o przygotowaniu dyskusji według przyjętych na całym świecie form. Przygotowanie takie polega na podaniu do wiadomości pracowników zasadniczych tez, które będą przedmiotem referatu czy sprawozdania, co umożliwi im przygotowanie ewentualnych wypowiedzi. System ten uważać należy w niektórych wypadkach za bardzo pożądany, gdyż pozwala on na przełamanie psychicznych oporów, które niejednokrotnie uniemożliwiają pracownikowi swobodne wysłowienie się. Zagadnienie to postaram się omówić szerzej w dalszej części niniejszego artykułu. Dalszym błędem jest niestosowny wybór godziny rozpoczęcia narady. Rozpoczynanie narady bezpośrednio po pracy powoduje, że pracownicy starają się skrócić jak najbardziej czas jej trwania. Jest to zupełnie zrozumiałe i nie można się dziwić, że o takiej porze organizowane narady z reguły kończą się fiaskiem. Zupełnie inny przebieg mają narady organizowane w porze popołudniowej, kiedy pracownik jest już nieco wypoczęty i nie jest zainteresowany szybkim zakończeniem narady. Argumenty, że pracownicy są przeciążeni w go-

dzinach popołudniowych innymi pracami społecznymi względnie muszą załatwić sprawy prywatne, są o tyle nieistotne, że narady pracy odbywają się raz w miesiącu, a sprawy na nich poruszane dotyczą lub też dotyczyć powinny najbardziej żywotnych interesów pracowników.

Z kolei zastanówmy się nad korzyściami, jakie przynoszą nam narady pracy. Wspomniana wyżej instrukcja dla aktywu związkowego obsługującego narady pracy wskazuje, że przedmiotem tych narad powinno być:

omówienie przedstawionych przez administrację planów pracy na najbliższy okres i wykonanie planów pracy za okres ubiegły;

omawianie zagadnień związanych z wykonywaniem zadań danej jednostki organizacyjnej oraz metod zmierzających do usprawnienia techniki i organizacji pracy;

ujawnianie braków i błędów w organizacji i technice pracy, przejawów biurokratyzmu, źródeł marnotrawstwa oraz zgłaszanie projektów i wniosków zmierzających do lepszego wykorzystania czasu pracy i kwalifikacji pracowników;

wymiana doświadczeń i sposobu ulepszenia pracy zawodowej;

analiza dotychczasowego przebiegu i wyników współzawodnictwa;

popularyzacja metod pracy, wzorowych osiągnięć zespołów lub jednostek w zakresie zwiększenia wydajności pracy;

podejmowanie zobowiązań w ramach współzawodnictwa pracy i kontrola ich wykonania;

omawianie działalności komisji usprawnień administracji i rozwoju ruchu racjonalizatorskiego wśród zespołów pracowniczych;

omawianie wypadków naruszenia ustawy i zarządzeń wykonawczych o socjalistycznej dyscyplinie pracy oraz przyjmowanie uchwał o usprawnieniu kontroli i podniesieniu dyscypliny pracy.

Uważny czytelnik stwierdzi, że ten szeroki wachlarz zagadnień, które powinny być tematem narad pracy, obejmuje swoim zakresem wszystkie najbardziej istotne sprawy związane z naszą pracą zawodową. Dla uzmysłowienia sobie korzyści, jakie mogą nam dać narady pracy, jest rzeczą niezbędną bliższe omówienie przytoczonych tematów mimo ich jasnego zdawałoby się sformułowania, gdyż doświadczenie wykazało, że są one albo zbyt powierzchownie rozumiane, lub też źle interpretowane.

Żyjemy w dobie planowej działalności. Planowość jest zasadniczą cechą dnia dzisiejszego i trudno nam sobie wyobrazić życie bez planowania. Planowanie na każdym odcinku pracy, a nierzadko i w życiu prywatnym, jest nakazem chwili. Planowanie określa nam nie tylko ostateczne cele naszych zamierzeń, ale ustala poszczególne stadia realizacji tych zadań, czas i przebieg ich wykonania. W pracy bankowej możemy planować nie tylko zadania mające charakter długofalowy, ale również codzienne czynności. Harmonogramy pracy w dziale rachunków bankowych nie są niczym innym jak planowaniem zadania, które mamy wykonać w ciągu jednego dnia. Planowanie kasowe może ustalić plany pracy dzienne, miesięczne i kwartalne, dział finansowania i kontroli przedsiębiorstw plany dzienne, miesięczne i kwartalne. Omówienie tych planów, ich powiązanie ze sobą, kontrola ich wykonania i wymiana poglądów na temat ich ewentualnej korekty, oto co powinno być przedmiotem narad pracy. Najbardziej istotnym momentem jest rzecz jasna kontrola wykonania planów pracy, gdyż to jedynie warunkuje właściwe wykonanie zadań.

Przy sposobności omawiania zagadnień związanych z wykonawstwem planów pracy wystąpi jako logiczne następstwo ujawnienie błędów i braków w organizacji i technice pracy. Spotkałem się z tym na kilku narađach pracy, że poruszone zagadnienie np. wadliwego obiegu dokumentów w dziale rachunków bankowych, czy też istniejącego tu i ówdzie antagonizmu między „kredytowcami i żyrowcami“ wywoływało gorącą dyskusję, która w efekcie dawała administracji ciekawy materiał do rozpracowania i wpływała w sposób zasadniczy na usprawnienie techniki pracy.

Walka z przejawami biurokratyzmu jest niestety rzadko poruszana na narađach pracy, gdy tymczasem spotkać się z tą ujemną cechą można bardzo często. Biurokratyzmem w pracy bankowej określić należy nie tylko odsyłanie klienta „od okienka do okienka“, ale i formalistyczny, urzędowy stosunek kolegi do kolegi, co zwłaszcza w stosunkach między delegatami oddziału wojewódzkiego i pracownikami oddziałów terenowych ma niejednokrotnie miejsce. Stosunek taki przynosi kolosalne straty, tym gorsze, że nie dające się wyrazić arytmetycznie.

Dygnitarские podejście kolegi z jednostki nadrzędnej do kolegi z jednostki hierarchicznie niższej jest częstym objawem. Ujawnianie takich faktów, oparte rzecz jasna na obiektywnych przesłankach, pozwala na wyeliminowanie poszczególnych jednostek z ekip lustracyjnych czy też instruktażowych, a tym samym łączy się bezpośrednio z właściwie, operatywnie pojętym zadaniem lustracyjnym lub instruktażowym.

Narady pracy mogą i powinny wysuwać ludzi, których kwalifikacje względnie przydatność dla banku nie są czy też nie chcą być kierownictwu oddziałów znane. Zachowując zasadę jednoosobowego kierownictwa nie należy zapominać o tym, że każdemu z nas przysługuje prawo wystąpienia w obronie słusznych interesów banku i zdrowia moralnego w naszym życiu bankowym.

Sprawy związane z ruchem współzawodnictwa powinny być również tematem narađ pracy tym bardziej, że są one niestety zbyt powierzchownie traktowane. Zespoły poszczególnych oddziałów hołdują zdaje się jeszcze wstecznym pojęciom, że współzawodnictwo ma sens tylko w przemyśle, w pracy wytwórczej, gdzie wyniki dadzą się ująć w pewne określone wartości. Ludzie, którzy tak rozumują, a których obdarzono zaszczytem organizowania ruchu współzawodnictwa, chwytają w okresach kwartalnych jako ostatnią deskę ratunku okólnik nr 97/50 i do umów o współzawodnictwo przepisują bezkrytycznie t. zw. ramowe warunki zawarte w ogólnych zasadach socjalistycznego współzawodnictwa pracy w NBP. Jeden z oddziałów w nadesłanej do oddziału wojewódzkiego umowie o współzawodnictwo podpisanej przez wszystkich pracowników podał dosłownie wszystkie warunki. Oczywiście, że nie jest to poważny stosunek do ruchu współzawodnictwa, zwłaszcza jeśli się zważy, że oddział ten wykazuje się średnią wydajnością i jakością pracy, a narady pracy jak to wynika z protokółów są od dłuższego czasu jedynie monologiem kierownika. Podpisanie umowy o współzawodnictwo powinno być aktem świadomym a nie spełnieniem dokuczliwego obowiązku, powinno być wyrazem troski zespołu o wykonanie zadań planu sześcioletniego a nie mechanicznie wykonywaną czynnością biurową. Rozbudzenie w zespole tej świadomości i tej troski poprzez narady pracy powinno być przedmiotem szczegól-

nej uwagi kierownictwa i aktywistów związkowych. Rozbudzenia tej troski nie dokonamy przez pompatyczne deklaracje, lecz przez proste bezpośrednio zainteresowanie pracownika sprawami jego pracy.

Dalszym tematem narad pracy powinno być zagadnienie, które przez Rząd Polski Ludowej otaczane jest specjalną opieką. Myślę o racjonalizatorstwie. Istnieją wśród naszych kolegów fałszywe pojęcia o racjonalizatorstwie. Uważa się mianowicie niesłusznie, że racjonalizatorstwo jest równoznaczne z wynalazczością. Jest to pogląd zupełnie błędny, gdyż racjonalizatorstwo oznacza usprawnienie a nie wynalazczość. Opinia taka sprawia, że ruch ten na odcinku naszego województwa trudno nazwać ruchem ale raczej odruchem. Właściwy obraz sytuacji na tym odcinku znajdujemy w komunikacie Głównej Komisji Projektów Usprawnienia Administracji NBP ogłoszonym w nr 11 „Wiadomości NBP“, z którego wynika, że województwo łódzkie zgłosiło za pierwszy i drugi kwartał bieżącego roku dwanaście pomysłów, z których nagrodzono jeden, podczas gdy np. województwo bydgoskie zgłosiło 69 pomysłów, z których wyróżniono 14. Stwierdzono ponad wszelką wątpliwość, że nasi kole-dzy z oddziałów terenowych nie zgłaszają swoich pomysłów racjonalizatorskich przez nieświadomość ich wartości dla całego aparatu bankowego, nieświadomość, która bardzo często jest wynikiem niewiary we własne siły. Propaganda racjonalizatorstwa w oddziałach była postawiona źle i nic dziwnego, że nie możemy poszczycić się rezultatami. Lokalne komisje usprawnień administracji istnieją w większości wypadków tylko na papierze, nie przejawiając żadnej działalności. Ostre napiętnowanie takiego stanowiska, bieżąca kontrola działalności i stała, codzienna propaganda racjonalizatorstwa o to tematy, które powinny znaleźć się na porządku obrad każdej narady pracy.

Wszystkie te zagadnienia, które dotychczas poruszyłem w wypadku omówienia ich na naradach pracy stają się niezwykle cennym materiałem dla administracji oddziałów a dokładnie zaprotokółowane również dla oddziału wojewódzkiego. Materiał ten stanowi wartościowe źródło dla wielu pociągnięć organizacyjnych, co pozwala nam widzieć w naradach pracy wartości operatywne.

Oprócz tej wartości operatywnej, którą poprzednio określiłem jako korzyść organizacyj-

ną istnieje jeszcze druga, równie cenna wartość narad pracy, a mianowicie wartość społeczno-wychowawcza. Doświadczenie uczy nas, że dyskusja na naradach pracy jest w większości wypadków słaba a i te stosunkowo rzadkie wypowiedzi są dość anemiczne, pozbawione inwencji. Dla zrozumienia tego stanu należy zastanowić się nieco nad momentami natury psychologicznej.

Narady pracy są tworem stosunkowo młodym. Wielu z nas zna je dopiero od niedawna i uczestnictwo w nich traktujemy jako coś podobnego do obecności na koncercie, gdzie słucha się z większym lub mniejszym zainteresowaniem solisty, ale nikomu nie przychodzi do głowy wyjść na estradę i samemu zaśpiewać. Taki stosunek do narad pracy jest nagminny. Podłożem jego jest pewne psychiczne skrępowanie, którego przełamanie decyduje o zrozumieniu własnej wartości jednostki. Takie duchowe opory łączą się jeszcze z wybujałą bojaźnią przed publicznym wystąpieniem. Jest rzeczą powszechnie znaną, że wielu z nas może swobodnie dyskutować z kilku kolegami na tematy bardzo poważne, ale gdyby nam przyszło ten sam temat w taki sam sposób naświetlić wobec całego zespołu a zwłaszcza „przerażającego“ prezydium to głos uwiązłby nam w gardle a myśl przestałaby normalnie pracować. Są to objawy znane tym wszystkim, którzy nie będąc mówcami z powołania, przeżywali je przy pierwszych wystąpieniach. Uświadomienie sobie normalności tych objawów i możliwości stosunkowo łatwego przewyciężenia ich jest pierwszym warunkiem do tego byśmy się stali aktywnymi uczestnikami narad pracy w szczególności a wszelkich zebrani i publicznych wystąpień w ogólności. Przewyciężenie tych objawów ma olbrzymie znaczenie psychologiczne dla jednostki, która po pierwszym udanym występie nabiera, jak to już wspomniałem, poczucia własnej godności a wszelkie cechy duchowego skrępowania zatracają się zupełnie. Ma to niewątpliwie doniosłe znaczenie wychowawcze przy formowaniu nowego typu socjalistycznego człowieka. Stopniowe rozszerzanie kręgu ludzi śmiało wypowiadających swoje myśli i plany wzmacnia poszczególne zespoły, wciąga tych ludzi do aktywnej, konstruktywnej pracy. Narady pracy dają doskonałą sposobność do wypróbowania swych sił na tym polu. Jeżeli w parze z tym pójdzie doksztalcenie się po linii zawodowej i związkowej to stopniowo uzyskamy ta-

kiego człowieka, którego dzisiaj potrzebuje Polska Ludowa, potrzebują partia i związki zawodowe. Uzyskamy typ świadomego budowniczego socjalizmu i dlatego śmiało powiedzieć można, że narady pracy są szkołą człowieka socjalizmu.

W oparciu o dotychczasowe wywody spróbujemy sprecyzować w możliwie zwięzły sposób czym są narady pracy i jak powinny być zorganizowane.

Narady pracy są zasadniczą formą wciągnięcia szerokich rzesz pracowników do rozwiązywania zagadnień organizacyjno-technicznych, są jednym z podstawowych elementów współzawodnictwa pracy, organem krytyki i samokrytyki, instrumentem kontrolującym usprawnienia i wnioskującym usprawnienia, są czynnikiem wzmacniającym dyscyplinę pracy.

Zachodzi teraz pytanie jak powinna być zorganizowana narada pracy pod względem formalno-technicznym. Inicjatorem zwoływania narad pracy powinny być organa związków zawodowych działające w oddziale. Naradę pracy zwołuje kierownik oddziału, podając na pięć dni przed terminem wyznaczonym porządek dzienny.

Przy organizacji narad pracy należy rozpatrzeć trzy następujące czynniki:

- 1) wielkość zakładu pracy,
- 2) aktualną tematykę,
- 3) czas zwołania i trwania narady.

Od wielkości oddziału zależeć będzie czy należy organizować naradę pracy ogólnooddziałową czy też organizować narady działowe. Sądzę, że oddziały zatrudniające do 50—60 pracowników powinny organizować ogólnooddziałowe narady, gdyż poszczególne działy stanowią w takich oddziałach komórki organizacyjne zbyt małe, a organizowanie przez czynnik związkowy kilku narad o niewielkiej ilości uczestników może spowodować pewne spłylenie obrad. Narady oddziałowe przy nielicznym zespole wpływają dodatnio na wzmocnienie nici koleżeństwa, pozwalają na szybsze zapoznanie się ogółu ze sprawami oddziału.

Oddziały o większej ilości pracowników powinny organizować miesięczne narady działowe i kwartalne ogólnooddziałowe. Narady pracy działowe powinny być organizowane z zachowaniem podziału według zasadniczych pionów czynności, a więc przykładowo: I dział całość pionu kredytowego, II dział pion opera-

cyjny obejmujący np. dział rozliczeń fakturowych, rachunków bankowych, obsługi budżetu państwa i ewentualnie planowania kasowego. III dział kasowo-skarbcowy z ewentualnym włączeniem komórki planowania kasowego. Podział ten w różnych oddziałach może być stosowany dowolnie. Pożądane byłoby uczestnictwo w naradzie działowej przedstawicieli innych oddziałów. Obecność ich umożliwi wymianę poglądów, uzgodnienie wspólnych planów pracy.

Drugim czynnikiem bodaj najważniejszym jest tematyka czyli ustalenie porządku dziennego. Poprzednio przytoczona tematyka nie zmusza rzecz prosta do poruszenia wszystkich zagadnień na każdej naradzie. Wręcz przeciwnie. Porządek dzienny narady powinien być skonkretyzowany i ujęty w niewielu punktach. Dzięki temu ogniskuje się uwagę uczestników na jednym zagadnieniu. Przykładowo podam porządek dzienny narady odbytej w jednym z oddziałów: 1) zagajenie, 2) odczytanie protokołu z ostatniej narady, 3) szkolenie zawodowe, 4) odczytanie protokołu polustracyjnego, 5) sprawozdanie z okręgowej konferencji związków zawodowych, 6) dokooptowanie jednego członka do rady miejscowej, 7) sprawozdanie z kontroli wykonania zobowiązań podjętych dla uczczenia 34 Rocznicy Rewolucji Październikowej, 8) wolne wnioski. Jasne, że taki porządek dzienny świadczy o niewłaściwym podejściu do zagadnienia narad pracy nie tylko z uwagi na nagromadzenie wielu różnych zagadnień ale także wstawienie punktów, które nie powinny być przedmiotem miesięcznej narady pracy, przy równoczesnym pominięciu istotnych dla tego oddziału problemów. Fakt, że siedem pierwszych punktów przytoczonego porządku dziennego załatwiono w ciągu 50 minut świadczy o tym jak skomasowanie wielu różnych tematów na jednym zebraniu wpływa na uczestników i przebieg obrad. Tak „spreparowany” porządek dzienny zniechęca do dyskusji i demobilizuje pracowników.

Porządek dzienny powinien być ustalony w drodze konsultacji między przedstawicielami związku zawodowego i kierownictwem oddziału przy udziale POP PZPR, przy czym ustawienie jego powinno następować pod kątem pilności aktualnych problemów. Oto jak przykładowo wyobrażam sobie porządek dzienny narady:

- 1) sprawozdanie administracji,
- 2) referat na temat podwyższenia jakości pracy,

- 3) plan wprowadzenia harmonogramów pracy we wszystkich komórkach,
- 4) dyskusja,
- 5) kącik racjonalizatora,
- 6) wolne wnioski.

W punkcie 1 administracja oddziału powinna złożyć krótkie sprawozdanie z pracy oddziału za ubiegły miesiąc, naświetlając mocniej bardziej zagrożone odcinki. Sprawozdanie powinno zawierać dane dotyczące wykonania uchwał podjętych na poprzednich naradach pracy z uwzględnieniem uzyskanych efektów. Czas trwania sprawozdania ca 10 minut.

W punkcie 2 referat wprowadzający w zagadnienie jakości pracy i wysuwający jako postulat wprowadzenia techniki pracy opartej na planowości. Czas trwania referatu 10 — 15 minut.

W punkcie 3 wyciągnięcie przez jednego z uczestników narady wniosków z wygłoszonego referatu i wysunięcie żądania wprowadzenia zsynchronizowanych harmonogramów pracy we wszystkich działach. Konieczne jest podanie konkretnych harmonogramów co stanowić będzie materiał do dyskusji. Czas trwania tego punktu 10 minut.

W punkcie 4 dyskusja na tematy poruszone w punkcie 2 i 3.

W punkcie 5 można odczytać w ramach akcji popularyzacyjnej ruchu racjonalizatorstwa krótki komunikat o aktualnej tematyce pomysłów racjonalizatorskich ewentualnie przytoczyć nagrodzone projekty. Czas trwania około 5 minut.

W punkcie 6 sprawy różne, porządkowe, administracyjne i związkowe.

Na następnej naradzie na porządku dziennym znaleźć się mogą jako zasadnicze sprawy związane ze współzawodnictwem, potem sprawy racjonalizatorstwa itd. Niesłychanie ważnym momentem jest stosowanie w referatach stylu, który przemawiałby do słuchacza prostotą języka, pozbawiony był wyszukanych zwrotów literackich czy też pseudonaukowych. Używanie wyrazów pochodzenia obcego należy ograniczyć do najbardziej znanych, gdyż ułatwia to w znacznej mierze nawiązanie bezpośredniego kontaktu z uczestnikami narady.

Jako bezwzględnie obowiązujące należy przyjąć sporządzanie dokładnych protokołów z narad pracy, w których podawano by w sposób zwięzły ale treściwy cały przebieg narady. Należałoby do protokołów dołączyć teksty wygłoszonych referatów i sprawozdań administracji. Protokół taki stanowić będzie cenny materiał pomocniczy dla referatów OKP. Odczytywanie protokołów na każdej naradzie nie jest zdaniem moim konieczne wobec założenia, że dwie kolejne narady mogą się różnić między sobą tematyką, należy bowiem wyjaśnić, że kontrola wykonania uchwał powziętych na naradach pracy powinna być bieżąco dokonywana przez kierownictwo oddziału i aktyw związkowy.

Jak już wspomniałem na wstępie artykuł niniejszy traktuję jako materiał dyskusyjny. Sądzę, że koledzy z okręgów przodujących jak np. bydgoskiego i katowickiego mogliby podzielić się z nami wieloma ciekawymi uwagami na temat narad pracy organizowanych w ich okręgach. Wierzę, że dyskusja taka przyczyni się w poważnym stopniu do usprawnienia tego odcinka pracy.

O/W w Katowicach — „Oddziałem Przodującym“ w III kwartale 1951 r.

Przyznanie O/Wojewódzkiemu w Katowicach tytułu „Oddziału Przodującego“ w skali ogólnokrajowej — nastąpiło na posiedzeniu centralnej komisji do oceny wyników współzawodnictwa w NBP w dniu 8 listopada ub. r. Decyzję swą centralna komisja powzięła po przeanalizowaniu sprawozdań komisji zakładowych przy oddziałach wojewódzkich oraz ocen dokonanych przez jednostki organizacyjne centrali. Wyróżnienie O/Wojewódzkiego Katowice nastąpiło za wybitne osiągnięcia tego oddziału na wszystkich odcinkach pracy bankowej.

Tytuł „Oddziału Przodującego“ zdobył O/Wojewódzki w Katowicach po raz drugi w tym roku, aczkolwiek nie kolejno. Przejściowo utracił go na rzecz O/Wo-

jewódzkiego w Bydgoszczy. Fakt ten nie wpłynął jednakże demobilizująco na zespół O/Wojewódzkiego w Katowicach, lecz przeciwnie był bodźcem do dalszego wzmoczenia wysiłków, co w konsekwencji doprowadziło do odzyskania utraconego tytułu. Przyczyniła się do tego w niemałym stopniu realizacja specjalnych zobowiązań, podejmowanych pod hasłem: „Walka o odzyskanie tytułu Oddziału Przodującego“. Wszystko to świadczy o tym, że wśród pracowników O/Wojewódzkiego w Katowicach istnieje właściwe zrozumienie idei współzawodnictwa i, że pracowników tych cechuje prawdziwie socjalistyczne podejście do pracy. Osiągnięcia, dzięki którym O/Wojewódzki Katowice zdobył tytuł „Oddziału Przodującego“ były moż-

liwe jedynie dzięki realizacji zobowiązań podjętych w ramach współzawodnictwa oraz kolektywnej pracy całego zespołu.

Zanim przejdziemy do omówienia osiągnięć tych komórek organizacyjnych O/Wojewódzkiego, które miały decydujący wpływ na ocenę, rozpatrzmy wyniki pracy O/Wojewódzkiego jako całości. Na całość osiągnięć O/Wojewódzkiego w Katowicach miał niewątpliwie wpływ styl pracy wydziału kredytowego. Stuprocentowy udział pracowników tego zespołu w współzawodnictwie, całkowity brak reklamacji w tym pionie oraz duża operatywność tego wydziału w stosunku do oddziałów terenowych świadczą m. in. o tym, że ocena Departamentu Kredytowego, oceniającego pracę wydziału kredytowego stopniem bardzo dobrym, była słuszna i całkowicie uzasadniona. Niestety nie ma w tej chwili możliwości cyfrowego ujęcia wydajności pionu kredytowego z uwagi na nieobjęcie tej komórki wykazem czynności. Gdyby ta możliwość istniała, to niewątpliwie wskaźnik byłby bardzo znaczny.

Wydajność pracy w pionie operacyjnym była również bardzo wysoka, bo wynosiła we wrześniu ub. r. ca 178% normy. Przeciętna wydajności w ubiegłym kwartale wynosiła 170% wobec 162% w II kw. ub. r. Również łączna wydajność województwa katowickiego była dobra. Przeciętna wydajności na tym odcinku, wynosząca w II kw. ub. r. 126%, wzrosła w III kw. ub. r. do 140%. Na 37 oddziałów podległych O/Wojewódzkiemu w Katowicach były na ultimo czerwca ub. r. jeszcze dwa oddziały z wydajnością poniżej normy. Na ultimo września ub. r. cyfra ta spadła do zera. Około 56% oddziałów terenowych wykazuje w tym czasie wydajność powyżej 140% normy, przy czym najniżej klasyfikowany oddział osiągnął 106% wydajności.

Również i pod względem jakości pracy kroczy okręg katowicki na czele, wykazując w III kw. ub. r. najniższy wskaźnik reklamacji.

Na odcinku stopniowego eliminowania godzin nadliczbowych O/Wojewódzki w Katowicach wykazał się może również dość znacznymi osiągnięciami. Zmalała poważnie w okresie sprawozdawczym ilość godzin nadliczbowych w komórkach objętych wykazem czynności. O ile w II kw. ub. r. ilość tego rodzaju przepracowanych godzin nadliczbowych wynosiła 11,3%, to w III kw. ub. r. tylko 7,2% ogólnej liczby godzin nadliczbowych. Fakt ten jest dowodem właściwie pojętego współzawodnictwa i wynikiem rozmaitych usprawnień, wprowadzonych dla podniesienia wydajności pracy. Nieduży wzrost godzin nadliczbowych w komórkach nieobjętych wykazem czynności usprawiedliwiony jest pracami związanymi z NPR.

Jak już wyżej wspomniano, pracownicy O/Wojewódzkiego w Katowicach odznaczają się prawdziwie socjalistycznym stylem pracy. Styl ten przejawiał się nie tylko na odcinku współzawodnictwa pracy, lecz również na odcinku organizowania, przeprowadzania i wykorzystywania porad pracy jako jednego z elementów w walce o lepszą wydajność i jakość pracy.

Ogółem urządzono w okresie sprawozdawczym 78 odpraw o charakterze porad roboczych względnie odpraw szkoleniowych. Na ilość tę składały się 53 odprawy w

wydziale kredytowym, 10 odpraw w wydziale O. B. P. 9 odpraw w dziale planowania kasowego i 17 w innych działach.

Odprawy szkoleniowe, w których brały udział całe szkolone zespoły, przyczyniły się w dużym stopniu do podniesienia poziomu fachowego pracowników.

Również zagadnienie racjonalizatorstwa i nowatorstwa nie było obce zespołowi pracownikemu O/Wojewódzkiego w Katowicach. Dowodem tego 9 projektów racjonalizatorskich złożonych w lokalnej komisji PUA., z których 7 przyjętych przez tę komisję skierowano do Gł. K. P. U. A. w Warszawie. Na podkreślenie zasługuje również fakt aktywnego udziału ogółu pracowników w życiu społecznym i politycznym.

Nie bez znaczenia na wyróżnienie Oddziału Wojewódzkiego w Katowicach pozostał również wkład pracy, jaki oddział ten poniósł na odcinku niesienia pomocy województwu wrocławskiemu. Ogólna ilość pracodniówek przepracowanych przez województwo katowickie w ramach „pomocy sąsiedzkiej“ wynosiła 1064, z czego 322 pracodniówki przypadają na O/Wojewódzki. Chociaż większość pracodniówek przepracowały oddziały terenowe województwa katowickiego, to jednakże należy wziąć pod uwagę, że organizacja tej pomocy, opracowanie konkretnych szczegółów oraz kontrola wykonania, była w ręku oddziału wojewódzkiego, co wymagało niewątpliwie dużego, dodatkowego wkładu pracy, który jako taki należy zaliczyć na dobro O/Wojewódzkiego Katowice.

Jak już wyżej wspomniano, na ocenę wyróżniającą O/Wojewódzki w Katowicach miały decydujący wpływ przede wszystkim wyniki osiągnięte przez wydział kredytowy, który również i przez komisję zakładową sklasyfikowany został na pierwszym miejscu spośród wydziałów o/wojewódzkiego.

Komisja zakładowa w uzasadnieniu swej decyzji podała co następuje:

„Wydział kredytowy sklasyfikowano na pierwszym miejscu z uwagi na pełną samodzielności pracę koncepcyjną, pracę bez reklamacji, wykonywanie wszystkich swoich prac w terminie i w jakości nie nasuwającej zastrzeżeń, przez opanowanie komórek kredytowych oddziałów terenowych i jednostek kontrolowanych przez oddziały województwa katowickiego, przez ustawiczne doszkalanie się i instruktaz w terenie, przez przyczynienie się do poważnego postępu prac związanych z harmonogramem prac i oceną prac komórek kredytowych oraz przez wykonanie bojowych zobowiązań, w których uczestniczyło 100% personelu tego wydziału“.

Powyższa ocena komisji zakładowej została w pełni potwierdzona oceną Departamentu Kredytowego.

Rozpatrzmy teraz z kolei jakiego rodzaju zobowiązania podjął wydział kredytowy, jak je zrealizował i jaka była myśl przewodnia podjętych zobowiązań.

Poza zobowiązaniami podjętymi dla uczczenia siódmej rocznicy P. K. W. N. pracownicy poszczególnych działów wydziału kredytowego podjęli w III kw. ub. r. 36 wartościowych i mobilizujących zobowiązań, z których pięć przypada na zobowiązania dodatkowe o od-

zyskanie tytułu „Oddziału Przewodzącego“ oraz cztery na zobowiązania długofalowe udzielania pomocy O/Wojewódzkiemu we Wrocławiu. Zobowiązania te — według sprawozdania komisji zakładowej — wykonane zostały częściowo z nadwyżką.

Myślą przewodnią zobowiązań kwartalnych podjętych przez pracowników wydziału kredytowego było przede wszystkim zacieśnienie współpracy z oddziałami terenowymi oraz z jednostkami nadrzędnymi kredytowanych przedsiębiorstw.

Realizując powzięte zobowiązania, pracownicy wydziału kredytowego: 1) skontrolowali na przestrzeni III kwartału wszystkie podległe sobie oddziały terenowe pod względem wykonywania prac kredytowych, przeprowadzając równocześnie instruktaż i wyjaśniając trudniejsze sprawy na miejscu. Dzięki tym wizytacjom nastąpiło znaczne podniesienie poziomu prac oddziałów terenowych na odcinku kredytowym oraz zbliżenie tych oddziałów do oddziału wojewódzkiego na płaszczyźnie ich codziennej pracy. Na realizację tego zagadnienia poświęcono 120 pracodniówek, 2) zaznajomili się szczegółowo z sytuacją finansową kredytowanych przedsiębiorstw, co umożliwiło Bankowi:

- a) czynne włączenie się do akcji upłynnienia reamentów,
- b) podjęcie odpowiednich interwencji przeciwdziałających nieprawidłowościom, występującym w przedsiębiorstwach (57 przypadków),
- 3) przeszkolili nowych pracowników, zasilając tym samym kadry bankowe nowymi pełnowartościowymi

ludźmi per saldo 12, a faktycznie w związku z płynnością pracowników — 27.

Również w wyniku realizacji powziętych zobowiązań wydział kredytowy opracował i wprowadził w życie:

- a) ścisły harmonogram prac w skali całego wydziału kredytowego, jego poszczególnych komórek jak i w układzie poszczególnych okresów czasu,
- b) punktację komórek kredytowych.

O ile opracowany przez wydział kredytowy harmonogram prac, umożliwił właściwe rozplanowanie prac, kontrolę ich wykonania oraz zagwarantował właściwą jakość prac, o tyle wypracowana przez wydział metoda punktacji komórek kredytowych umożliwiła najbardziej prawidłowe wytypowanie „Oddziału Przewodzącego“ w zakresie kredytowym oraz dała możliwość zarówno O/Wojewódzkiemu w Katowicach jak i jego oddziałom terenowym poznania słabych punktów występujących ewentualnie w komórkach kredytowych. Tak harmonogramy prac jak i metoda punktacji komórek kredytowych przesłane zostały w formie projektów racjonalizatorskich do GKPWA.

Biorąc pod uwagę, że wydział kredytowy zmuszony był pracować w bardzo niekorzystnych warunkach lokalowych i przy niepełnej obsadzie (85% etatów), trzeba podkreślić, że osiągnięcie opisanych wyników było możliwe jedynie dzięki dużemu wysiłkowi wszystkich pracowników wydziału, ich wyrobieniu politycznemu i wysokiemu zdyscyplinowaniu, jak również dzięki wprowadzeniu ulepszeń w pracy (harmonogramy) oraz usprawnień w organizacji wydziału.

S. K.

K o m u n i k a t y

WEZWANIA DO WSPÓŁZAWODNICTWA I PODEJMOWANIA ZOBOWIĄZAŃ

W czwartym kwartale 1951 r. następujące zespoły pracowników oddziałów nadesłały kopie umów o współzawodnictwo z wezwaniem wszystkich pracowników Narodowego Banku Polskiego do podjęcia współzawodnictwa oraz do podejmowania zobowiązań w ramach podstawowych warunków socjalistycznego współzawodnictwa pracy w NBP:

Biała-Podlaska, Bydgoszcz O/W., Bytom I O/M., Chełmno, Chorzów, Człuchów, Gdańsk-Wrzeszcz, Gdynia I O/M., Iława, Koszalin O/W., Kraków O/W., Kraśnik, Lipno, Lubaczów, Lublin I O/M., Łódź O/W., Nisko, Ostrołęka, Płock, Pruszcz Gd., Radom, Świnoujście, Tczew, Warszawa VIII O/M (O Gł.), Warszawa-Mokotów, Wołów, Zabrze I O/M., Zielona Góra O/W.

Większość zobowiązań zespołów wzywających — jest bardzo zbliżona do podstawowych warunków. Wiele nadesłanych umów zawiera zobowiązania ogólnikowe niekonkretne i nie sprecyzowane. Niektóre umowy zawierają uwagi o przyjęciu wezwań zespołów oddziałów w Krakowie O/W., Płocku i IV O/M. Warszawa.

Treść niektórych wezwań i zobowiązań podajemy poniżej:

Oddział Wojewódzki w Krakowie

Zespół pracowników Wydziału Kredytowego Oddziału Wojewódzkiego w Krakowie — po wysłuchaniu na naradzie pracy referatu na temat „Przestoje wagonów demobilizują nasz transport kolejowy“, zdając sobie sprawę z tego, że zagadnienie nieuzasadnionych przestojów wagonów posiada poważne znaczenie gospodarcze z uwagi na sezonowe nasilenie przewozów jesiennych — podjął następujące zobowiązania:

- 1) W ramach kontroli bankowej nad przedsiębiorstwami — zwrócić szczególną uwagę na wydatki przedsiębiorstw z tytułu postojowego,
- 2) Przedsięwziąć szeroką akcję interwencyjną w przedsiębiorstwach oraz u kompetentnych jednostek nadrzędnych — w celu wywołania z ich strony również odpowiedniej akcji zmierzającej do zlikwidowania nieuzasadnionych przestojów wagonów.

Jednocześnie zespół pracowników wydziału kredytowego oddziału wojewódzkiego wezwał pracowników pionu kredytowego do podejmowania analogicznych zobowiązań i współzawodnictwa w zakresie akcji

zmierzającej do likwidowania nieuzasadnionych przestojów wagonów kolejowych.

Oddział w Płocku

W związku z 34 rocznicą Rewolucji Październikowej zespół pracowników oddziału w Płocku podjął następującą uchwałę:

„My niżej podpisani pracownicy NBP — oddział w Płocku zapoznani dokładnie z zasadami socjalistycznego współzawodnictwa pracy w Narodowym Banku Polskim i doceniając znaczenie tegoż współzawodnictwa dla wykonania zadań aparatu finansowego, wynikających z sześcioletniego planu i budowy podstaw socjalizmu w Polsce Ludowej, w związku z 34 rocznicą Rewolucji Październikowej, idąc śladami klasy robotniczej fabryki samochodów na Żeraniu, która pierwsza rzuciła hasło współzawodnictwa dla uczczenia 34 rocznicy Rewolucji Październikowej, podejmujemy następujące zobowiązania:

..... W związku z zarządzeniem Nr 95 Prezesa NBP odnośnie wprowadzenia kas obrotowych i zapasu emisyjnego oraz kontroli wykonania planu kasowego, doceniając znaczenie maksymalnych wpływów do kas NBP oraz planowego ich rozchodowania — zobowiązujemy się na przestrzeni miesiąca października dokonać kontroli kas, wszystkich jednostek odprowadzających utargi do kas tutejszego oddziału, w celu poinstruowania jednostek o celowości i sposobie odprowadzania nadwyżek kasowych, co wpłynie na likwidację nieprawidłowości oraz likwidację różnic kasowych.

Zobowiązanie wykonamy do 30 października 1951 r.“

Jednocześnie zespół wezwał pracowników wszystkich oddziałów do podejmowania zobowiązań dla uczczenia 34 rocznicy Wielkiej Rewolucji Październikowej.

Oddział Wojewódzki w Bydgoszczy

Członkowie lokalnej komisji usprawnienia administracji przy Oddziale Wojewódzkim w Bydgoszczy powzięli następującą uchwałę:

„Podejmujemy dobrowolne zobowiązanie długofalowe — wzbudzenia wśród pracowników Oddziału Wojewódzkiego w Koszalinie zainteresowania sprawami racjonalizacji, które obok współzawodnictwa pracy jest jednym z podstawowych warunków należytego wypełnienia zadań przez NBP.

Nadto zobowiązujemy się do udzielania wymiennemu oddziałowi pomocy technicznej w opiniowaniu projektów, instruowaniu oraz do ewentualnego korygowania niektórych projektów przed wysłaniem ich do GKPUA.

Podejmując tego rodzaju zobowiązania dołożymy wszelkich starań, by ożywić racjonalizację na tamtejszym terenie zarówno pod względem ilości jak i jakości projektów.

Jednocześnie wzywamy zespoły lokalnych komisji PUA przy innych oddziałach wojewódzkich — opiekujących się sąsiednimi oddziałami do współzawodnictwa i podpisania analogicznej umowy“.

VIII Oddział Miejski (dawniej Oddział Główny) w Warszawie

„Na naradzie pracy w dniu 23.11.1951 r. pracownicy Wydziału Kredytowego Oddziału Głównego, po prze-

analizowaniu i stwierdzeniu zadowalającego przebiegu wykonania planów pracy i zobowiązań podjętych na IV kwartał 1951 r., zobowiązali się dodatkowo — w celu dalszego podniesienia jakości pracy i dorównania przodującym oddziałom w wojewódzkim — do odbycia jeszcze w ciągu bieżącego kwartału cyklu zebrań szkoleniowych, na których zostanie zreferowany i przedyskutowany projekt nowej instrukcji kredytowej. Rezultatem wykonania tego dodatkowego zobowiązania, będzie to, że z chwilą wejścia w życie nowej instrukcji — w I kwartale 1952 r. — pracownicy Wydziału Kredytowego Oddziału Głównego będą przygotowani do pracy według nowoobowiązujących zasad i zdolni do szkolenia w I kwartale 1952 r. pracowników oddziałów, podległych oddziałowi wojewódzkiemu.

Oddział Wojewódzki w Łodzi

Pracownicy działu kontroli funduszu płac Oddziału Wojewódzkiego w Łodzi podjęli następujące zobowiązania:

- 1) Sporządzić wojewódzkie sprawozdania miesięczne 3 dni przed terminem.
- 2) Zmniejszyć ilość przedsięwzięć nieobjętych I częścią sprawozdania do 2,5%.
- 3) Pracować bez reklamacji.

Jednocześnie wezwali pracowników działów kontroli Funduszu Płac wszystkich oddziałów wojewódzkich do współzawodnictwa i podpisania analogicznej umowy.

Pierwszy Oddział Miejski w Zabrze

....., — podejmujemy apel pracowników oddziału Płock i Bydgoszcz i zobowiązujemy się wzmocnić dokładność pracy we wszystkich komórkach organizacyjnych oddziału.

Dla uczczenia 34 rocznicy Rewolucji Październikowej podejmujemy następujące zobowiązanie:

„Podnieść wydajność oddziału o 5% w stosunku do osiągniętej przeciętnej wydajności w III kwartale (wys. 162%) — wykonując wszystkie prace terminowo i bezbłędnie“

Oddział Warszawa-Mokotów

Pracownicy działu finansowania i kontroli podjęli następujące zobowiązania na IV kw. 1951 r.

- 1) Podjęcie walnej akcji, zmierzającej do zmniejszenia należności „bez kredytu“.
- 2) Zgłoszenie przez pracowników działu trzech projektów racjonalizatorskich
- 3) Udzielenie pomocy referatowi planowania kasowego, przez skontrolowanie kas przedsiębiorstw kontrolowanych, odprowadzających utargi, z jednoczesnym zrewidowaniem ustalonego pogotowia kasowego oraz uświadomieniem o celowości odprowadzania nadwyżek kasowych“.

4) Zebranie przez dział w ciągu IV kw. ub. r. 50 kg makulatury. Odnośnie pierwszego zobowiązania zespół pracowników podjął następującą uchwałę:

„My, pracownicy działu finansowania i kontroli, zebrani na naradzie pracy w dniu 10 października 1951 r.

świadomości obowiązków i zadań stawianych aparatowi bankowemu w okresie realizacji planu sześcioletniego, w celu jak największego i najszybszego jego wykonania, postanawiamy zmobilizować wszystkie dostępne nam środki, zmierzające do sprawniejszego i terminowego regulowania zobowiązań przedsiębiorstw i zakładów samodzielnych kontrolowanych przez nasz oddział.

W tym celu ustalamy następujące przyczyny powstawania należności „bez kredytu“, które głównie powodują nieterminowe regulowanie zobowiązań: 1) wynikające z opóźnień przedsiębiorstw w fakturowaniu, 2) niewykupienie przez odbiorców w terminie Grupę pierwszą postanawiamy zlikwidować przez odpowiednie oddziaływanie na kontrolowane jednostki i skłonienie ich do terminowego fakturowania.

W celu zlikwidowania grupy drugiej — wzywamy wszystkie oddziały NBP, Banku Rolnego i Banku Inwestycyjnego na terenie całego kraju do współdziałania i współzawodnictwa w terminowym regulowaniu zobowiązań za dostawy i usługi.

Ze swej strony podejmujemy następujące kroki:

- 1) zainteresowanie samych przedsiębiorstw sprawą ściągania zamrożonych należności,
- 2) przeprowadzenia akcji zmierzającej do usunięcia nieprawidłowości w gospodarce finansowej przedsiębiorstw dla właściwego wykorzystania kredytów,
- 3) podjęcie szerokiej akcji, wynikającej z zarządzenia Nr 101 Prezesa NBP, przez:
 - a) zdopingowanie przedsiębiorstw posiadających zapasy ponadnormatywne do bezzwłocznego zgłoszenia ich jednostkom central branzowych i zafakturowania na te jednostki zgłoszonych remanentów,
 - b) poinstruowanie jednostek central branzowych o przysługującym im kredycie specjalnym na pokrycie faktur za zgłoszone do upłynnienia zapasy ponadnormatywne.
- 4) interwencje w jednostkach nadrzędnych w przedmiocie terminowego przekazywania przedsiębiorstwom podległym dotacji na uzupełnienie niedoboru funduszy własnych w obrocie i pokrycie strat.

5) Dopilnowanie terminowego refundowania przez przedsiębiorstwa środków obrotowych zamrożonych w inwestycjach i remontach kapitałnych, wykonywanych sposobem gospodarczym.“

Oddział w Chorzowie

Pracownicy oddziału podjęli 27 wartościowych zobowiązań. Podajemy niektóre z nich:

.....w dziale inkasa nie dopuszczać do reklamacji przez dokładną wysyłkę podaży oraz ściśle i dokładne sporządzanie obciążeń za wykup faktur.

W dziale rachunków bankowych wzorowo opracowywać dokumenty, a mianowicie: przy sporządzaniu dowodów memoriałowych, przy sporządzaniu zbitek; przy sporządzaniu numeracji i wysyłce awizów, przy księgowaniu, kontroli i wysyłce wyciągów — aby nie dopuścić do powstawania reklamacji ze strony klientów i innych oddziałów.

Kasjerzy zobowiązują się do szybkiego uzgodnienia kasy, najpóźniej do godziny 13.30, podając obroty do działu rachunków bankowych, aby dany dział mógł wystąpić do natychmiastowego księgowania.

Usprawnić szybkość prac w dziale rachunków bankowych, aby osiągnąć 165% normy.

Powiększyć wydajność i szybkość pracy w dziale inkasa do tego stopnia, by wyeliminować godziny nadliczbowe a wydajność podnieść o 90% (w stosunku do normy).

Dyrekcja oddziału w Chorzowie zobowiązuje się otoczyć tak skuteczną opieką mający być z dniem 1 grudnia ub. r. uruchomiony oddział w Chorzowie — Batory, by w czasie jego organizacji praca nie doznała żadnych niedomagań i aby w okresie najwyżej do 3 miesięcy oddział ten mógł być zaliczony do rzędu dobrze działających jednostek organizacyjnych Banku.

Palacze zobowiązują się:

- a) do wzorowej obsługi urządzeń centralnego ogrzewania, aby w sezonie opałowym 1951/1952 można używać urządzenia bez przeprowadzania poważniejszego remontu.
- b) do wykonania napraw we własnym zakresie
- c) do maksymalnej oszczędności w gospodarowaniu materiałami opałowymi.

